TOPLANTI VE GÖSTERİ HAKKI İZLEME RAPORU

Ekim 2015 - Kasım 2016

NED National Endowment for Democracy
Supporting freedom around the world

SivilDüşün AB Programı

ESHİD Eşit Haklar İçin İzleme Derneği

Toplantı ve Gösteri Hakkı

İzleme Raporu

(Ekim 2015 - Kasım 2016)

ESHİD
Eşit Haklar
İçin
İzleme Derneği

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
Kamerhatun Mah. Hamalbaşı Caddesi
No:22/9 Beyoğlu İstanbul
Tlf: 0212 293 63 77
www.esithaklar.org
email: esithaklar@gmail.com

Yayına Hazırlayanlar
Melike Tokatlıoğlu
Nejat Taştan
Nur Tüysüz
Pelin Oral

Grafik Tasarım: *Mehmet Ali Çelik*
Kapak Fotoğrafı: *Bülent Kılıç/Agence France Presse*

Basım Yeri: *Ceylan Matbaası*
İSTANBUL - 2016

National Endowment for Democracy tarafından finanse edilen Toplantı ve Gösteri Hakkının İzlenmesi Projesi kapsamında hazırlanmıştır.

"Bu rapor Sivil Düşün AB Programı Aktivist Desteği kapsamında Avrupa Birliği desteği ile yayınlanmıştır."

"Bu raporun içeriğinin sorumluluğu tamamıyla Eşit Haklar İçin İzleme Derneği'ne aittir ve AB'nin görüşlerini yansıtmamaktadır."

NED National Endowment *for* Democracy
Supporting freedom around the world

SivilDüşün AB Programı

ESHİD Eşit Haklar İçin İzleme Derneği

28 Kasım 2015 tarihinde barışçıl gösteri hakkını kullanırken katledilen, katilleri hala ortaya çıkarılmayan insan hakları aktivisti ve Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi'nin anısına, saygıyla...

Raporumuza makaleleriyle katkıda bulunan Yrd. Doç. Dr. Berke Özenç ve Av. Bahar Bostan'a teşekkür ederiz.

İÇİNDEKİLER

Kısaltmalar 6
Giriş 7
Türkiye'de Durum 8
Adli İstatistikler 11
Metodoloji 12
Mekân Yasaklarının Anayasa'ya ve İHAS'a Aykırılığı Sorunu 13
İç Hukukta İdare Yetkisinin Değerlendirilmesi 26
İzleme Bulguları 36
Mülki İdare Tarafından Alınan Yasak Kararları 36
Genel Yasak Kararları 36
Gösteri ve Etkinliklere Yönelik Özel Yasaklama Kararları 40
Yasaklanan Etkinlik Örnekleri 43
İdarenin Diğer Yasak Kararları 52
Toplantı ve Gösteri Hakkına OHAL Sınırlamaları 52
Müdahale Edilen Barışçıl Gösteriler 53
2015 Yılı Ekim, Kasım ve Aralık Ayı İzleme Verileri 53
2016 Yılı İzleme Verileri 59
Sonuç Gözlemleri 67

Kısaltmalar*

AB	Avrupa Birliği
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AİHM/İHAM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS/İHAS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
DİSK	Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
ESHİD	Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
HDP	Halkların Demokratik Partisi
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
LGBTİ	Lezbiyen Gey Biseksüel Trans İnterseks
OHK	Olağanüstü Hal Kanunu
OMBUDSMAN	Kamu Denetçiliği Kurumu
TGYK	Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu
TMMOB	Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TTB	Türk Tabipleri Birliği

*AİHM/İHAS ve AİHS/İHAS benzeri iki kısaltma kullanımı rapora özel makale yazarların yazılarına ve raporda yapılan alıntılara müdahale etmemek için kullanılmıştır.

Giriş

Demokratik toplumun en önemli kriterlerinden biri olan barışçıl toplanma ve gösteri özgürlüğü hakkı aynı zamanda ekonomik çıkarların savunulmasından siyasi fikirlerin ifadesine, sanatsal faaliyetlerde bulunmaktan adaletsiz uygulamalara tepki göstermeye kadar uzanan sivil, ekonomik, politik ve sosyal hakların tanınması, uygulanması ve savunulması için kullanabilecek bir araçtır ve uluslararası hukuk koruması altındadır. Barışçıl gösteri hakkı, uluslararası sözleşmelerde ifade özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü hakkının ayrılmaz bileşeni olarak değerlendirilir ve güvence altına alınır. Barışçıl toplanma ve gösteri hakkı kamuya açık alanlar da dahil olmak üzere tek başına veya başkalarıyla birlikte barışçıl toplanma, protesto, grev, oturma eylemi, gösteriler vb. düzenleme ve bunlara katılma hakkını içerir.

Sözleşmeler devletlerin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya diğer görüş, ulusal veya sosyal köken, mülkiyet, doğum veya başka herhangi bir statüye dayalı belirli gruplar için bu hakkı sınırlamasını mutlak bir şekilde yasaklamaktadır.

Sözleşmelerde barışçıl toplantı ve gösterilere getirilebilecek sınırlamaların çerçevesi "*ulusal güvenliği veya kamu güvenliğini, kamu düzenini (ordre public), sağlık veya ahlakı veya başkalarının hak ve özgürlüklerini koruma amacı taşıyan, demokratik bir toplumda gerekli bulunan ve hukuka uygun olarak getirilen sınırlamaların dışında başka hiç bir sınırlama konamaz.*"[1] olarak belirlenmiştir. Sözleşmeler barışçıl gösteri hakkına bu çerçevede getirilecek herhangi bir kısıtlama bakımından sıkı bir "gereklilik ve orantısallık" ilişkisi aramaktadır. Kısıtlamalar hiçbir zaman hakkın özüne dokunmamalı, yasayla öngörülmüş olmalı ve demokratik bir toplumda gereklilik ilkesine uygun olmalıdır.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kısıtlamaların yasa ile öngörülmüş olması ilkesini ilgili yasanın hukukun üstünlüğü ile uyumlu, erişilebilir, açık ve anlaşılabilir olması ile birlikte değerlendirmektedir. AİHM, Çetin ve Diğerleri/Türkiye davası kararında bu kriterlere atıf yapmıştır.[2] "*yasa ilgili kişi tarafından erişilebilir olmalı, bu kişi bu yasanın kendine yönelik sonuçlarını öngörebilmeli ve bu yasa hukukun üstünlüğüyle uyumlu olmalıdır.*" Demokratik toplumda gereklilik ilkesi bakımından AİHM, kısıtlama gerekçelerinin, kısıtlamanın haklılığını kanıtlayacak yeterlilikte ve yerinde olması yanında orantılık değerlendirmesi yapmaktadır. Mahkeme barışçıl gösteri hakkı ile müdahaleye gerekçesi arasında adil bir ilişki kurulup kurulmadığını tespite çalışmaktadır.

- Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Venedik Komisyonu tarafından yayınlanan Barışçıl Toplantı Özgürlüğüne Dair Temel İlkeler'de kısıtlamalara ilişkin olarak devletlere;
- Kısıtlamalar için meşru gerekçelerin insan hakları sözleşmelerinde öngörüldüğünü ulusal kanunlarda ek gerekçeler konulmamasını,
- Kamusal alanı kullanmanın meşru olduğunu,
- Gösterilerin görsel ve işitsel içeriğine ancak yakın bir şiddet tehdidi varsa kısıtlama getirilmesini,
- Toplantılara yer, zaman ve yapılış şekli ile ilgili kısıtlamanın zorunlu olduğu hallerde makul alternatiflerin sunulmasını,
- Toplantı ve gösterileri hedef kitlenin görebileceği ve işitebileceği bir şekilde kolaylaştırılmasını,

önermektedir.[3]

Sözleşmeler, şiddet ve şiddet çağrısı içermeyen her türlü barışçıl gösteriyi koruma al-

---

1 BM Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi Md 21, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesinde de sınırlama çerçevesi aynıdır.

2 AİHM 2. Daire Kararı, Karar Tarihi: 13 Şubat 2003, https://www.kararara.com/aihm/turkce3/aihm11898.htm

3 Sivil Toplum Örgütleri İçin Örgütlenme Özgürlüğü Ve Toplantı Ve Gösteri Hakkı Kılavuzu, ESHİD Yay. Çev. A. Bahçıvan, http://www.esithaklar.org/wp-content/uploads/2016/09/%C3%96rg%C3%BCtlenme-%C3%96zg%C3%BCrl%C3%BC%C4%9F%C3%BC-ve-Toplant%C4%B1-Gosteri-Hakki-K%C4%B1lavuzu.pdf

tına almaktadır. Toplantının barışçıl niteliğinin belirlenmesinde ise yasal izin alınıp alınmadığı, yasal gösteri mekanlarında yapılıp yapılmadığını değil; şiddet veya şiddet çağrısı içerip içermediği belirleyici kriter olarak kabul edilmektedir.

Sözleşmelerdeki koruma, barışçıl olmak kaydıyla gösterilerde toplumun çoğunluğunu, hükümeti ya da kamu yetkililerini rahatsız edici ifadeler kullanıldığı, ayrılıkçı düşüncelerin savunulduğu durumları da kapsamaktadır. Birey ve gruplar yanında, kayıt dışı oluşumlar ve tüzel kişiliklerin de düzenleyecekleri barışçıl gösteriler güvence altına alınmaktadır.

Son olarak sözleşmeler devletlerin barışçıl gösterileri kolaylaştırma ve koruma yükümlülüğüne vurgu yapmaktadır.

Türkiye'de Durum

Barışçıl toplantı ve gösteri hakkına getirilen yasal sınırlamalar ve gösterilere müdahalelerdeki orantısızlık uzun yıllardır tartışma konusudur. 1983 tarihli 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu (TGYK)'nda 1998, 2002, 2003, 2008, 2010, 2014 ve 2015 yıllarında kanunun toplam 21 maddesinde değişiklik yapılmıştır. Yapılan 7 değişiklikten 4'ü Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) ile tam üyelik müzakerelerinin başladığı 2005 yılından sonraki yıllarda yapılmasına rağmen uluslararası standartlara uyum sağlanamamıştır.

Mevzuatın AİHS ile uyumlu hale getirilmesi konusunda AB ilerleme raporlarında da öneriler ve uygulamaya ilişkin eleştiriler yer almaktadır. 2014 Türkiye İlerleme Raporu'nda;

"*Toplanma özgürlüğüne ilişkin olarak, Anayasa ile vatandaşlara, önceden izin almadan, toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı tanınmaktadır fakat mevzuat ilgili makamlara geniş bir takdir yetkisi sağlamakta ve bu özgürlüğü, uygulamada önemli ölçüde kısıtlamaktadır.*"[4]

"Toplanma ve gösteri hakkına ve kolluk görevlilerinin toplumsal olaylara müdahalede bulunmalarına ilişkin Türk mevzuatının ve bu mevzuatın uygulanmasının Avrupa standartları ile uyumlu hale getirilmesi gerekmektedir. Gösterilere katılanları dağıtmak için güç kullanılmasında benimsenen temel kriter gösterinin barışçıl olmayan niteliğinden ziyade kanuna aykırı olmasıdır; bu durum AİHM içtihadına uygun değildir."[5]

AİHM, birçok davada Türkiye'nin sözleşmeyi ihlal ettiğine karar vermiştir. AİHM tarafından 2007 tarihinde verilen Oya Ataman kararı sonrasında da benzer yeni ihlallerin devam etmesi üzerine, Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi sistemik sorunlar olması durumunda aldığı izleme altına alma mekanizmasını Türkiye için uygulama kararı almıştır.[6]

Türkiye hükümeti 2014 Mart ayında Bakanlar Kurulu kararı ile Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi İhlallerin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı'nı kabul etmiştir. Kabul edilen Eylem Planı'nda;

Şiddete Teşvik Amaçlı Olmayan ya da İçeriğinde Şiddet Unsuru Barındırmayan Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerine Müdahale Edilmesi ve Yaptırım Uygulanmasının Önüne Geçilmesi başlığı altında

- 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun AİHM içtihatlarında belirlenen standartlar doğrultusunda gözden geçirilmesi,
- Bildirimsiz ve barışçıl gösterilere müdahalelere ilişkin AİHM içtihatlarında belirlenen standartlar konusunda kolluk görevlileri arasında farkındalık arttırıcı hizmet içi eğitimlere işlevsel şekilde devam edilmesi.
- Toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılacağına dair bildirim yapıldığında, kamu düzenini bozacak bir suç işleneceğine dair açık, somut ve yakın bir tehlike bulunduğunun

4 2014 İlerleme Raporu
5 2014 İlerleme Raporu
6 Bakanlar Komitesi Oya Ataman Grubu davaları kararı (1179th meeting – 26 September 2013) https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&Ref=DEL1179&Language=lanEnglish&Site=CM&Lang=en&direct=true

ortaya konulamaması halinde, yasaklama yerine AİHM içtihatlarında belirlenen standartlara uygun alternatif önlemler alınması.[7]

Kapsayan Eylem Planı bakımından bir ilerleme kaydedilmemiştir. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi 25 Eylül 2014 tarihinde gerçekleştirdiği 1208. Oturumda aldığı kararında şu tespitler yer almaktadır;

"Genel tedbirler:

- Şubat 2014 tarihinde TC Bakanlar Kurulu tarafından onaylanan Eylem Programında barışçıl gösteri özgürlüğü hakkının ihlalinin önlenmesi ve 2911 sayılı yasanın gözden geçirilmesi hedeflenmekle birlikte, planlanan yasal düzenlemelerin içeriği, gösterilerin barışçıl olması durumunda müdahalenin gerekliliği konusunda yerel makamların değerlendirme yükümlülüğünün toplanma özgürlüğü hakkını nasıl güvence altına alacağına ilişkin somut bilginin mevcut olmaması

- Göz yaşartıcı gaz kullanımına ilişkin kuralların gözden geçirilmesine dair hiçbir somut bilginin sağlanmamış olması

- Bir gösteri dağıtıldıktan sonra kullanılmış olan gücün gerekli, orantısal ve makul olup olmadığını gözden geçirme usullerine ilişkin herhangi bir bilginin sağlanmamış olması

- Kolluğun bir gösteriyi dağıtırken kullandığı gücün gerekliliği ve orantısallığı bakımından mevzuatı ihlal ettiği durumlara karşı mevzuatda yer alan yaptırımların yapısı, kapsamı ve etkililiğine ilişkin bilginin sağlanmamış olması

- Kolluk kuvvetlerine karşı yürütülen soruşturma ve cezai prosedürlerin Sözleşme standartlarına uygun biçimde yürütülüp yürütülmediğine dair herhangi bir bilginin sunulmamış olması" [8]

2015 yılında eylem planında yer alan taahhütlerin aksine yasal düzenlemeler yapılmıştır. 27 Mart 2015'te kabul edilen Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la yeni kısıtlayıcı düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemelerde idari makamlara ve kolluk kuvvetlerine yeni yetkiler verilmiştir. Yeni düzenlemeler AB 2015 İlerleme Raporun'da da eleştiri konusu yapılmıştır;

"*İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) içtihadı henüz tam olarak uygulanmamaktadır. Geçtiğimiz iki yılda özellikle, ifade özgürlüğü ve toplanma özgürlüğü alanlarında önemli ölçüde gerileme olmuştur.*

Kolluk birimlerine, yeterli yargı veya bağımsız meclis denetimi olmaksızın, geniş takdir yetkileri tanımak suretiyle, Mart 2014'te hazırlanan AİHS İhlallerinin Önlenmesine İlişkin Eylem Planı'nda ortaya konulan tedbirlerle çelişen İç Güvenlik Kanunu kabul edilmiştir"[9].

Toplantı ve gösteri hakkı bakımından yasal mevzuata ve uygulamadaki ihlallere ilişkin eleştiri ve öneriler sadece AB mekanizmaları tarafından da yapılmamaktadır. Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsman) tarafından alınan kararlarda benzer tespitler yer almaktadır;

2013/33 sayılı kararda; 2013 1 Mayıs gösterileri için valilikçe alınan önlemlerin seyahat özgürlüğü, serbest dolaşım hakkı ve bağlantı hakları kısıtladığına vurgu yapılarak

"*İstanbul Valiliği'nin 1 Mayıs Emek ve Dayanışma Gününün kutlanması münasebeti ile alınan tedbirler ve uygulamalarda aşırıya giderek hatalı davrandığı benzer uygulamaların bundan böyle tekrar edilmemesi açısından gerekli tedbirlerin alması* "

2013/90 sayılı kararda; "*İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 5. (İşkence ve Kötü Muamele), Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. (İşkence), Medeni ve Siyasî Haklar Sözleşmesinin 7. (İşkence ve Eziyet), İşkence ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme'nin 2. (İşkencenin Önlenmesi Tedbirleri), Anayasamızın 5. (…Temel Hak ve Hürriyetler…), 12., 13., 14., 15. (Temel Hak ve Hürriyetlerin, Sınırlan-*

7 http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/03/20140301-2-1.pdf

8 http://www.aihmiz.org.tr/?q=tr/content/ak-bakanlar-komitesi-turkiyenin-toplanti-ve-gosteri-hakkinin-korunmasina-iliskin-aldigi

9 2015 İlerleme Raporu

ması, Kötüye Kullanılması, Durdurulması), 25. ve 26. (Düşünce ve Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti), 34. (Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Düzenleme Hakkı), maddelerine aykırı olarak İstanbul (Gezi Parkı) başta olmak üzere değişik kentlerde yer yer gerçekleştirilen makul ölçüyü aşan kolluk müdahalesinin tespitine;"

"İfade açıklaması ve toplanma özgürlüklerinin kullanımını düzenleyen başta 2911 sayılı Yasa olmak üzere mevzuatın, uluslararası ve AB norm ve standartlarına uygun olarak özgürlükleri öne çıkaran ve insan haklarının öneminden kuvvet alan modern devlet anlayışı gerekleri ve günümüz modern bilgi çağı toplumunun demokratik talepleri ve beklentilerini gözetecek tarzda değiştirilmesi,"

Yine 2014/5497 sayılı şikayet üzerine 21.04.2015 tarihli kararında ise 2911 sayılı kanun hakkında

"*Kanun, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını tanıyan ve güvence altına alan düzenlemelerden ziyade, bu hakkı sınırlayan hükümlere yer vermektedir. Kanunun özellikle "toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergahı", "toplantı ve gösteri yürüyüşü zamanı", "bildirim verilmesi", "yasak yerler" ve "kanuna aykırılık nedenleri" başlıklı maddelerinde kayıtlı hükümler göz önünde bulundurulduğunda; Türkiye'de kanuna uygun bir gösteri yürüyüşü düzenlemek nerede ise mümkün olamayacağı değerlendirilmektedir."*

belirlemesi yaparak şikayet konusu olay hakkında

".....oturma eylemine polis müdahalesi ve devamında polisin Kampüse girerek öğretim görevlileri dahil 19 kişiyi yakalaması ve bu kişiler hakkında adli işlem başlatması nedeni ile söz konusu kişilerin toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme, kişi özgürlüğü, kötü muamele görmeme ve eğitim hakkı ile ifade, bilim ve sanat özgürlüğünün ihlal edildiğine,

-Söz konusu oturma eylemi Kampüsün girişinde barışçı bir şekilde, şiddet içermeksizin ve kamu düzeni açısından bir sıkıntı oluşturmaksızın devam etmekte iken göstericileri dağıtan sorumlular hakkında gerekli inceleme ve soruşturma yapılması hususunda, ANKARA VALİLİĞİNE TAVSİYEDE BULUNULMASINA,"

Yukarıya alıntılanan Ombudsman karar örnekleri hem toplantı ve gösteri özgürlüğü mevzuatının insan hakları sözleşmeleri ile uyumsuzluğunu hem de uygulamada yaşanan ihlalleri ortaya koymaktadır. Ombudsmanlığın bu tavsiye kararları ilgili kamu makamları ile paylaşılmaktadır.

Ekim 2015-Kasım 2016 tarihleri arasını kapsayan izleme döneminde de yasal mevzuattan ve uygulamadan kaynaklı ihlaller yoğun bir biçimde devam etmiştir. Valilikler ve kaymakamlıklar tarafından 20 il ve 3 ilçede toplantı ve gösteriler için 49 kez genel yasak kararları alınmıştır. Yasaklama duyurularında "devlet büyüklerinin kente gelecek olması", "üniversite kayıtlarının başlaması" ve "G 20 zirvesinin toplanacak olması" gibi gerekçeler yanında sıkça "alınan duyumlar-istihbaratlar" gerekçesi kullanılmıştır.

AİHM içtihatlarına aykırı biçimde valiliklerce ilan edilen gösteri yerleri dışındaki toplantı ve gösterilere barışçıl olup olmadığına bakılmaksızın kolluk kuvvetlerince müdahalede bulunulmuştur. Müdahalelerde çoğunlukla biber gazı kullanılmaya devam edilmiştir.

Adli İstatistikler

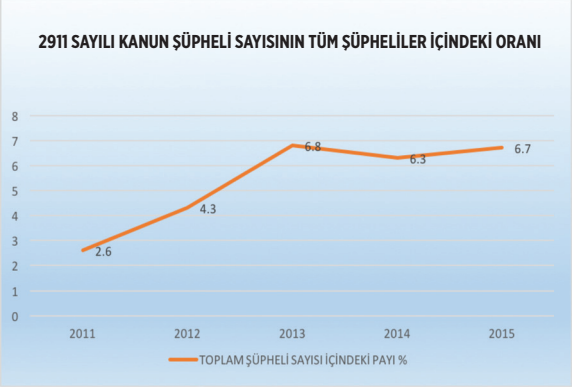

Gösterileri düzenleyenler ve katılanlar hakkında sıklıkla yasal işlem yapılması olağanlaşmış bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Adalet Bakanlığı verilerine göre TGYK şüpheli sayısının ceza hükmü taşıyan özel kanunlar şüpheli toplamı içindeki oranındaki son 5 yıldaki artış dikkat çekicidir. 2011 yılında %2,6 olan toplam şüpheliler içindeki oran 2013-2015 yılları arasında %6'nın üzerine çıkmıştır. Adalet Bakanlığı'nın Cumhuriyet Başsavcılıklarında ceza hükmü taşıyan özel kanunlar uyarınca sonuçlanan soruşturmalardaki şüpheliler hakkında verilen kararlara ilişkin verilerine göre son beş yılda toplam 116.804 kişi hakkında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu'na muhalefetten yasal işlem yapılmıştır. Hakkında yasal işlem başlatılan 34.497 kişi (yaklaşık %30) hakkında kovuşturmaya yer olmadığı kararı verilmiştir. Verilere göre 2011 yılında şüphelilerin %28,2'si, 2012 yılında %32'si, 2013 yılında ise %28,9'u, 2014 yılında %34,3'ü 2015 yılında ise %25,4'ü hakkında kovuşturmaya yer olmadığına kararı verilmiştir. Tablodaki dikkat çekici veri ise 2015 yılında savcılıklarca verilen "soruşturmaya gerek olmadığı" kararları oranında azalma ve "kamu davası açılması" kararları oranındaki artıştır.

CUMHURİYET BAŞSAVCILIKLARINDA 2911 SAYILI KANUN SORUŞTURMALARDAKİ ŞÜPHELİLER HAKKINDA VERİLEN KARARLARIN DAĞILIMI *

YILLAR	KANUN NO	KARAR TÜRÜ						
		KOVUŞTURMAYA YER OLMADIĞI KARARI VERİLEN	ORAN %	KAMU DAVASI AÇILAN	ORAN %	DİĞER KARARLAR	ORAN %	**TOPLAM**
2011	2911	4.599	28,2	9.717	59,7	1.967	12,1	**16.283**
2012	2911	5.487	32,0	9.196	53,7	2.454	14,3	**17.137**
2013	2911	7.492	28,9	15.896	61,2	2.577	9,9	**25.965**
2014	2911	8.971	34,3	13.370	51,1	3.810	14,6	**26.151**
2015	2911	7.948	25,4	19.274	61,6	4.046	12,9	**31.268**
TOPLAM		**34.497**		**67.453**		**14.854**		**116.804**

*Bu tablo Adalet Bakanlığı yıllık istatistiklerinden hazırlanmıştır.

Mahkemelerce, son beş yılda TGYK'ya muhalefet gerekçesiyle hakkında dava açılan 82.924 kişiden 27.278'i beaat, 7.408 kişi hakkında ise mahkumiyet kararı verilmiştir. Haklarında beraat kararı verilenlerin ortalama oranı yaklaşık %33'tür.

Mahkemelerce 2911 Sayılı Kanun Uyarınca Verilen Karar Dağılımları TÜRKİYE (2011-2015)

Yıllar	Mahkumiyet	Oran%	Beraat	Oran%	Yetkisizlik, Görevsizlik Birleştirme ve Başka Birime Aktarma	Oran%	Hükmün Açıklanmasının Geri Bırakılması	Oran%	Hüküm Verilmesine Yer Olmadığı	Oran%	Diğer	Oran%	Toplam
2011	1.703	18,8	3.459	38,2	0	0	0		0	0	3.892	43	**9.054**
2012	1.879	13,2	5.067	35,6	2.028	14,3	2.797	19,7	53	0,4	2.397	16,9	**14.221**
2013	1.684	7,2	3.965	17	3.097	13,3	2.392	10,3	74	0,3	12.083	51,9	**23.295**
2014	664	3,1	8.478	39	7.542	34,7	1.174	5,4	13	0,1	3.879	17,8	**21.750**
2015	1.478	10,1	6.309	43,2	2.442	16,7	1.725	11,8	26	0,2	2.624	18	**14.604**
Toplam	**7.408**		**27.278**		**15.109**		**8.088**		**166**		**24.875**		**82.924**

Tablo Adalet Bakanlığı istatistiklerinden hazırlanmıştır.

Savcılık ve mahkeme kararlarına ilişkin iki tablo birlikte yorumlandığında son beş yılda TGYK kapsamında hakkında yasal işlem başlatılan kişilerin yaklaşık %30'unun savcılık kararları ile %33'ünün ise mahkeme kararları ile herhangi bir suç işlemediği halde haklarında yasal işlem yapıldığı ortaya çıkmaktadır. Oldukça yüksek olan bu oranlar ilk bakışta olumlu bir durumu yansıtır görünmektedir. Ancak aynı zamanda gösteri hakkına müdahalelerdeki keyfiliği göstermekte ve sıklıkla yasal işlem yapılması yurttaşlar üzerinde gösteri hakkını kullanmak bakımından caydırıcı etkiye yol açabilmektedir.

Metodoloji

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği (ESHİD), toplantı ve gösteri özgürlüğü hakkını Ekim 2015'ten beri izlemektedir. İzleme ve raporlama çalışması Türkiye mevzuatında toplantı ve gösteri hakkına ilişkin mevzuatı uluslararası standartlara göre değerlendirmek, uygulamada karşılaşılan ihlaller ve ayrımcılığı saptamak üzere yapılmıştır. Elbette asıl hedefimiz bu durum analizinin yasa yapıcılar ile ilgili kamu otoritelerine yol gösterici olması , toplantı ve gösteri özgürlüğü ile ilgili mevzuatın demokratik standartlara kavuşması barışçıl gösteri hakkının herkes tarafından özgürce kullanılabilmesidir.

Bu rapor 1.10.20105-10.11.2016 dönemini kapsamaktadır. Altını özellikle çizmek isteriz ki raporda yer alan bilgiler ulaşabildiğimiz sınırlı verilerin analizini kapsamaktadır. İzleme ve raporlama çalışması yapan sivil toplum örgütlerinin önemli problemi veriye ulaşmaktır. Hak eksenli sistematik istatistik toplanmaması izleme çalışmalarının sınırlı araçlarla yapılabilmesine yol açmaktadır.

Bu rapor; yazılı ulusal ve yerel basın internet medyası, Adalet Bakanlığı istatistikleri, milletvekilleri tarafından mecliste verilen soru önergeleri, yerel mahkemelerce verilen kararlar, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) kararları, Kamu Denetçiliği Kurumu kararlarının taranması ve ilgili kamu kuruluşlarına yapılan bilgi edinme başvurularına dayanmaktadır.

Çalışmanın sürdüğü bir yıl boyunca Adana, Batman ve Trabzon barolarının ilgili komisyonlarından hukukçular, sivil toplum örgütleri ve sendikalardan oluşan izleme ağı niteliksel veri toplanması için faaliyet yürütmüştür. Toplantı ve gösterilerin düzenleyicileri ve katılımcıları hakkında açılan idari ve adli soruşturmalar hakkındaki veriler bu şekilde toplanmıştır. Toplanan veriler SPSS programında 2015 yılı Ekim, Kasım, Aralık ayları verileri ve 2016 yılı 1 Ocak-10 Kasım verileri olarak ayrı ayrı analiz edilmiştir.

Medyadan elde edilen veriler mümkün olduğunca başka kaynaklardan doğrulanmaya çalışılmıştır. Ancak temel kaynağın medya taramasına dayanması sebebiyle çoğunlukla müdahale gerçekleşen toplantı ve gösteri yürüyüşleri tespit edilebilmiş, gerçekleşen veya daha planlama evresinde engelle karşılaşan etkinliklere ilişkin sistematik veri toplanamamıştır. Bu durum bir yandan bürokratik engellerin caydırıcı etkisini ve ayrımcı veya keyfi uygulamanın kapsamını ortaya koymaya engel olurken diğer yandan hiçbir engelleme ile karşılaşmadan gerçekleşen toplantı ve gösterilerin bilgisine erişmeyi zorlaştırmaktadır. Milletvekilleri tarafında verilen soru önergeleri ve bunlara verilen cevaplar ile bilgi edinme başvuruları bu zorluğu aşmak için kullanılmaya çalışılmıştır.

ESHİD, bu çalışma kapsamında Sivil Toplum İçin Örgütlenme Toplantı ve Gösteri Hakkı Kılavuzu hazırlamış ve yayınlamıştır. İzleme dönemi boyunca @toplantigosteri hesabı üzerinden hem sosyal medya izlemesi yapılmış hem de ihlal bulgularını görünür kılmaya çalışılmıştır.

Toplantı ve gösteri hakkına ilişkin önemli sorun alanlarından biri olan mekan yasakları konusunda Yrd. Doç. Dr. Berke Özenç ve mevzuatın AİHM içtihatlarıyla uyumu konusunda Av. Bahar Bostan raporumuza makaleleriyle katkıda bulunmuştur.

Mekân Yasaklarının Anayasa'ya ve İHAS'a Aykırılığı Sorunu[10]

Berke Özenç*

Toplantı ve gösteri yürüyüşü özgürlüğünün koruma alanında yer alan temel öğelerden biri, mekânın ve zamanın, özgürlüğü kullanmak isteyen bireyler tarafından seçilmesidir. Mekân, hem özgürlüğün kullanımına yol açan olayla ilgisi, hem de bu özgürlüğün kamuoyu yaratma işlevi bakımından önem taşır. Bu işlev gerek Kıta Avrupası, gerekse Anglosakson hukuk sistemleri içerisindeki yüksek yargı organları tarafından da vurgulanmıştır. Örneğin Federal Almanya Anayasa Mahkemesi, toplanma özgürlüğünün bireyler açısından "organizasyonun mekân, zaman, tarz ve biçimini özerk bir şekilde belirleme hakkını güvence altına aldığını"[11] ifade etmiştir. Birleşik Devlet Yüksek Mahkemesi ise, kamusal mekânların toplanma özgürlüğüne açıklığını temel bir ilke olarak kabul etmiştir:

"Sokak ve park kategorisine giren mekânlar; kadimden bu yana kamunun kullanımına açık olagelmiştir ve insanlık hafızasının hatırladığı zamanların öncesinden itibaren toplanma, yurttaşlar arasında düşüncelerin paylaşılması ve kamusal meselelerin tartışılması amaçlarıyla kullanılmıştır. Sokakların ve kamusal mekânların bu tarz kullanımı, Antik zamanlardan bu yana yurttaşların ayrıcalık, dokunulmazlık, hak ve özgürlüklerinin bir parçasını oluşturmuştur."[12]

Benzer bir yaklaşım, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) ve Avrupa Konseyi bünyesinde hazırlanan *"Barışçıl Toplanma Özgürlüğüne Dair Temel İlkeler"*de de göze çarpar. Türkiye'nin AGİT'e ve Avrupa Konseyi'ne üye olması, hukuku üreten ve uygulayan ulusal makamlara rehberlik etmesi için hazırlanan[13] bu metnin önemini arttırmaktadır. Kamusal mekânlarda toplanma özgürlüğünün kullanımının, en az ticari faaliyetler ya da yaya ve araç trafiğinin sürdürülmesi kadar meşru olduğunun ifade edildiği metinde,[14] devletlerin, pozitif yükümlülükleri uyarınca, toplantı ve gösterilerin, düzenleyiciler tarafından tercih edilen mekânlarda yapılmasını sağlayacak düzenleme ve tedbirleri hayata geçirmesi gerektiği vurgulanmaktadır.[15]

Temel İlkelerde vurgulanan bir başka husus, sınırlandırma rejiminin düzenlenmesi ve uygulanmasında ölçülülük ilkesinin esas alınması yükümlülüğüdür. Ölçülülük ilkesinin gereği olarak kamu otoriteleri, gerçekleştirdikleri müdahalelerde, hedeflenen amaca ulaşmak için özgürlüğü en az sınırlandıran yöntemi kullanmalıdır.[16] Bu kapsamda, kamu otoritelerinin, toplantı ya da gösterilerin niteliğini kökten bir şekilde dönüştüren, örneğin bunları şehrin daha az merkezi yerlerine yönlendiren eylem ya da işlemleri ölçülülük ilkesine aykırı olur. Ayrıca belirli bir zaman ya da mekândaki tüm gösterilerin yasaklanması da her bir olayın spesifik koşullarını göz önüne alma ve değerlendirme imkânını ortadan kaldırması nedeniyle, yine ölçülülük ilkesine aykırıdır. Son olarak, toplantı ve gösterileri, merkezi ya da ücra olsun, belirli bir güzergâh ve mekânla sınırlandıran düzenleyici işlemler de özgürlüğün iletişimsel işlevini ciddi olarak zedelediği için, karine olarak *(primafacie)* toplanma özgürlüğünün ihlaline neden olur.[17] Bu örnekler; bir yandan toplanma özgürlüğünün mekânla olan bağını ortaya koyarken diğer yandan kamu

---

10 Bu çalışma, şu makaleden derlenerek güncellenmiştir: Berke Özenç, *"Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Özgürlüğü ve Mekân Yasakları"*, İÜHFM, Cilt: 74, Sayı: 2, 2015, s. 87-134.

* Yar. Doç. Dr., Türk- Alman Üniversitesi

11 BVerfGE 69, 315, 14.05.1985, (C.I.2.b), s. 342.

12 Hague v. Committee for Industrial Organization, 307 U.S. 496 (1939), s. 515-516.

13 Venice Commision, OSCE/ODIHR, Guidelines on Freedom of Peaceful Assembly, 2. bs, 2010, s. 10.

14 *Aynı Eser*, s. 17, § 3.2.

15 *Aynı Eser*, s. 15, § 2.2.

16 *Aynı Eser*, s. 39, § 39-40.

17 *Aynı Eser*, s. 39-40, § 40, 43.

otoritelerinin, sınırlandırma rejiminin düzenlenmesi ve uygulanmasında sahip oldukları takdir payının, özellikle mekân seçimine yönelik müdahalelerde ne kadar dar olduğunu gözler önüne serer.

1. Türkiye'deki Mekân Yasaklarının Kanuni Dayanakları

Türkiye'de toplanma özgürlüğüne dair kanuni çerçeve, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu[18] ve bu kanunun uygulanmasına dair yönetmelik[19] tarafından çizilmiştir. Toplanma özgürlüğünün koruma alanı içinde yer alan mekân seçimi hakkı, Kanun'un 22. maddesinde yer alan mutlak mekân yasakları ve 6. maddesinde mülki amirlere tanınan yer ve güzergâh belirleme yetkisi ile sınırlandırılmış, daha doğru bir ifade ile adeta ortadan kaldırılmıştır.

22. maddede yer alan mutlak yasaklar; genel yolları, şehirlerarası karayollarını, parkları, mabetleri, kamu hizmeti görülen bina ve tesisleri ve bunların eklentilerini ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne bir kilometre uzaklıktaki alanı kapsamaktadır. Bu mekânlar dışında nerede toplantı ve gösteri düzenlenebileceğini belirleme yetkisi, 6. madde uyarınca, münhasıran mülki amire aittir. 6. maddeye göre mülki amir olan vali ya da kaymakamın, yer ve güzergâh belirlerken, çeşitli sivil toplum kuruluşlarından görüş alması gerekmekle birlikte, bu görüşler sadece tavsiye niteliğindedir, bağlayıcı değildir. Öte yandan 6. maddede, mülki amirlerin mekân ve güzergâh belirlerken dikkate almaları gereken üç ölçüt ön görülmüştür: kamu düzenini ve genel asayişi bozmama ve vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmama.

Kanun'un 23. maddesine göre, mutlak yasaklar kapsamına giren mekânlar dâhilinde ya da mülki amirlerce belirlenen mekânlar dışında yapılan her türlü toplantı ve gösteri, barışçıllık başta olmak üzere, başka herhangi bir ölçüt dikkate alınmadan "kanuna aykırı" hale gelmektedir. Kanun'un 24. maddesine göre de "kanuna aykırı" toplanmaların kolluk kuvvetlerince dağıtılması gerekmektedir.[20] Ayrıca 28. maddeye göre "kanuna aykırı toplantı veya gösteri yürüyüşleri düzenleyen veya yönetenlerle bunların hareketlerine katılanlar, fiil daha ağır bir cezayı gerektiren ayrı bir suç teşkil etmediği takdirde bir yıl altı aydan üç yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır." Uygulamada, İstanbul ve Ankara örneklerinde olduğu gibi, toplanma özgürlüğüne açık sınırlı sayıda mekânın valilik kararıyla belirlenmesi, neredeyse tüm toplantı ve gösterileri kanuna aykırı bir statüye sokmaktadır. Dolayısıyla polis müdahalesine ve ardından ceza yargılamasına dek giden sürecin temelinde mekân yasaklarının bulunduğu söylenebilir.

2. Mekân Yasaklarının Anayasal Dayanağının Olmaması

Bu noktada ilk olarak altı çizilmesi gereken husus, mülki amirlere tanınan yer ve güzergâh belirleme yetkisinin, 1982 Anayasası'nın 34. maddesine aykırı olduğudur, çünkü 2001 anayasa değişikliklerinin ardından bu yetkinin anayasal dayanağı ortadan kalkmıştır. Anayasa'nın 34. maddesinin orijinal metninde "Şehir düzeninin bozulmasını önlemek amacıyla yetkili idarî merci, gösteri yürüyüşünün yapılacağı yer ve güzergâhı tespit edebilir" hükmü yer almaktaydı.[21] Anayasa'ya son şeklini veren Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu'nun raporunda, yer ve güzergâhı belirleme yetkisinin, 34. maddeye *"özel sınırlama sebebi"* olarak işlendiği açıkça belirtilmişti.[22]Dolayısıyla 34. maddedeki bu "özel"

---

18 Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Kanun No: 2911, Resmi Gazete: 8.10.1983, Sayı: 18185.

19 Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmelik, Resmi Gazete: 8.8.1985, Sayı: 18836.

20 Madde 24 – "... [A]mir, topluluğa Kanuna uyularak dağılmalarını, dağılmazlarsa zor kullanılacağını ihtar eder. Topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır."

21 Resmi Gazete, 9.11.1982, Sayı: 17863, s. 9-10.

22 *Türkiye Cumhuriyeti Anayasa Tasarısının Danışma Meclisince Kabul Olunan Metni ve Milli Güvenlik Konseyi Anayasa Komisyonu Raporu*, s. 70.

sınırlama sebebinin 2001 değişikliği ile kaldırılması ve daha da önemlisi sınırlandırma rejimini düzenleyen 13. maddeye, özgürlüklerin "*yalnızca* Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen *[özel] sebeplere bağlı olarak*" sınırlandırılabileceği hükmünün eklenmesiyle birlikte, 2911 sayılı Kanun'daki yer ve güzergâh belirleme yetkisinin anayasaya aykırılığı açık bir hal almıştır. Anayasa'da yer alan özel sınırlama sebeplerine dayanarak yürürlüğe konan yasa hükümlerinin, özel sınırlama sebepleri kaldırıldıktan sonra dahi anayasaya uygun olduğunu ileri sürmek, Anayasa Koyucu'nun başlangıçta ortaya koyduğu iradeyi, 2001 değişikliğinin amacını[23] ve bu değişikliklerin şekillendirdiği anayasa maddelerinin lafzını ve genel sistematiğini yok sayma sonucunu doğurur. Fakat aradan geçen süreç içerisinde kanun koyucu, anayasal dayanağı ortadan kalkan yer ve güzergâh belirleme yetkisini 2911 sayılı Kanun'dan halen çıkarmamıştır.

Bu noktada vurgulanması gereken bir diğer husus; yer ve güzergâh belirleme yetkisinin ya da mutlak mekân yasaklarının Anayasa'nın 34. maddesinin yürürlükteki halinde varlığını koruyan "kamu düzeni" ya da "milli güvenlik" sebeplerine dayanarak meşrulaştırılamayacağıdır, çünkü hem mutlak yasaklar hem de mülki amirlerin kanunu uygulama şekli, özgürlüklerin anayasal güvencesi olan ölçülülük ilkesini ve öze dokunma yasağını ihlal eder.

3. İHAS ve İHAM İçtihatlarının Bağlayıcılığı

Ölçülülük ilkesi açısından yapılacak bir değerlendirmede, Türkiye'deki kamu makamlarını bağlayıcı nitelikteki İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi (İHAM) içtihadı önem taşır. Anayasa'nın 90. maddesinin 5. fıkrasına göre,[24] uluslararası insan hakları sözleşmeleri ile ulusal kanunların çatışması halinde, sözleşme hükümleri esas alınır. Anayasa Mahkemesi (AYM), bu fıkra uyarınca, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi (İHAS) hükümleri ile çatışan kanun hükümlerinin uygulanma kabiliyetinin ortadan kalktığını açıkça ortaya koymuş ve bu tespit yerleşik bir içtihat haline gelmiştir.[25] AYM yine aynı kararda, İHAS'ın, İHAM içtihadı vasıtasıyla somutlaşan bir metin olduğuna da işaret ederek, İHAM "içtihadının, uyuşmazlığın karara bağlanmasında nazara alınması" gerektiğini vurgulamıştır.[26]Bu içtihat uyarınca, İHAS ile çatışan ve bu nedenle uygulanma kabiliyetini yitiren bir kanuna dayanarak gerçekleştirilen düzenleyici ya da birel işlemler anayasaya aykırı hale gelir, çünkü bir temel hak ya da özgürlüğe yönelik sınırlamanın geçerli bir kanuna dayanması gerekir. Dolayısıyla 2911 sayılı Kanun'un İHAS ile çatışan hükümlerinin uygulanma kabiliyeti bulunmadığı gibi, mekâna dair düzenlemeler yapma yetkisinin de İHAM içtihatlarıyla uyumlu olarak yorumlanması gerekir. Nitekim AYM de yakın dönem bireysel başvuru kararlarında toplanma özgürlüğünü, İHAM içtihatlarında ortaya konan genel ilkeler çerçevesinde incelemiş ve bu genel ilkeleri kararlarına aynen yansıtmıştır.[27]

---

23 34. maddede yapılan değişikliğin gerekçesi şu şekildedir: "Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı ve sınırları Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun olarak yeniden düzenlenmektedir." *Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu Raporu* (2/803), Dönem: 21, Yasama Yılı: 3, Sıra sayısı: 737.

24 Madde 90/5 - Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası andlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası andlaşma hükümleri esas alınır.

25 "Anayasa'nın 90. maddesinin beşinci fıkrası uyarınca, sözleşmeler hukuk sistemimizin bir parçası olup, kanunlar gibi uygulanma özelliğine sahiptir. Yine aynı fıkraya göre, uygulamada bir kanun hükmü ile temel hak ve özgürlüklere ilişkin olan sözleşme hükümleri arasında bir uyuşmazlığın bulunması halinde, *sözleşme hükümlerinin esas alınması zorunludur*. Bu kural bir *zımni ilga kuralı* olup, temel hak ve özgürlüklere ilişkin sözleşme hükümleriyle çatışan kanun hükümlerinin *uygulanma kabiliyetini ortadan kaldırmaktadır*. [U]yuşmazlığı karara bağlayan derece Mahkemelerinin, AİHS ve diğer uluslararası insan hakları antlaşmaları ile çatışan … [k]anun … maddesini kararlarına esas almayarak, başvuru konusu uyuşmazlık açısından Anayasa'nın 90. maddesi uyarınca uygulanması gereken uluslararası sözleşme hükümlerini dikkate alması [gerekir]."AYM, *2013/2187, 19/12/2013*, § 44-45. Ayrınca bkz.AYM, 2*013/4439, 6/3/2014,* § 39; *2013/5447, 16/10/2014,* § 47; *2014/5836, 16/4/2015,* § 44.

26 AYM,*2013/2187, 19/12/2013*, § 44-45.

27 AYM,*2013/2394, 25/3/2015*, § 45-54; *2013/3924, 6/1/2015*, § 115-124.

4. İHAM ve Toplanma Özgürlüğü

İHAM, toplanma özgürlüğünü, ifade özgürlüğü ile birlikte ele alır ve bu iki özgürlük arasındaki ilişkiye dikkat çeker.[28] Bu iki özgürlük, temel hak olma vasfının yanı sıra, demokratik toplumun temelleri[29] ve en üstün değerleri[30] arasında yer alır. Şiddete ya da demokratik ilkelerin reddine yönelen eylemler dışında; şok edici, kabul edilemez ya da belirli bir anlayışa göre gayri meşru gözüken görüş ve sözlerin dile getirildiği toplanma ve ifade özgürlüğü kullanımlarını, önleyici nitelikteki genel yasaklar ile bastırmaya çalışmak, demokrasiye zarar verir ve hatta onu tehlikeye atar.[31] Bu doğrultuda toplanma özgürlüğü, bireyi yalnızca kamu otoritelerinin keyfi müdahalelerinden[32] ya da dolaylı sınırlandırmalarından korumaz;[33]otoritelerin, özgürlüğün etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamaya yönelik pozitif yükümlülüklerini de kapsar.[34]

1982 Anayasası'nın 34. maddesinde toplanma özgürlüğü hakkının izin sistemine bağlanamayacağı güvence altına alınmış ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu da bu doğrultuda yalnızca bildirim yükümlülüğü öngörmüştür. İHAM'ın, bildirim yükümlülüğü kapsamında geliştirdiği içtihat, mekâna dair kısıtlamaların değerlendirilmesi açısından da önem taşır. İHAM'a göre bildirim yükümlülüğünün amacı, bir toplanmanın sorunsuz bir seyir izlemesi için gereken makul ve uygun önlemlerin idari makamlar tarafından alınabilmesini sağlamaktır; bu amacın dışına çıkılması halinde, hakkın özüne dokunulmuş olur.[35] Nitekim Mahkeme'nin bu amaca uygun tedbir olarak verdiği örnekler trafiğin akışının düzenlemesi ve sağlık personelinin bulundurulmasıdır.[36] Diğer bir deyişle, bildirim sisteminin amacı "toplantının yapılıp yapılmamasına karar vermek değil",[37] hakkın kullanımını kolaylaştırmaktır.[38]

Bildirim yükümlülüğü, İHAM'ın, Türkiye aleyhine yapılan başvurular kapsamında geliştirdiği özgün kavramla, özgürlüğün kullanımına yönelik "gizli bir engel" *(hidden obstacle)* olarak kullanılmamalıdır.[39] Fakat Mahkeme daha sonra bu içtihadını geliştirerek yalnızca bildirim sisteminin değil, kamu otoriteleri tarafından, güvenliğin sağlanması adına yürürlüğe konan her türlü düzenlemenin, gizli bir engel oluşturmaması gerektiğinin altını çizmiştir.[40] Yer ve güzergâh belirlenmesine yönelik yetkinin de aynı şekilde, özgürlüğün kullanımı önünde gizli bir engele dönüştürülmemesi gerekir. İHAM bu ilkeden hareketle, toplanma özgürlüğünün kullanılmasını sağlamaya yönelik önlemleri alma yükümlülüğünün, bildirim koşulu karşılanmasa dahi süreceğini; yalnızca bildirim yükümlülüğüne uyulmamasının[41] ya da bu süreçte yaşanan herhangi bir gecikmenin,[42] bir gösterinin dağıtılması için tek başına yeterli bir gerekçe oluşturmayacağını ifade etmiş-

---

28 *Ezelin v. France*, 11800/85,26.4.1991, § 37;*Djavit An v. Turkey*, 20652/92,20.02.2003, § 39;*Schwabeand M.G v. Germany*, 8080/0, 8577/08, 01.12.2011, § 98.

29 *Djavit An v. Turkey*, a.g.k., § 56; *Taranenko v. Russia*, 19554/05,15.5.2014, § 65.

30 *Stankov And The United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*, 29221/95, 29225/95,2.10.2001, § 97.

31 *Stankov And The United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*, a.g.k., § 97; *Gün and Others v. Turkey*,8029/07,18.06.2013, § 70.

32 *Djavit An v. Turkey*, a.g.k., § 57.

33 *Makhmudov v. Russia*, 35082/04, 26.7.2007, § 64.

34 *Plattform"ÄrzteFür Das Leben"v. Austria*, 10126/82, 21/06/1988, § 32; Öllinger v. Austria, 76900/01, 29.06.2006, § 35; *Djavit An v. Turkey*, a.g.k., § 57.

35 *Sergey Kuznetsovv. Russia*, 10877/04, 23.10.2008, § 42.

36 *Oya Ataman v. Turkey*, 74552/01,05.12.2006,§ 38.

37 Oktay Uygun, Devlet Teorisi, 12 Levha Yayıncılık, 2014, s. 659.

38 Olgun Akbulut, *"Toplantı ve Örgütlenme Özgürlükleri"*, İnsan Hakları Avrupa Sözleşmesi ve Anayasa, Editör: Sibel İnceoğlu, Beta, 2013, s. 387.

39 *Oya Ataman v. Turkey*, a.g.k.,§ 38; *Balçık and Others v. Turkey*, 25/02, 29.11.2007, § 49; *Nurettin Aldemir and Others v. Turkey*, 32124/02,32126/02, 32129/02, 32132/02, 32133/02, 32137/02, 32138/02, 18.12.2007, § 43;*Akgöl And Göl v. Turkey*, 28495/06, 28516/06, 17/05/2011, § 41;*Samüt Karabulut v. Turkey*, 16999/04, 27.1.2009,§ 35.

40 *Berladir and Others v. Russia*, 34202/06, 10.07.2012, § 39.

41 *Bukta And Othersv. Hungary*, 25691/04, 17.7.2007, § 36-37.

42 *Sergey Kuznetsovv. Russia*, 10877/04, 23.10.2008, § 43.

tir. Ayrıca barışçıl bir gösteri, kural olarak, cezai bir yaptırım tehdidine tabi kılınamaz.[43] Kısacası, ulusal mevzuata aykırı bir durumun varlığı, tek başına, toplanma özgürlüğünün sınırlandırılması için yeterli değildir.[44]Mekân yasaklarına uymamak da hiç kuşkusuz bu kapsamda değerlendirilmelidir. Burada **temel kriter**, gösterinin barışçıl niteliğinin sürmesidir. Mahkeme'ye göre kamusal alanlarda gerçekleştirilen toplanmalar, trafik akışının da dâhil olduğu günlük yaşamın aksamasına kaçınılmaz olarak neden olsa da, kamu otoriteleri, toplanma özgürlüğünün özünün zarar görmemesi için, barışçıl toplanmaların her türlüsüne belirli bir hoşgörü göstermelidir.[45]

İHAM tarafından devletin dolaylı sınırlandırmaları hakkında çizilen bu çerçeve, uygulama açısından büyük önem taşır ve özgürlük lehine bir yorum ve uygulamanın, kamu otoritelerinin yükümlülüğü olduğunu ortaya koyar. Benzer bir yaklaşımı Mahkeme'nin geliştirdiği "caydırıcı etki" *(chilling effect)* kavramında görmek mümkündür. Caydırıcı etki; toplanma özgürlüğüne dair ulusal hukuktaki sınırlandırıcı ve cezalandırıcı hükümlerin genişliği nedeniyle ya da barışçıl olmasına rağmen, sadece bu hükümlere uyulmadığı gerekçesiyle kanun dışı ilan edilen toplanmalara yönelik polis şiddeti ve cezai yaptırımlar sonucunda, bireylerin korku, endişe ya da çekince yaşaması ve barışçıl bir toplanmaya katılmaktan imtina etmesi anlamına gelir. Barışçıl bir gösterinin yasaklanması, gösteriye katılmak amacıyla seyahat etmek isteyenlere izin verilmemesi, gösterinin şiddet kullanarak dağıtılması ve bir gösteriye katılanlara daha sonra, hangi ağırlıkta olursa olsun bir ceza verilmesi, Mahkeme'ye göre bu caydırıcı etkiyi oluşturabilecek spesifik olaylardan bazılarıdır.[46] Öyle ki bir toplanma, izin verilmeyerek kanuna aykırı bir statüye sokulduktan sonra, buna rağmen toplanmak isteyen göstericilere müdahale edilmese ve polis eşliğinde yürüyüş sağlansa bile, caydırıcı bir etki ortaya çıkar; çünkü kanuna aykırı bir eylem yapıyor olmanın yanı sıra bu eylemin, olası karşıt gösteriler karşısında kamu otoritelerinin korunmasından yararlanmayacağını bilmek, bireylerin cesaretini kırar.[47]

İHAM'ın Türkiye davaları bakımından dikkat çektiği husus, özellikle bildirim yükümlülüğü ve mekân yasaklarına uyulmaması nedeniyle polis şiddeti vasıtasıyla dağıtma işlemlerinin yarattığı caydırıcı etkidir. Mahkeme, toplanmanın şiddet kullanılarak dağıtılmasının ve ardından yaşanan kovuşturma ve yargılama süreçlerinin, bireylerin, benzer toplanmalara katılma konusunda cesaretini kıracağının altını çizmiştir.[48] Ayrıca, toplanma özgürlüğünün ifade özgürlüğü ile olan bağı dikkate alındığında, katılımcılara yönelik yaptırımlar, toplanmanın konusunu oluşturan kamu yararına dair meselelerin ifade edilmesi açısından da caydırıcı bir etki doğurur ve böylelikle, konunun kamusal düzlemde tartışılmasını sınırlar.[49]

5. İHAM Kararlarında Toplanma Özgürlüğü ve Mekân İlişkisi

İHAM, *Eva Molnar v. Macaristan* ve *Nosov v. Rusya* kararlarında, toplanma özgürlüğünün amaçlarından birinin, kamusal tartışmaların ve protestoların gerçekleştirilmesi amacıyla bir forum, diğer bir deyişle mekân sağlanması *(secure a forum)* olduğunu açıkça ifade etmiştir.[50] Bununla bağlantılı olarak da *Nosov* ve ayrıca *Berladir v. Rusya* kararlarında, göstericiler tarafından belirlenmiş bir mekânın ya da zamanın kamu otoriteleri tarafından değiştirilmek istenmesinin, özgürlüğe bir müdahale oluşturacağının altını çizmiştir.[51] Öte

43 *Akgöl And Göl v. Turkey*, a.g.k., § 43; *Yılmaz Yıldız and Others v. Turkey*, 4524/06, 14.10.2014, § 46.
44 *Samüt Karabulut v. Turkey*, a.g.k.,§ 35; *Balçık and Others v. Turkey*,a.g.k., § 49;*Akgöl AndGöl v. Turkey*, a.g.k., § 41; *Oya Ataman v. Turkey*, a.g.k.,§ 39.
45 *Kudrevičius and Othersv. Lithuania*, 37553/05, 26.11.2013, § 82; *DİSK and KESK v. Turkey*, 38676/08, 27.11.2012, § 29; *Bukta and Othersv. Hungary*,a.g.k., § 37; *Oya Ataman v. Turkey*, a.g.k.,§ 39.
46 *Kasparov and Others v. Russia*, 21613/07, 3.10.2013, § 84.
47 *Baczkowski And Others v. Poland*, 1543/06, 03/05/2007,§ 67.
48 *Nurettin Aldemir and Others v. Turkey*, a.g.k., § 34.
49 *Schwabe and M.G v. Germany*, a.g.k., § 116.
50 *Eva Molnar v. Hungary*, 10346/05, 7.10.2008, § 42; *Nosov and Othersv. Russia*, 9117/04 10441/04, 20.2.2014, § 55.
51 *Nosov and Othersv. Russia*, a.g.k., § 52; *Berladir and Others v. Russia*, 34202/06, 10.07.2012, § 47-51.

yandan Mahkeme; üniversite kampüsleri,[52] kiliseler,[53] hastaneler,[54] parklar,[55] meydanlar,[56] otobanlar[57] ve daha pek çok kamusal mekânda yapılan gösterilerin dağıtılmasını, izin ve bildirim prosedürlerine uyulmamış bile olsa, özgürlüğe yönelik bir müdahale olarak değerlendirmiş; bu yaptırımları demokratik bir toplumda gereklilik ölçütüne uygunlukları bakımından incelemiştir. Çok farklı nitelikteki kamusal mekânlarda gerçekleştirilen toplanmaların özgürlük kapsamında değerlendirilmesi, kamusal mekânların toplanma özgürlüğüne açıklığının Mahkeme tarafından temel bir ilke olarak kabul edildiğini ortaya koyar. İHAM'ın yakın tarihli *Taranenko v. Rusya* kararı ise toplanma özgürlüğünün kamusal bir mekânda kullanımına yönelik olarak yalnızca mekânın niteliğine atıfla yapılacak bir sınırlandırılmanın, İHAS çerçevesinde meşrulaştırılmasının ne denli güç olduğunu kavramak açısından önemli bir örnek oluşturur.

Taranenko v. Rusya davasının konusu; kırk kişilik bir grubun, devlet başkanının politikalarını protesto etmek amacıyla, güvenlik görevlilerini iterek Moskova'daki başkanlı k binasına girip, kendilerini bir ofise kilitlemeleri, ardından Başkan'ın istifasına yönelik broşürler fırlatıp, slogan atmaları, bu eylemler sonucunda polisin olay yerine gelip müdahale etmesi ve göstericileri tutuklamasıdır. Protestocu grupta yer alan başvurucu, yargılama sırasında bir yıl tutuklu kalmış, daha sonra üç yıl hapis cezasına çarptırılmış, fakat cezası ertelenmiştir.[58] İHAM, bir hükümet binasında gerçekleşen olay hakkındaki incelemesine, ifade özgürlüğünün, kamu binalarının tümüne, örneğin hükümet ve bakanlık binalarına, otomatik bir giriş hakkı sağlamadığını belirterek başlamasına rağmen,[59] olayın koşullarını dikkate alarak, yaptırımın ölçülülüğü üzerine yoğunlaşmış ve Sözleşme'nin ihlal edildiğine hükmetmiştir. Mahkeme'ye göre, başvurucunun eylemi, kamu düzeni adına bir yaptırım uygulanmasını gerektirse dahi, olay sırasında hiçbir kamu görevlisinin yaralanmamış olduğu dikkate alındığında,[60] uzun tutukluluk ve hapis cezası süresi, ulaşılmak istenen meşru amaçla orantılı değildir. Ayrıca, bu ağır yaptırım, başvurucu ve diğer kişilerin, protesto eylemlerine katılmamaları yönünde caydırıcı bir etki oluşturur.[61]

İHAM bu kararlarıyla, hükümet binalarının kapalı alanlarını dahi kamusal mekân olarak değerlendirerek, kamusal mekânların toplanma özgürlüğüne açıklığı ilkesini teyit etmekle birlikte, yakın tarihli bir başka kararında, düzenleyici ve göstericilerin mekân seçimi hakkının sınırlandırılabileceğini de kabul etmiştir. Mahkeme, *Berladir v. Rusya* kararında; Moskova'daki bir meydanda gerçekleştirilmek istenen gösterinin, güvenliğin yanı sıra araç park ve trafiğinin ve yaya geçişinin sağlanması gerekçeleriyle, yetkili makamlar tarafından iki kilometre uzakta bir başka meydana kaydırılmak istenmesini ve buna direnen göstericilerin gözaltına alınmasını ve ardından hafif *idari* para cezasına çarptırılmasını Sözleşme'ye aykırı bulmamıştır.[62]

Toplanma özgürlüğünün kapsamı içinde yer alan mekân seçim hakkının sınırlandırılabilir olması, bu sınırlandırmada uyulması gereken kriterlerin belirlenmesini zorunlu kılar. Bu noktada yapılabilecek ilk saptama, toplanma özgürlüğünün demokratik bir toplumdaki işlevinin, sınırlandırma sırasında kamu otoritelerinin sahip olduğu takdir payını kısıtladığıdır. Yukarıda aktarıldığı üzere İHAM, demokratik toplumun en üstün değerlerinden biri olan toplanma özgürlüğü hakkının özünün korunması adına, barışçıl nitelikteki her türlü gösteriye, otoritelerin belirli bir hoşgörü göstermeleri gerektiğini belirtmiştir.

---

52 *Açık and Othersv. Turkey*, 31451/03, 13.1.2009.
53 *Cisse v. France*, 51346/99, 9.4.2002.
54 *Yılmaz Yıldız and Others v. Turkey*, 4524/06, 14.10.2014.
55 *Nosov and Othersv. Russia*, a.g.k.; *Hyde Park and Others v. Moldova*, 33482/06, 31.3.2009.
56 *Ziliberberg v. Moldova*, 61821/00, 04.05.2004, s. 11; *Makhmudov v. Russia*, a.g.k..
57 *Kudrevičius and Others v. Lithuania*, 37553/05, 26.11.2013.
58 *Taranenko v. Russia*, 19554/05,15.5.2014, § 11.
59 *Aynı karar*, § 78.
60 *Aynı karar*, § 91.
61 *Aynı karar*, § 95.
62 *Berladir and Others v. Russia*, a.g.k., § 30, 56-62.

Mekân seçimi, bu yükümlülük dikkate alınarak sınırlandırılmak istendiğinde ise demokratik bir toplumda gereklilik kriterine uyulmalıdır. Bu kriter uyarınca bir özgürlük ancak baskın bir sosyal ihtiyaca hizmet eden ve bu meşru amaca ulaşmak için ölçülü olan bir sınırlandırmaya tabi tutulabilir ve bu süreçte kamu otoritelerinin ortaya koyduğu gerekçelerin "ilgili ve yeterli" olması gerekir.[63] İfade özgürlüğüyle ilişkisi dikkate alındığında, toplanma özgürlüğüne yönelik sınırlandırma ölçütleri dar bir şekilde yorumlanmalı ve yapılan sınırlandırmaya yönelik ihtiyaç, ikna edici bir şekilde ortaya konmalıdır.[64] Ayrıca kamu yararına yönelik siyasi meseleler söz konusu olduğunda, sınırlandırmaya dair gerekçeler daha da kuvvetli olmalıdır.[65]

Bu daralan takdir payı içerisinde kamu otoriteleri, toplanmanın sorunsuz bir şekilde gerçekleşmesini sağlamak için mekâna dair çeşitli düzenlemeler yapabilir. İHAM, kamu otoriteleri tarafından alternatif bir mekân ya da zaman önerilmesinin, tek başına, Sözleşme'ye aykırı olmayacağını kabul etmektedir.[66] Fakat bu öneri, keyfi bir şekilde yapılamaz. Bu noktada, toplanma ve gösterinin amacına ulaşması açısından mekânın sahip olduğu önem ya da mekânın göstericiler için taşıdığı anlam ile kamu düzeninin veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçları arasında bir dengenin, somut olayın koşulları çerçevesinde kurulması gerekmektedir. Nitekim Mahkeme *Berladir* kararında, alternatif mekân önerisinin özgürlüğü ihlal etmediği sonucunu ulaşırken, başvurucuların, mekân tercihlerine dayanak olarak, otoriteler tarafından ileri sürülen gerekçelere ağır basan geçerli bir neden ortaya koyamadıklarının altını çizmiştir.[67] Daha erken tarihli *Stankov* kararında ise toplanma özgürlüğünün ihlalini tespit ederken, otoriteler tarafından reddedilen yer ve zaman tercihinin, başvurucular açısından taşıdığı öneme dikkat çekmiştir.[68] Yakın tarihli *DİSK ve KESK v. Türkiye* kararında da aynı doğrultuda, esas olarak polis şiddeti nedeniyle toplanma özgürlüğünün ihlal edildiğine karar vermekle birlikte, değerlendirmesinde, 1977 yılındaki 1 Mayıs kutlamaları sırasında 37 kişinin öldüğü Taksim Meydanı'nın, bu trajik olayın sembolü haline geldiğine işaret etmiştir.[69]

Kamu otoriteleri; oldukça dar bir takdir payına sahip oldukları mekâna yönelik müdahalelerinde, esas olarak kamu düzeni ve başkalarının hak ve özgürlüklerine atıf yapmaktadır. Bu noktada İHAM, her iki meşru amacın da toplanma özgürlüğünün demokratik toplumdaki önemini dikkate alan bir yaklaşımla yorumlanması ve uygulanması gerektiğine işaret eder. Toplanma özgürlüğünün niteliğinden kaynaklanan kaçınılmaz sonuçlar, kamu düzeninin bozulduğu ya da üçüncü kişilerin özgürlüklerinin sınırlandırıldığı anlamına gelmez. Kamusal mekânlarda gerçekleştirilen her toplanma ya da gösterinin, günlük yaşamı ve trafiği belirli düzeyde aksatması doğaldır.[70] Dolayısıyla gürültü[71] ve trafiğin aksatılması[72] gibi gerekçeler özgürlüğe müdahale için yeterli değildir. Ayrıca soyut nitelikteki tehlike ve güvenlik varsayımları ile toplanma özgürlüğü sınırlandırılamaz. Örneğin Mahkeme, Moskova'daki kitlesel gösterilere yönelik terörist eylemler yapılacağına dair "çeşitli kaynaklardan" elde edilen bilgilere dayanılarak bir toplanmanın yasaklanmasını keyfi olarak nitelendirmiş ve ihlal kararı vermiştir.[73] Öte yandan kamu otoriteleri, toplanmanın içerik ve yöntemine dair öznel değerlendirmeleri de sınırlan-

63 *Taranenko v. Russia*, a.g.k., § 74;*Schwabe and M.G v. Germany*, a.g.k.,§ 111;*Patyi and Others v. Hungary*, 5529/05, 7.10.2009, § 39.
64 *Osmani and Others v. Former Yugoslav Republic of Macedonia*, 50841/99,11.10.2001, s. 16; *Galstyan v. Armenia*, 26986/03, 15.11.2007, § 114.
65 *Berladir and Others v. Russia*, a.g.k., § 44.
66 *Primov and Others v. Russia*, 17391/06, 12.6.2014, § 122.
67 *Berladir and Others v. Russia*, a.g.k., § 56,58.
68 *Stankov And The United Macedonian Organisation Ilinden v. Bulgaria*, a.g.k., § 109.
69 DİSK and KESK v. Turkey, a.g.k., § 31.
70 *Oya Ataman v. Turkey*, a.g.k., § 38; *Sergey Kuznetsovv. Russia*, a.g.k., § 44;*Yılmaz Yıldız and Others v. Turkey*, a.g.k., § 45.
71 Galstyan v. Armenia, 26986/03, 15.11.2007, § 116.
72 *Patyi and Others v. Hungary*, a.g.k., § 42.
73 *Makhmudov v. Russia*, a.g.k., § 32, 71-73.

dırmanın gerekçesi olarak kullanamaz. Bir gösteri için sadece bir günün yeterli olacağı[74] ya da gösteride protesto edilmek istenen konu hakkında idari soruşturmanın sonuçsuz kalması nedeniyle, bu konu hakkında toplanma yapmaya gerek olmadığı gibi nedenlere dayanarak toplanma özgürlüğü sınırlandırılamaz.[75] Bu hususların yanı sıra Mahkeme, toplanma özgürlüğüne dair önemli bir kararında, gerçek ya da varsayımsal bir kamu hissiyatının gereklerini tatmin etmek adına, özgürlüklerin sınırlandırılmasının, baskın bir sosyal ihtiyacın karşılanması olarak asla değerlendirilemeyeceğini vurgulamıştır.[76]

6. Ölçülülük İlkesi Açısından Mekân Yasakları

Kamusal mekânların toplanma özgürlüğüne açıklığı ve bu mekânlara yönelik sınırlandırmaların, her bir toplanmanın somut özellikleri dikkate alınarak, ölçülülük ilkesine uygun bir şekilde gerçekleştirilmesi gerektiğine dair iki temel ilke üzerine inşa edilmiş İHAM içtihadı, toplantı ve gösteri yürüyüşüne dair mutlak mekân yasakları ve idari amirlere, yer ve güzergâh belirleme konusunda tanınan adeta sınırsız yetkinin İHAS'a ve Anayasa'ya aykırılığını gözler önüne serer.

İlk olarak; 2911 sayılı Kanun'un 22. maddesine göre mutlak olarak yasaklı mekân kategorisine giren genel yollar, şehirlerarası karayolları, parklar, mabetler, kamu hizmeti görülen bina ve tesisleri ve bunların eklentileri, İHAM içtihadı uyarınca toplanma özgürlüğünün kullanılabileceği kamusal mekânlardır. İHAM, parkların kategorik olarak *(a prori)* kitlesel gösterilere uygun birer kamusal mekân olduğunu ifade etmiş;[77] bir kilisede gerçekleştirilen protesto eylemine yönelik polis müdahalesine dair değerlendirmesinde, mekânın uygun olmamasını değil, protesto eyleminin iki ayı aşan süresini dikkate almış;[78] çiftçilerin, üç otoyol güzergâhını protesto amacıyla trafiğe kapatmaları nedeniyle aldıkları cezaları, ölçüsüz olduğu gerekçesiyle Sözleşme'ye aykırı bulmuş[79] ve yukarıda aktarıldığı üzere, Moskova'daki başkanlık binasında gerçekleştirilen protesto eylemine verilen hapis cezasının da yine ölçüsüzlük nedeniyle, Sözleşme'yi ihlal ettiğine hükmetmiştir.[80] Kısacası, TBMM çevresi haricinde, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yer alan mutlak yasakların, İHAS'a açıkça aykırı olduğu hali hazırda tespit edilmiştir. Dolayısıyla söz konusu yasakların, Anayasa'nın 90. maddesinin 5. fıkrası ve AYM'nin içtihadı uyarınca "uygulanma kabiliyeti" bulunmamaktadır. Bu yasaklara dayanarak gerçekleştirilen her türlü işlem kanuni dayanaktan yoksun olduğu için anayasaya aykırılık teşkil eder.

Mutlak yasaklarla aynı etkiyi doğurması bakımından önem taşıyan, mülki amirlerin yer ve güzergâh belirleme yetkisi de, kapsamı, uygulanışı ve sonuçları bakımından İHAS'ta öngörülen sınırlandırma rejimine aykırıdır. Söz konusu yetkinin kapsamının İHAS'a aykırılığı ilk olarak, sınırlandırma ölçütlerinin niteliğinden kaynaklanır. Özellikle "vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmama" ölçütüne dayanarak gerçekleştirilecek sınırlandırmalar -kural olarak- İHAS'ın ihlal edilmesine yol açar. İHAM, toplanma ve gösterilerin, kaçınılmaz olarak günlük yaşamı etkilediğini belirtmekte ve trafik ya da gürültü gibi gerekçelerin toplanma özgürlüğünün sınırlandırılması için yeterli olmadığını vurgulamaktadır. Burada, barışçıl toplanmanın her türlüsüne hoşgörü gösterme yükümlülüğü belirleyici hale gelmektedir.

Öte yandan kamu düzeni ve genel asayişin korunması gerekçesine dayanılsa dahi, Türkiye'deki uygulanma şekliyle yer ve güzergâha yönelik kısıtlamalar ölçülülük ilkesini ihlal etmektedir, çünkü bu yetki, somut bir toplanma ya da protesto eylemine yönelik bir tedbir alınması amacıyla değil, sınırsız süreyle geçerli, önleyici bir yasaklama şeklinde

74 *Hyde Park and Othersv. Moldova* (No. 4), 18491/07, 04/2009, § 53.
75 *Primov and Others v. Russia*, a.g.k., §135-138.
76 *Vajnai v. Hungary*, 33629/06, 8.7.2008, § 57.
77 *Nosov and Othersv. Russia*, a.g.k., § 130.
78 *Cisse v. France*, a.g.k., § 50-54.
79 *Kudrevičius and Othersv. Lithuania*, a.g.k., § 80-84.
80 *Taranenko v. Russia*, a.g.k., § 95.

kullanılmaktadır. İHAM'a göre bir sınırlandırmanın demokratik bir toplumda gereklilik kriterini karşılayabilmesi için ölçülü olması, diğer bir ifadeyle meşru bir kamusal menfaati korumak için özgürlüğü en az düzeyde kısıtlayacak yöntemin seçilmesi gerekir. Tüm bu süreçte, kamu otoritelerinin soyut tehlike ya da düzen varsayımlarıyla hareket etmemesi, toplanma özgürlüğünün önemini dikkate alarak, sınırlandırma için ikna edici ve güçlü gerekçeler ortaya koyması ve her halükarda sınırlandırma ölçütlerini dar yorumlaması gerekir. Dolayısıyla ancak istisnai olarak ve belirli bir süre için bir mekânın toplanma özgürlüğüne kapatılması durumunda İHAS'a uygunluktan söz edilebilecekken, tam tersine, toplanmaya açık mekânların istisnai olarak belirlenmesi, kamusal mekânların toplanma özgürlüğüne açıklığı ve sınırlandırmanın ölçülülüğü ilkelerini ihlal eder.

Somut olayın koşullarını dikkate almadan yürürlüğe konan bu derece geniş kapsamlı yasakların, toplanma özgürlüğünün demokratik bir toplumda taşıdığı işleve ağır basan bir şekilde gerekçelendirilmesi mümkün değildir. Türkiye'nin en büyük iki şehrindeki uygulama da bu imkânsızlığı teyit eder. Valilikler tarafından yapılan duyurularda, İstanbul'da sekiz,[81] Ankara'da ise on altı toplanma mekânı belirlenmiştir.[82] Fakat bu duyurularda, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun öngördüğü üç kritere dair herhangi bir gerekçe yer almamaktadır. Bu kapsamda İstanbul Valiliği'ne yapılan, mekân yasaklarında hangi kriter ve gerekçelere dayanıldığına dair bilgi edinme başvurusuna, vali yardımcısı tarafından verilen, 15342297-522-8620 sayılı ve 12/2/2015 tarihli yanıt şu şekildedir:

"Vatandaşlarımızın; miting alanlarına geliş ve dağılmalarında toplu ulaşım araçlarını rahatlıkla kullanabilmeleri, bu alanlara gidiş ve gelişlerinin İstanbul trafiğini olumsuz etkilememesi, otopark ve diğer ihtiyaçlarını karşılayabilecek her türlü imkâna sahip olmaları, belirlenen bu alanların düz alanlara kurulu olması ve etraflarında fiziki engellerin bulunmamasından ötürü, tahliye durumlarında (acil ve panik halinde) katılımcıların dağılabilmelerinin kolaylaştırılması, genel asayiş ve güvenlik tedbirleri alınması için uygun bir konuma sahip olmaları, gösteri yürüyüşleri ve açık yer toplantı alanları olarak "Fatih Yenikapı Sahil Alanı" ve "Maltepe Sahil Alanı"nın seçilmesindeki kriterlerdir."

Valilik bu açıklamayı, henüz yalnızca iki toplanma mekânı belirlemiş olduğu bir dönemde yapmıştır ve görüldüğü üzere temel gerekçeler olarak ulaşım kolaylığını, park imkânlarını, trafiğin sağlıklı akışını ve güvenlik tedbiri almaya elverişliliği göstermiştir. Kısacası, kamu düzeninin korunmasına, toplanma özgürlüğünün korunması karşısında öncelik tanımıştır. Fakat mekân ile özgürlük arasındaki bağı yok sayan bu yaklaşımın en ağır tedbir olan mutlak bir yasak ile yaptırıma bağlanması, kamusal mekânların toplanma özgürlüğüne açıklığı ilkesine ve sınırlandırmaların ölçülü olması yükümlülüğüne aykırıdır.

Bu gerekçeler, bin kişilik bir toplanmanın, milyonlarca insanın toplanabildiği Maltepe ve Yenikapı yerine, neden şehrin başka bir yerinde yapılamadığını ya da kalabalık bir toplanmanın, neden trafiğe kapalı bir meydanda ya da bir tatil gününde dahi yapılamadığına dair bir açıklama içermez. Öte yandan belirli bir mekânla doğrudan bağı olan bir eylem veya protestonun, neden şehrin bir başka köşesinde yapılmak zorunda olduğu konusunda da suskundur. Öte yandan valiliğin daha sonra altı toplanma mekânı daha belirlemesi, ilk kararına dayanak olarak gösterdiği gerekçelerin keyfiliğini gözler önüne

81 İstanbul Valiliği 03/02/2016 tarihli basın duyurusu ile Yenikapı Sahil Alanı, Maltepe Sahil Alanları, Kartal Meydanı, Kadıköy Yeni Salı Pazar Alanı, Pendik Cumartesi Pazar Alanı, Bakırköy Cumhuriyet Meydanı, Bakırköy Cumartesi Halk Pazarı Alanı, Beylikdüzü F. S. M Camii Otopark Alanı'nı toplanma mekânı olarak ilan etmiştir. Bkz. www.istanbul.gov.tr. Basın duyurularında "[t]emel hak ve özgürlüklerden olan, Anayasa ve yasalarla güvence altına alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının özgür bir ortamda anayasa ve kanunlarla belirtilen esaslar çerçevesinde kullanılması, Sivil Toplum Kuruluşları ile tüzel kişiliği bulunmayan diğer oluşumların ve gerçek şahısların itibar edecekleri toplantı ve gösteri yürüyüşü alanlarının tespit edilmesi, Büyükşehir Belediyesi'nin çevre düzenlemesi ve şehir temizliği ile ilgili olarak afiş asılacak yerlerin belirlenmesi amacıyla" toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhının valilik onayı ile uygun görüldüğü belirtilmektedir.

82 Ankara Valiliği'nin 15/01/2016 tarih ve 2092 sayılı onayına dayanan ilan için bkz. www.ankara.gov.tr. Basın duyurusunda, toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhının valilik onayı ile uygun görülerek güncellendiği belirtilmekte, bunun dışında herhangi bir gerekçe yer almamaktadır.

serer. Bu altı mekân, Yenikapı ve Maltepe toplanma alanlarından büyüklük ve merkezilik başta olmak üzere farklı niteliklere sahip olmalarına rağmen toplanma mekânı olarak öngörülebilmiştir. Altı yeni mekân arasında yer alan, şehrin merkezinde bulunan ve etrafı sütunlar ve dükkânlarla çevrili olan Bakırköy Cumhuriyet Meydanı'nda toplanılabilecekken, örneğin Taksim ya da Kadıköy Meydanlarında hiç bir koşulda toplanılamamasının tutarlı ve hukuki gerekçesini ortaya koymak mümkün değildir. Toplanma mekânı sayısının ilerleyen yıllarda arttırılması, bu çelişkileri daha da katmerlendirecektir.

Bugüne kadar İHAM'ın önüne, Türkiye'deki mekân yasaklarıyla kıyaslanabilecek genişlikte bir uygulama gelmedi. Fakat bu noktada, sadece belirli bir süre boyunca ya da belirli bir mekânda geçerli olacak yasakların meşruluğu için Mahkeme'nin ortaya koyduğu kriterlere değinmek, Türkiye'deki genel ve süresiz yasakların ölçüsüzlüğünü kavramak açısından yararlı olabilir. Mahkeme'ye göre bir toplanma ya da gösteriye yönelik süreli bir yasak, ancak, bu gösteriler sonucunda kamu düzeninin bozulmasına dair gerçek bir tehlikenin varlığı ve bu tehlikenin, daha hafif araçlarla engellenememesi durumunda söz konusu olabilir. Böyle bir durumda otoriteler, genel bir yasağın, kamu düzeni açısından tehlike oluşturmayan toplanmalara etkisini dikkate almak zorundadır. Bu tür bir yasağın diğer gösteriler üzerinde yaratacağı olumsuz etkiye kıyasla, otoriteler tarafından ileri sürülen güvenlik gerekçelerinin açıkça ağır basması ve söz konusu olumsuz etkinin, yasağın kapsamının mekân ve zaman bakımından daraltılarak aşılmasının mümkün olmaması halinde, yasaklama tedbiri, demokratik bir toplumda gereklilik ölçütünü karşılayabilir.[83]Görüldüğü gibi İHAM ölçülülük kriterinin uygulanması açısından, bir kamusal mekânın özgürlüğe belirli bir süreyle kapatılması durumunda, yalnızca belirli bir grup ya da topluluğun değil, tüm bireylerin toplanma özgürlüğüne müdahale ediliyor olmasını özellikle dikkate almaktadır.

Ankara'da on altı ve İstanbul'da sekiz toplantı ve gösteri mekânının belirlenmesi diğer yandan, İHAM tarafından geliştirilen *gizli engel* ve *caydırıcı etki* kavramlarının somut birer örneğini oluşturur. İHAM, gizli engel kavramını, kamu makamları tarafından toplanma özgürlüğünün kullanılmasını sağlamak adına gerçekleştirilen düzenleme ve işlemlerin, söz konusu özgürlüğün kullanımını fiilen engelleyen birer araca dönüşmesi halini tanımlamak için geliştirmiştir. Türkiye'deki durum ise çok daha yapısal bir engele işaret eder. Anayasa uyarınca önceden izin almaksızın kullanılabilecek toplanma özgürlüğü, barışçıl olsa bile, sadece yasaklanmamış mekânlarda kullanılabilmekte, bu durum, özgürlüğün kapsamını fiilen ve ölçüsüz bir şekilde daraltarak gizli bir engele dönüşmektedir. Bununla bağlantılı olarak özgürlüğü kullanmak isteyenlere yönelik caydırıcı etki; Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yer alan kanun dışı toplanma tanımı, toplanmayı dağıtma yükümlülüğü ve cezalardan kaynaklanmaktadır. Kanun'un 23. maddesinin (d) ve (e) bentleri uyarınca, mutlak yasakların geçerli olduğu mekânlar dahilinde ya da valilik tarafından belirlenen mekânların dışında gerçekleşen tüm toplantı ve gösteriler, başka hiçbir koşul ya da özelliğe bakılmaksızın "kanuna aykırı sayılır". Kanun'un 24. maddesi uyarınca, bu şekilde kanuna aykırı olarak başlayan toplantı ve gösterilerde, "güvenlik kuvvetleri amiri, topluluğa dağılmaları, aksi halde zor kullanılarak dağıtılacakları ihtarında bulunur ve topluluk dağılmazsa zor kullanılarak dağıtılır." Emredici nitelikteki bu hükmün yanı sıra Kanun'un 28. maddesinde, kanuna aykırı toplantı ve gösterilere sadece katılmak dahi, hapis cezası gerektiren bir eylem olarak düzenlenmiştir.

Böylelikle, bir şehrin herhangi bir yerindeki bir parkta ağaçların kesilmesini ya da herhangi bir sokakta işlenen bir siyasi cinayeti veya herhangi bir idari ya da siyasi kurumun faaliyetlerini, ilgili mekânlarda protesto etmek isteyen kişiler, mekân yasakları nedeniyle, barışçıl niyetlerine bakılmaksızın, polisin zor kullanımı ve cezai yaptırım tehdidine maruz kalmakta ve pek çok olayda, bu tehdit gerçeğe dönüşmektedir. Oysa İHAM'a göre barışçıl bir gösteri, cezai bir yaptırım tehdidine tabi kılınamaz ve hukuka aykırı bir

83 *Gün and Others v. Turkey*,a.g.k., § 50; *Christians Against Racism And Fascismv The United Kingdom*, 8440/78, 16.7.1980, D.R. 21, s. 150.

durumun varlığı, tek başına, toplanma özgürlüğünün sınırlandırılması için yeterli değildir. Nitekim, 2911 sayılı Kanun'dan kaynaklanan bu özelliklerin toplanma özgürlüğünü ihlal ettiği İHAM tarafından somut vakalarda ortaya konmuştur.

Örneğin İHAM, *Nurettin Aldemir v. Türkiye* kararında, Ankara Valiliği'nin belirlediği alanların dışında yer alan Kızılay Meydanı'nda Eğitim-Sen tarafından yapılan bir gösteriye yönelik polis müdahalesinin, toplanma özgürlüğünü ihlal ettiğine hükmederken, gösterinin barışçıl niteliğine rağmen, sadece belirlenen yerler dışında gerçekleştirildiği için güç kullanılarak dağıtılmasının ve ardından başvurucular hakkında başlatılan kovuşturmanın caydırıcı bir etki yaratacağının altını çizmiştir.[84] Mahkeme, gösterinin, Ankara'nın merkezinde yer alan Kızılay Meydanı'nda yapılmak istenmesinin, belirli bir kargaşaya yol açacağını kabul etmiş, fakat gösterinin amacının da TBMM'de görüşülmekte olan bir yasa tasarısını protesto etmek olduğuna işaret etmiştir.[85] Bu noktada, kamu otoritelerinin, barışçıl toplanmalara hoşgörü gösterme yükümlülüğünü hatırlatan Mahkeme, şiddet içeren polis müdahalesinin ölçülü ve kamu düzeninin bozulmasının engellenmesi için gerekli bir yöntem olmadığı sonucuna ulaşmıştır.[86] İHAM aynı şekilde, Beyoğlu İstiklal Caddesi'nde gerçekleştirilen bir toplanmaya yönelik polis müdahalesinin, hükümet tarafından mutlak mekân yasaklarına atıfla meşrulaştırılmaya çalışılmasını reddetmiş ve ölçülülük ilkesine aykırılık gerekçesiyle toplanma özgürlüğünün ihlal edildiğine hükmetmiştir.[87]

Bu noktada, İHAM kararlarının taraf devletler tarafından uygulanmasını izlemek ve denetlemekle yetkili Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'nin önünde, Ataman Grubu kararları başlığı altında bir dosyanın açık olduğunu da vurgulamak gerekir. 2006 yılında verilen *Oya Ataman v. Türkiye* kararının ardından, 51 davanın eklenmesiyle kapsamı genişleyen ve ihlallerin yoğunluğu nedeniyle "nitelikli izleme usulüne" tabi olan bu davalar grubuna ilişkin dosya, ancak 2911 sayılı Kanun'da ve ilgili diğer mevzuata İHAM içtihatları ve Komite'nin uyarıları doğrultusunda değişikler yapılması halinde kapanacaktır. Bakanlar Komitesi, 1259. oturumunda Türkiye devletine; barışçıl gösterilerin korunmasının yanı sıra barışçıl göstericilere yönelik kötü muamelenin engellenmesini ve cezalandırılmasını sağlayacak hukuki reformları yapma ve tedbirleri alma konusundaki uyarılarını bir kez daha yinelemiştir.[88]

Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda; mekân yasaklarına, toplanmanın dağıtılmasına ve katılımcıların cezai sorumluluğuna ilişkin olarak yer alan düzenlemelerin uygulamaya yansıması incelendiğinde, idari düzlemde valiliklerin ve yargısal düzlemde ise Yargıtay'ın kararlarında, barışçıl toplanmaların her halükarda korunması yükümlülüğüne uygun örnekler görmek mümkündür. İdare, belirlediği mekânlar dışında yapılan gösterilerin bazılarına müdahale etmemektedir. Örneğin 31 Mayıs 2014 tarihinde, İnsan Hak ve Hürriyetleri İnsani Yardım Vakfı tarafından Mavi Marmara gemisinde yaşananları anma amacıyla düzenlenen ve Sultanahmet'ten başlayıp, Sarayburnu'na kadar süren bir gösteri yürüyüşü, herhangi bir polis müdahalesi olmadan sonlanmıştır.[89] Alevi örgütleri ve Eğitim-Sen'in birlikte düzenlediği "Laik, Bilimsel, Anadilinde Eğitim ve Demokratik Yaşam için Dayanışma ve Birlik Mitingi", Kadıköy'de, yine polis müdahalesi olmadan yapılmıştır.[90] Fakat idari makamlar tarafından gösterilen hoşgörünün oldukça sınırlı düzeyde kaldığını ve ayrıca yeknesak ve öngörülebilir bir uygulama haline gelmediğini vurgulamak gerekir. Özellikle 1 Mayıs kutlamalarında Ankara ve İstanbul'daki uygulama, bu durumun en temel örneklerini oluşturmaktadır. Spesifik durumlar açısından ise, yukarıda değinilen

84 *Nurettin Aldemir and Others v. Turkey*, a.g.k., § 34.
85 *Aynı karar*, § 45.
86 *Aynı karar*, § 47.
87 *Biçici v. Turkey*, 30357/05, 27.2010, § 52-57.
88 Bakanlar Komitesi, *1259th meeting* – 7-8 Haziran 2016. www.coe.int. Ataman Grubu kararlarının izlenmesi sürecine dair ayrıntılı bilgi için ayrıca bkz. Başak Çalı, Ataman Grubu/Türkiye Kararlarının Uygulanması, İzleme Raporu, İHOP, 2014. www.aihmiz.org.tr.
89 Anadolu Ajansı, *"Sarayburnu'na Mavi Marmara Yürüyüşü"*, 31 Mayıs 2014, http://www.aa.com.tr.
90 Anadolu Ajansı, *"Aleviler Artık Sahipsiz Değil"*, 8 Şubat 2015, http://www.aa.com.tr.

Sultanahmet mitingi ile aynı tarihte Taksim'de gerçekleştirilmek istenen gösterilere polis tarafından müdahale edilmesi örnek verilebilir.[91] İkinci bir örnek, yine yukarıda değinilen Kadıköy mitinginden yalnızca iki ay önce, İstanbul Kent Savunması ve Kuzey Ormanları Savunması tarafından yapılmak istenen "Kent ve Doğa Mitingi"ne dair valiliğin basın açıklamasıdır. Mitingin yasaklandığı yönündeki haberlere açıklık getirmek amacıyla yapıldığı belirtilen basın açıklamasında, bir yasaklamanın söz konusu olmadığı, çünkü Kadıköy'ün zaten "2014 yılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri alanları içinde yer almadığı" vurgulanmıştır. Başka bir deyişle valilik, toplanma özgürlüğünün kullanımına kapatılmış bir yerde gösteri yapılması mümkün olmadığı için bir yasaklamanın da söz konusu olamayacağına işaret etmiştir.[92]Daha yakın bir örnek, 2016 Haziran'ında Taksim'de yapılmak istenen Onur Yürüyüşü öncesinde yaşanmıştır. Valilik, Anayasa'nın 34. maddesinde yer alan önceden izin almama güvencesine rağmen, Onur Yürüyüşü'ne "izin" verilmeyeceğine dair bir duyuru yayınlamış ve "bu tür etkinliklerin nerelerde yapılabileceği de, yasa gereği önceden ilan edilmiştir" şeklinde bir gerekçeye dayanmıştır.[93]Fakat 24 Temmuz 2016'da yine Taksim'de, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından düzenlenen "Cumhuriyet ve Demokrasi" mitingi, on binlerce kişinin katılımıyla polis müdahalesi olmadan gerçekleşmiştir.[94]

Yargı organları açısından yapılacak bir değerlendirmede ilk olarak, Yargıtay'ın mekân yasaklarına uyulmaması nedeniyle kanuna aykırı hale gelen toplantı ve gösterilere katılma suçunun oluşumunu incelerken, barışçıl olma kriterini çoğunlukla dikkate aldığı söylenebilir.[95] Hatta Yargıtay 2911 sayılı Kanun'un 22. maddesi uyarınca mutlak bir yasağın geçerli olduğu TBMM içinde, üniversite harçlarını protesto etmek amacıyla gerçekleştirilen bir eyleminin dahi, söz konusu Kanun kapsamında bir suç olarak değerlendirilemeyeceğine hükmetmiştir.[96] Yargıtay'ın kararlarında, Kanun'un öngördüğü yerler dışında bir eylem yapılmasına rağmen, suçun oluşmadığı tespit edilirken "demokratik tepki",[97] "masumane davranış",[98] ve "hoşgörü çerçevesinde değerlendirilebilir bir protesto"[99] gibi kavramlar kullanılmaktadır. Ayrıca trafiğin aksatılmamasının da, suçun oluşmasını engelleyen bir öğe olduğu sıklıkla tekrarlanmaktadır.[100] Fakat Yargıtay içtihatlarında da toplanmanın barışçıl niteliğinin hukuka uygunluk nedeni olduğuna dair bir yeknesaklık bulunmamaktadır. Örneğin 8. Ceza Dairesi'nin yer ve güzergâh yasaklarına aykırılık,[101] Ceza Genel Kurulu'nun ise gece toplanma yasağını ihlal nedeniyle verilen cezaları onayladığı kararlar bulunmaktadır.[102]

İdari makamların bazı durumlarda toplanmalara müdahale etmemesi ve Yargıtay'ın bazı kararlarında özgürlükçü bir yorum getirmesi, özgürlüğün ölçüsüz bir şekilde sınırlandırılmasına ve hatta kayıtlanmasına imkân veren 2911 sayılı Kanun'un, gizli bir engel oluşturan sistematiğine ve caydırıcı etki yaratan uygulamasına dair tespitleri geçersiz kılmaz. Aksine valiliğin, sahip olduğu takdir yetkisini kullanım şekli, ayrımcılık yasağının ihlalini oluşturduğu gibi Yargıtay'ın yeknesak olmayan içtihadı, hukuk devletinin özellikleri arasında yer alan öngörülebilirlik ve belirlilik ilkelerini ihlal eder.

---

91 Anadolu Ajansı, *"Gezi Parkı Gösterilerine Polis Müdahalesi"*, 31 Mayıs 2014, http://www.aa.com.tr.
92 24.12.2014 tarihli basın duyurusu için bkz. www.istanbul.gov.tr.
93 17.6.2016 tarihli basın duyurusu için bkz. www.istanbul.gov.tr.
94 *"Taksim Birleştirdi"*, Cumhuriyet, 24 Temmuz 2016, www.cumhuriyet.com.tr
95 Ali İşgören, Türk Hukukunda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri, 2. bs., Seçkin Yayıncılık, 2011, s. 117; Tolga Şirin, 30 Soruda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı, 12 Levha Yayıncılık, 2013, s. 66.
96 Yargıtay, 8. Ceza Daire, *E: 1998/26, K: 1998/4491, 27.3.1998.*
97 Yargıtay, 8. Ceza Daire, *E: 2006/2428, K: 2006/9022, 7.12.2006*; *E: 2002/12823, K: 2004/323, 23.1.2004.*
98 Yargıtay, 8. Ceza Daire, *E: 1998/26, K: 1998/4491, 27.3.1998.*
99 Yargıtay, Ceza Genel Kurulu, *E: 2004/8-6, K: 2004/117, 11.5.2004.*
100 Tolga Şirin, 30 Soruda Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı, s. 67.
101 Yargıtay, 8. Ceza Daire, *E: 2006/1587, K: 2006/8608, 27..11.2006.*
102 Yargıtay, Ceza Genel Kurulu, *E: 2004/8-6, K: 2004/117, 11.5.2004.*

7. Öze Dokunma Yasağı Açısından Mekân Yasakları

Toplanma özgürlüğünün koruma alanında yer alan mekân seçim hakkına yönelik müdahalelerin ölçülülük ilkesini ihlal etmenin ötesine geçerek, Anayasa'nın 13. maddesinde yer alan öze dokunma yasağını da ihlal ettiği söylenebilir. Anayasa Mahkemesi toplanma özgürlüğünün özüne dokunan müdahalelerin kapsamını çok erken tarihli bir içtihadında ortaya koymuştur. Mahkeme'ye göre "her hangi bir konuda yapılmak istenen toplantı veya gösteriyi açıkça yasaklayıcı veya örtülü bir şekilde yapılamaz hale koyucu veya ciddi surette güçleştirici ve amacına ulaşmasını önleyici ve etkisini ortadan kaldırıcı nitelikte" müdahaleler hakkın özüne dokunur.[103]Bu çerçevede, 2911 sayılı Kanun'da yer alan mekâna dair mutlak yasaklar ve mülki amirlere tanınan mutlak yasak koyma yetkisi, AYM'nin öze dokunma yasağına dair ortaya koyduğu *temel ilkeyi* ihlal eder ve toplanma özgürlüğünün özüne dokunur. Mekâna dair genel ve süresiz yasaklar, bir toplanmanın ilgili olduğu mekânda yapılmasını engelleyerek *amacına ulaşmasını önler* ve ulaşılmak istenen kamuoyu ve protesto edilmek istenen idare üzerindeki *etkisini ortadan kaldırır*. Ayrıca mekân yasaklarına aykırılık nedeniyle bir toplanmanın kanun dışı hale gelmesi, toplanmalara katılımı polis şiddeti ve cezai yaptırım tehdidine açık hale getirerek, *ciddi surette güçleştirici*, caydırıcı bir etki doğurur. Bu özellik ve sonuçlarıyla söz konusu yasaklar, toplanmayı örtülü bir şekilde yapılamaz hale koyucu niteliktedir.

Sonuç

Toplanma özgürlüğünün temel işlevleri, siyasi katılım ve denetim olarak ortaya çıkar. Bu işlevler, toplanma özgürlüğünü, demokratik bir toplumun en temel ve vazgeçilmez değerlerinden biri haline getirmekte ve bu özgürlüğün kullanımını, kamusal alanlarda gerçekleşen trafik, seyahat ya da ticaret gibi diğer faaliyetler ve eylemler karşısında öncelikli kılmaktadır. Öte yandan özgürlüğün, siyasi alanda ve kamuoyu üzerinde etki yaratmak şeklinde tanımlanan işlevi, söz konusu etkinin amacına ulaşması için uygun mekânın bireyler tarafından seçilmesini gerektirir. Bu özellik karşısında kamu makamlarının, mekâna dair düzenlemeleri gizli bir engele dönüştüren uygulamalardan ya da polis şiddeti ve yargılamalar vasıtasıyla caydırıcı bir etki yaratan dolaylı sınırlandırmalardan kaçınmaları temel ilkeler olarak öne çıkar.

Bu kapsamda kamusal mekânların toplanma özgürlüğüne genel ve mutlak yasaklar aracılığıyla kapatılması ölçülülük ilkesini ve öze dokunma yasağını ihlal eder. Kamusal mekânlar, sıfatlarına uygun olarak kamuya aittir ve kolektif nitelikteki toplanma özgürlüğüne açıktır. Kamu otoriteleri, pozitif yükümlülüklerinin gereği olarak, kamusal mekânlarda özgürlüğün kullanımını kolaylaştıran ve karşıt gösterilerin bir arada gerçekleşmesini mümkün kılan tedbirleri almalıdır. Toplanma özgürlüğünün demokratik bir toplumdaki önemi ile eş düzeyde bir menfaatin korunmasın amacıyla, barışçıl göstericilerin haklarını gözeterek ve somut olayın koşulları içerisinde ortaya çıkan somut tehlikeler değerlendirilerek alınan tedbirlerin, en hafiften en ağıra doğru aşamalı olarak uygulanmasını gerektiren ölçülülük ilkesi, genel ve mutlak yasaklarla bağdaşmaz. Bu yasakların mekân ve süre bakımından genişlemesi ise özgürlüğün kullanım imkânını kökünden kaldırarak, özüne dokunulmasına yol açar.

Bu çerçevede yasama organının; uluslararası hukuktan doğan yükümlülüklerinin ve Anayasa'da 2001 yılında gerçekleştirilen değişikliklerin sonucu olarak, mutlak yasakları ve mülki amirlere tanınan yasaklama yetkisini yürürlükten kaldırması gerektiğine işaret etmek gerekir. Bu reformun gerçekleşmemesi halinde, diğer seçenekler somut norm denetiminin ya da bireysel başvuru usulünün işletilmesidir. AYM'nin, Kanun'da yer alan her iki maddenin de iptaline hükmetmesi ya da mekân yasaklarına dayanarak tesis edilen eylem, işlem ve yargı kararlarının, toplanma özgürlüğünü ihlal ettiğini tespit etmesi, aynı

103 AYM, *E: 1962/208, K: 1963/1, 4/1/1963*, Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi, Sayı: 1, s. 74.

yükümlülüklerin gereği olarak değerlendirilebilir. Geleceğe dönük bu beklentilerin dışında, her iki maddeye dayanarak idare tarafından gerçekleştirilen eylem ve işlemler aleyhine açılan davalarda ya da kanuna aykırı toplanma gerekçesiyle açılan ceza davalarında İHAM ve AYM'nin toplanma özgürlüğüne dair içtihatları doğrultusunda karar verilmesi, ilk derece ve temyiz mahkemelerinin yükümlülüğü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda son olarak, İstanbul ve Ankara'daki örnekleri bu çalışmada aktarılan, ölçülülük ilkesini ve öze dokunma yasağını ihlal eden, yer ve güzergâh belirlenmesine dair valilik kararlarının idare mahkemeleri tarafından iptal edilmesi gerektiğinin altı çizilmelidir.

İç Hukukta İdare Yetkisinin Değerlendirilmesi

Bahar Bostan*

"Özgürlükçü ve bireyci bakış açısından ve insan haklarının öneminden kuvvet alan modern devlet anlayışı gerekleri ve günümüz modern bilgi çağı toplumunun demokratik talepleri ve beklentileri karşısında, 1983 yılında kabul edilmiş bulunan 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun lafzı ve ruhu yetersiz kalmaktadır."[104]

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımında idarenin yetkisinin düzenlendiği 2911 sayılı yasanın ilişkin bu değerlendirmede uluslararası standartlar, AİHM kararları ve Kamu Başdenetçiliği'nin tavsiye karar niteliğindeki Gezi Raporu'ndaki tespitleri göz önünde tutularak yapılmıştır.

2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunun İlgili Hükümleri

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımında idarenin yetki alanını saptamak için öncelikle 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu'nun ilgili hükümlerine bakmak gerekmektedir. 2911 sayılı yasada idarenin yetkisi:

1) Toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhının belirlenmesi,
2) Bildirim alma,
3) Toplantı ve gösteri yürüyüşünün ertelenmesi,
4) Toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasaklanması,

olarak ortaya çıkmaktadır.

İdare bu yetkilerini; güzergâh belirlemede siyasi partiler, sendikalar, meslek örgütleri ve yerel yönetimlerden görüş alma, toplantı ve gösteri yürüyüşünün ertelenmesinde zaman sınırlamasına uyma, toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasaklanmasında "millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması" ve "suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması" gibi kısıtlar dâhilinde kullanabilir.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks'in 26 Kasım 2013 tarihli toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ilişkin raporunda bu düzenlemelerle ilgili şu tespitler yapılmıştır: "Komiser, insan haklarıyla ilgili olarak böylesine genel kısıtlamaların uygunluğu değerlendirilirken, Avrupa standartlarının temel hükümlerinin göz önüne alınması gerektiği kanısındadır. Komiser özellikle de Türk makamlarının dikkatini, AGİT ve Venedik Komisyonunun yukarıda sözü edilen kılavuz ilkelerinin açıklayıcı notlarına çeker. Burada, "toplantıları belirli zamanlarla veya belirli yerlerde yapılan gösterileri yasaklayan genelleyici yasal hükümler, münferit toplantıların kısıtlanma-

---

* Avukat, Trabzon Barosu

104 Ömeroğlu, M. Nihat (T.C. Kamu Denetçiliği Kurumu Gezi Parkı Protestoları Tavsiye Kararı MD.460, Dosya No: 03.2013/310, 2013)

sı için sağlanan gerekçelerden çok daha kapsamlı gerekçeler içermelidir" denmektedir, çünkü böyle hükümler, her bir münferit olayın özel şartlarının dikkate alınmasını gerektirmediklerinden kolaylıkla orantısız bir biçimde uygulanabilirler. Aynı belgede, "toplantıyı düzenleyenler, yetkililerin kendilerine önerdiği seçenekler neyse onları kabul etmeye veya planlanan toplantının temel unsurlarını, özellikle de zamanını veya yerini, yetkililerle müzakere etmeye mecbur bırakılmamalı veya zorlanmamalıdır. Bunun aksini istemek, barışçıl toplanma özgürlüğü hakkının özünü zedeleyecektir" denmektedir.[105]

Toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâh:

Madde 6 – (Değişik: 2/3/2014-6529/5md.) Toplantı ve gösteri yürüyüşleri, tüm il ve ilçe sınırları içerisinde aşağıdaki hükümlere uyulmak şartıyla her yerde yapılabilir. İl ve ilçelerde toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı, kamu düzenini ve genel asayişi bozmayacak ve vatandaşların günlük yaşamını zorlaştırmayacak şekilde ve 22'nci maddenin birinci fıkrasında sayılan sınırlamalara uyulması kaydıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde grubu bulunan siyasi partilerin il ve ilçe temsilcileri ile güzergâhın geçeceği ilçe ve il belediye başkanlarının, en çok üyeye sahip üç sendikanın ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşlarının il ve ilçe temsilcilerinin görüşleri alınarak mahallin en büyük mülki amiri tarafından belirlenir. İl ve ilçenin büyüklüğü, gelişmişliği ve yerleşim özellikleri dikkate alınarak birden fazla toplantı ve gösteri yürüyüşü yer ve güzergâhı belirlenebilir.

Yasak Yerler ve Güzergâh Belirleme Yetkisi

TGYK'da toplantı ve gösteriler için alan ve güzergaha ilişkin yasak ve sınırlandırmalar 6 ve 22. maddelerde düzenlenmiştir. 22. madde toplantı ve gösteri yapılamayacak yerleri belirten genel bir yasak düzenlemesidir. Buna göre "Genel yollar ile parklarda, mabetlerde, kamu hizmeti görülen bina ve tesislerde ve bunların eklentilerinde ve Türkiye Büyük Millet Meclisine bir kilometre uzaklıktaki alan içinde toplantı yapılamaz ve şehirlerarası karayollarında gösteri yürüyüşleri düzenlenemez. Genel meydanlardaki toplantılarda, halkın ve ulaşım araçlarının gelip geçmesini sağlamak üzere valilik ve kaymakamlıklarca yapılacak düzenlemelere uyulması zorunludur."[106]

İdarenin toplantı ve gösteriler için yer ve güzergâh belirleme yetkisi ise 6. maddede düzenlenmiştir. Maddede valilik ve kaymakamlıklara verilen yetki ile 22. maddede belirtilen yasak alanların sınırları fiilen genişletilmekte sonuçta il ve ilçelerde sadece bir veya birkaç alanda gösteri yapılabilmektedir. 6 ve 22. Maddedeki düzenlemeler gösteriler için güzergâh/alan sınırlaması getirmesi yanında gösteri yürüyüşünün kanuni olup olmadığını belirleyen ve müdahale edilebilmesini de kolaylaştıran niteliktedir.

Zira 2911 sayılı kanunun "Kanuna Aykırı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri" başlıklı 23 maddesinin d bendinde kanunun 6. ve 10. Maddeleri gereğince belirtilen güzergâhın dışında yapılan yürüyüşler barışçıl gösteri yürüyüşü olsalar dahi kanuna aykırı nitelikte varsayılmakta ve bu gösterilere barışçıl olup olmadığına bakılmaksızın kolluk kuvvetlerince müdahaleler gerçekleştirilmekte ve göstericiler hakkında davalar açılabilmektedir.

Örneğin; İstanbul Valiliği'nin 2015 yılı için yürüyüş güzergâhı olarak Samatya sahilini belirlemesine rağmen, 1 Mayıs kutlamaları için Taksim Meydanı'na çağrı yaptıkları gerekçesiyle Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu (KESK), Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu (DİSK) ve Türk Tabipleri Birliği (TTB) temsilcileri hakkında gerekçesiyle 2911 sayılı yasaya muhalefetten dava açılmıştır. İstanbul 21.Asliye Ceza Mahkemesi sanıkların beraatine karar verdiği davanın gerekçeli kararında Anayasa'da güvence altına alınmış bir temel hak olan toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının 2911 sayılı yasadaki düzenlemeler ışığında kısıtlanmasının mümkün olamayacağını şu ifadelerle açıklamıştır;

"Herkesin sahip olduğu toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ancak Kanunla ve milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın, genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla sınırlanabilecek olup, bu sınırlama

105 Muižnieks, Nils, 1-5 Temmuz 2013 Türkiye Ziyareti Raporu CommDH (2013)24, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, Strasburg, 2013

106 Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu

yapılırken de Anayasamızın 13. maddesinde yazılı olduğu şekilde hakkın özüne dokunulamayacaktır. Somut ve geçerli olgulara dayanmadan, Anayasa ve Kanunlarda geçen kimi kelimeleri tekrar etmek ve genel ifadeler kullanılmak suretiyle yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklamak demokratik bir devlet yönetimi ile bağdaşmaz. Demokratik yönetimlerde kamu idaresinin öncelikli görevi, kişi hak ve hürriyetlerinin kullanılmasının önündeki engelleri kaldırmak, bu hak ve hürriyetlerin en geniş şekliyle ve güvenli bir biçimde kullanılması için gerekli ve yeterli önlemleri almak olup, somut nedenlere dayanmayan ya da günlük yaşamda her zaman karşılaşılan trafik yoğunluğu, otellerin faaliyetinin devamının sağlanması, turizmin olumsuz etkilenme ihtimali gibi gerekçelere dayanılarak temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının sınırlandırılması değildir."[107]

Yine Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı Basın Bürosunun 2014/2627 Basın Soruşturma, 2014/1054 Basın Karar no.lu kararı, Yatağan İşçilerinin izin almadan, kamu binası önünde yapılan eylem ve ardından göstericilerin kendisini kamu binasına zincirlemesi eylemini "güzergâh" dışında olmasına rağmen Anayasal gösteri hakkı kapsamında görmüş ve "Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı" vermiştir.[108]

Ankara Çocuk Suçları Soruşturma Bürosu'nun 2014/40125 sor. No.lu kararında güzergâh kapsamında olmaksızın, Kızılay ana arterlerinde yapılan Berkin Elvan'ın öldürülmesini protesto eylemine katılanlar hakkında da "Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı" verilmiştir.[109]

Yine Mersin 9.Asliye Ceza Mahkemesi'nde 2013/717 E. Sayılı dosyada Gezi Parkı protestoları kapsamında şehrin ana bulvarlarında yürüyüş yapılması gerekçe gösterilerek 2911 sayılı yasaya muhalefetten yargılama yapılmıştır. Sanıklar "barışçıl gösteri yaptıkları" gerekçesiyle beraat etmişlerdir.

AİHM içtihatları da bu noktada barışçıl olmak şartıyla yapılan gösterilerin güzergâh vb. gerekçelerle yasa dışı sayılmasının mümkün olamayacağı doğrultusundadır. Örneğin Karatepe vd. davasında AHİM: "Halka açık bir alanda gerçekleştirilen her türlü gösteri günlük yaşamın akışını belirli bir ölçüde bozacak karışıklığa ve hasmane tepkilere yol açabilir. Ancak, durumun kurallara aykırı olması tek başına, toplanma özgürlüğüne müdahaleyi haklı çıkaramaz" yönündeki açıklamasıyla sırf güzergâh dışında yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerini değil daha geniş bir tanımla günlük yaşamın akışını bozacak nitelikteki gösterilerin de yasal olduğu görüşünü benimsemiştir.

Bildirim yükümlülüğü ya da (Yükümsüzlüğü)

Anayasa'nın 34. Maddesi "Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir." şeklindedir. Anayasa'nın bu hükmüne rağmen TGYK'nın 10. Maddesinde toplantı ve gösteri hakkının kullanımı bildirime tabi tutuluştur. İdari makamlar uygulamada bildirim yükümlülüğünü fiili olarak "izin alma" mekanizmasına çevirmektedir. "Bildirim ve/veya izin prosedürü devletin yükümlülüğü konusunda iki yönüyle önemlidir: ilk olarak bu prosedür, devlete ve devlet makamlarına bir gösteri yürüyüşünün barışçıl olduğu konusunda teminat vermektedir. İkinci olarak, bu prosedür devlet makamlarına, toplantı ve gösteri yürüyüşünün sağlıklı bir şekilde yerine getirilmesi için gerekli tedbirleri alma imkanı vermektedir. Başka bir deyişle, izin alındıktan sonra devletin, toplantı ve gösteri yürüyüşüne müdahale etmeme negatif yükümlülüğü ile birlikte, bu toplantı ve gösteri yürüyüşünün sağlıklı yapılması için gerekli tedbirleri alma pozitif yükümlülüğü oluşmaktadır."[110]

---

107 Cumhuriyet Gazetesi, 1 Mayıs' davasının gerekçeli kararında ders gibi ifadeler, Erişim Tarihi: 16.10.2016,http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/516589/_1_Mayis__davasinin_gerekceli_kararinda_ders_gibi_ifadeler.html

108 Erkan, Doğan, Ankara Valiliği25.06.2014 tarih ve 11-117/342555 sayılı yazıya cevaben verilen görüş yazısı, Ankara Barosu, Ankara, 2014

109 Erkan Doğan, Ankara Valiliği25.06.2014 tarih ve 11-117/342555 sayılı yazıya cevaben verilen görüş yazısı, Ankara Barosu, Ankara, 2014

110 Kılınç, Ümit Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapma Hakkı ve Devletin Yükümlülükler: Barışçıl Gösterilere Orantısız Güç Kullanımının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Uygunluğu Sorunu Üzerine, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı:110, ss: 281-304, Ocak-Şubat 2014, Ankara, 2014

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun 11.05.2004 tarih ve E:2004/.865 K:2004/117 no'lu kararı da devletin bu ikili yükümlülüğünün altını çizer niteliktedir:

"Toplantı ve gösterinin, bu düzenlemeler ve hakkın genel niteliği dikkate alınarak, Devletin müdahale etmemesi gereken bir özgürlük olduğu yorumu yapılabilirse de, Devlet bir yandan geçerli bir neden olmaksızın toplanma özgürlüğünü ihlal etmekten kaçınırken, diğer yandan da bu hakkın kullanılmasını sağlamak için gereken önlemleri de almak zorundadır."

Her ne kadar bildirimin işlevi toplantının barışçıl olduğunu temin etmek ve göstericilerin güvenliği açısından devleti bir pozitif yükümlülük altına sokmak olarak düşünülse de Türkiye'de idarenin bakış açısı bildirimi zorunlu bir prosedür olarak kabul etme ve bildirimsiz toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaya aykırı varsayarak müdahale etme şeklindedir. Basından alıntıladığımızı aşağıdaki örneklerde de bu durum saptanabilmektedir:

Ankara Garı saldırısının yıl dönümünde Bursa'da izinsiz protesto yürüyüşü düzenlemek isteyen gruba polis ekipleri müdahale etti. Olay sonrası 36 kişi gözaltına alındı.[111] İzmir'de, TBMM Başkanı İsmail Kahraman'ın laiklik konusundaki açıklamalarını protesto etmek isteyen gruptan 11 kişi gözaltına alındı.[112] Çanakkale'de, izinsiz gösteri sergileyip oturma eylemi yapan öğrencilere polis biber gazlı müdahalede bulundu. Biber gazından etkilenen bazı öğrencilerin astım hastası olduğu ortaya çıkınca, 7 kişi 112 acil yardım ekiplerince hastaneye götürüldü.[113] Nusaybin'de izinsiz gösteri: 90 gözaltı[114]

Her ne kadar yukarıda alıntıladığımız örneklerde terminolojik hata yapılarak "izinsiz gösteri" terimi kullanılsa da söz konusu gösteriler bildirimsiz gösteridirler ve müdahale nedeni bildirim yoksunluğudur. Ayrıca bildirim olmaksızın yapılan bazı gösteriler yasa dışı sayılmak suretiyle göstericiler hakkında suç duyurusunda bulunulmuş ve kimi vakalar yargılamaya konu olmuştur. Örneğin; 8 Şubat 2016'da İzmir'in Konak İlçesi'nde sokağa çıkma yasaklarını protesto etmek isteyen 47 kişi gözaltına alınıp 29 kişi hakkında izinsiz gösteri yaptıkları gerekçesiyle "silahlı terör örgütüne üye olma" ve "terör örgütü propagandası yapma" suçlarını işlemek iddiasıyla dava açılmıştır.

Bildirim Verilmesi:

Madde 10 – (Değişik: 3/8/2002-4771/5 md.) Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırk sekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.

Bu bildirimde;

a) Toplantının amacı,

b) Toplantının yapılacağı yer, gün, başlayış ve bitiş saatleri,

c) Düzenleme kurulunun başkan ile üyelerinin açık kimlikleri, meslekleri ikametgâhları ve varsa çalışma yerleri,

Belirtilir ve bildirime yönetmelikte gösterilecek belgeler eklenir.

Bu bildirim karşılığında gün ve saati gösteren alındı belgesi verilmesi zorunludur.

Bu bildirim, valilik veya kaymakamlıkça kabul edilmez veya karşılığında alındı belgesi verilmez ise keyfiyet bir tutanakla tespit edilir. Bu halde noter vasıtasıyla ihbar yapılır. İhbar saati bildirimin verilme saati sayılır.

Aynı yerde, aynı gün toplantı yapmak üzere ayrı ayrı düzenleme kurullarınca bildirim verilmişse ilk verilen bildirim geçerlidir. Diğerlerine durum hemen yazılı olarak bildirilir.

111 Bursa'da Bugün, " Bursada İzinsiz Gösteriye Polis Müdahalesi: 36 Gözaltı, 09.10.2016, "http://www.bursadabugun.com/haber/bursa-da-izinsiz-gosteriye-polis-mudahalesi-36-gozalti-746330.html", Erişim Tarihi: 16.10.2016

112 Beyaz Gündem, "İzmirde İzinsiz Gösteri Düzenlemek İsteyen Gruba Müdahale",26.04.2016, http://www.beyazgundem.com/genel/izmirde-izinsiz-gosteri-duzenlemek-isteyen-gruba-mudahale-h227951.html ,Erişim Tarihi: 16.10.2016)

113 Çanakkale'nin Rehberi, "Çanakkale›de, izinsiz gösteri sergileyip oturma eylemi yapan öğrencilere polis biber gazlı müdahalede bulundu. Biber gazından etkilenen bazı öğrencilerin astım hastası olduğu ortaya çıkınca, 7 kişi 112 acil yardım ekiplerince hastaneye götürüldü." http://www.canakkaleninrehberi.com/?Syf=18&Hbr=354794, Erişim Tarihi: 16.10.2016)

114 Habertürk, "Nusaybinde polis müdahalesi 90 gözaltı", 02.02.2016, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1190037-nusaybinde-polis-mudahelesi-90-gozalti, Erişim Tarihi: 16.10.2016

Bu yargılamaların bazılarında hakim ve savcıların takipsizlik ve beraat gerekçelerinde hakkın kullanımına ilişkin tespitleri önem arz etmektedir. Çünkü idarenin eylem ve işlemleriyle hakkın özüne dokunmaması gerekliliği anayasal bir yükümlülüktür. Aşağıda örneklediğimiz kararlardaki gerekçeleri idarenin hakkın kullanılmasına imkan vermeyen işlem ve eylemlerde bulunduklarına yönelik eleştiri mahiyetindedir: Isparta Cumhuriyet Savcısının 17.07.2013 tarihli kararında, Gezi Parkı Protestoları kapsamında yapılan gösterilere ilişkin olarak "Demokratik toplumlarda barışçıl gösterilere makul olmayan kısıtlamalar getirmenin, kuvvet uygulayarak müdahale etmenin, insanları ceza tehdidi ile korkutarak benzeri gösterilerde yer alma hususundaki cesaretlerini kıracak hareketlerden kaçınılmasının gerektiği, toplantı ve gösterinin izne bağlanamayacağı, belirli bir yer konusunda dayatmada bulunulamayacağı" açık ve sarih olarak ifade edilmiştir.[115]

Denizli 7. Asliye Ceza Mahkemesinin 2013/351 E. 2014/118 K. sayılı kararı ise, mahkemenin "demokrasi" kavramını tartışması ve içeriğini hukuk yoluyla doldurmasıyla dikkat çekicidir. Kararda "Çoğunluktan farklı düşündüğü ileri sürülen bir avuç gencin Devlet için tehlikeli görülmemesi, farklı olan seslerini çıkarmalarına yasa dışı gösteri yaptıkları iddiasıyla engel olunmaya çalışılmaması, demokrasinin oluşması ve yerleşmesi için gerekli ve olması gereken bir davranıştır" denmek suretiyle, izin alınmadan ve valilikçe belirtilen güzergâh dışındaki gösteriye katılanlar hakkında beraat kararı verilmiştir.[116]

AHİM'in bu konuda Türkiye'yle ilgili en önemli kararı Ataman Kararıdır. Karar aslında toplantı ve gösteri yürüyüşlerine karşı orantısız güç kullanımıyla ilgili olmakla birlikte bildirim yükümlülüğüne ilişkin saptamaları açısından da önemlidir:

Avukat ve İstanbul İnsan Hakları Derneği üyesi olan başvurucunun ve beraberindeki grubun toplanıp basın bildirisi okumalarına izin verilmemiş ve polis, göstericilere karşı gaz bombası kullanmış, biber gazı sıkmış ve başvurucuyla birlikte 39 göstericiyi gözaltına almıştır. AİHM, bu davada herhangi bildirim yapılmadan yapılan gösterinin yasalara aykırı olduğunu kabul etmiştir. Ancak, bu durumun, gösterinin ve basın açıklamasının yapılmayacağı anlamına gelmeyeceğini ifade etmiştir. AİHM, başvurucunun katıldığı gösterinin kamu düzenini bozduğunu ve göstericilerin şiddete başvurduğunu gösteren hiçbir verinin olmadığını tespit etmiş ve gösterinin konusunun güncel olduğunu ve kamuoyunu yakından ilgilendirdiğini söylemiştir. Barışçıl bir gösteri ile ilgili olarak kamu makamlarından beklenen, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan şahıslara ve savundukları görüşlere saygı duymak ve bu haklarını kullanma konusunda onlara engeller çıkarmaktan çok, bu haklarını yerine getirebilmeleri için gerekli tedbirleri almak olmalıdır. Dolayısıyla demokratik taleplerini öne sürmek için barışçıl gösteri yapan göstericilerin bu haklarını yerine getirmeleri için devletin pozitif yükümlülükleri bulunmaktadır.

Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiseri Nils Muižnieks'in 26 Kasım 2013 tarihli toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına ilişkin raporunun 26. Maddesinde "Komiser Türk makamlarına, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihadının, bir gösterinin yasa dışı olmasının (örneğin önceden bildirilmemiş olması) göstericilerin toplanma özgürlüğünün kısıtlanması için tek başına yeterli bir gerekçe oluşturmadığı konusunda çok net ve açık olduğunu hatırlatır."[117] diyerek barışçıl toplanma hakkının kısıtlanmasında ölçülü olunması gerektiğini vurgulamıştır.

Yargı kararları ve AHİM içtihadı ışığında bildirim yükümlülüğü değerlendirilecek olursa; barışçıl olmak şartıyla bildirimsiz yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin bu saikle engellenmesi veya müdahalede bulunulması hakkın kullanımını engeller nitelikte kabul edilip hakkın özüne dokunmaktadır. Ayrıca bildirimsiz olduğu gerekçesi ile toplan-

115 Erkan, Doğan, Ankara Valiliği 25.06.2014 tarih ve 11-117/342555 sayılı yazıya cevaben verilen görüş yazısı, Ankara Barosu, Ankara, 2014

116 Erkan, Doğan, Ankara Valiliği 25.06.2014 tarih ve 11-117/342555 sayılı yazıya cevaben verilen görüş yazısı, Ankara Barosu, Ankara, 2014

117 Muižnıeks, Nıls, 1-5 Temmuz 2013 Türkiye Ziyareti Raporu CommDH (2013)24, Avrupa Konseyi İnsan Hakları Komiserliği, Strasburg, 2013

tı ve gösterilere müdahale edilmesi yönünde yetki kullanan idare bildirim prosedürünün ikincil işlevi olan devlete göstericilerin güvenliğini sağlama yükümlülüğü konusunda ise gerekli önlemleri alamamaktadır.

Örneğin; 10 Ekim 2015'te Ankara'da DİSK, KESK, TTB, TMMOB ve pek çok sivil toplum örgütü ve siyasi parti mensubunun katılımıyla yapılması planlanan "Barış Miting"ine canlı bombalı terör saldırısı yapılmış ve 101 vatandaş hayatını kaybetmiştir. Hayatını kaybedenlerin yakınlarınca İç İşleri Bakanlığı aleyhine açılan davalarda Bakanlık idarenin ağır bir hizmet kusurunun olmadığını, dava konusu olayın terör eylemi olduğunu ve bununla ancak uluslararası mekanizmalar vasıtasıyla mücadele edilebileceğini beyan etmiş ve tazminat sorumluluğunu kabul etmemiştir.

Sonraki bölümlerde örnekleyeceğimiz üzere idare birçok toplantı ve gösteri yürüyüşünün yasaklanma gerekçesi olarak terör tehlikesini göstermiştir. Bu durumda teröre karşı önlem alma ve vatandaşın toplantı ve gösteri hakkını kullanırken güvenliğini sağlama yükümlülüğü olan devlet kendi pozitif yükümlülüğünü yerine getirememesinin çaresini vatandaşlara bu hakkı kullandırtmamakta bulmuştur.

Toplantı veya Gösterinin Ertelenmesi/Yasaklanması

İdarenin 2911 sayılı yasa gereği yetkisini kullanım alanının en esnek ve geniş olduğu düzenleme toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin ertelenmesi ve yasaklanmasına ilişkin düzenlemelerdir.

Zira bu yetkinin kullanılmasında mülki idari amirlere "millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacı" şeklindeki soyut, takdir yetkisine dayalı ve esnek kriterlerle karar alabilme imkanı tanımaktadır.

Kanunun 15 ve 16 maddeleri İçişleri Bakanlığı, Bölge Valileri ve il valilerine 10 gün süreyle toplantı ve gösterileri erteleme yetkisi vermektedir.[118] 17 madde ile Bölge ve il valileri ile kaymakamlara belirli bir toplantıyı "millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla" 1 ay erteleme veya yasaklama, yine aynı gerekçelerle 19 maddede Bölge ve il valilerine toplantı ve gösterileri 1 ay süreyle yasaklama yetkisi verilmektedir.

İdarenin de son 1 yılda bu soyut kriterlere dayanarak birçok barışçıl toplantı ve gösteri yürüyüşünü yasakladığı gözlemlenmiştir.

Örneğin; 17. madde uyarınca yasaklanan toplantı ve gösteri yürüyüşleri

1) "Valilik yapılan başvuruyu güvenlik gerekçesiyle reddetmiştir." Aydın/30 Ağustos Zafer Bayramı yürüyüşü yasak tarihi 26.08.2016[119]

2) Kilis Valiliği 8 Mart Emekçi Kadınlar Günü Yürüyüşü 09.02.2016'dan itibaren yasaklanmıştır. " [...] meydana gelebilecek istenmeyen olayların engellenmesi [...]" gerekçesi ile

3) Şanlıurfa Viranşehir Viranşehir Kaymakamlığı Dünya Kadınlar Günü etkinliğinin iptali "[...] provakatif eylemlerin yaşanabileceğine ve kamu güvenliğini bozmaya dair eylemlerin yaşanabileceğine dair kuvvetli duyumların olması [...]" gerekçesi ile

4) Batman Merkez Batman Valiliği 5.3.2016 tarihli kararıyla Dünya Kadınlar Günü etkinliğinin iptali "il sınırları içinde **huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığının, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve kamu esenliğinin sağlanması**" gerekçesi ile

5) Siirt Valiliği 3.3.2016 tarihli kararı ile Dünya Kadınlar Günü yürüyüş ve miting iptali "Dünya Kadınlar Günü'nün farklı tarihte kutlanması" gerekçesiyle

---

118 Erteleme, aynı ilde birden fazla, aynı bölge ya da farklı bölgelerde çok sayıda ilde toplantı ve gösteri düzenlenme talebi olması halinde başvuru önceliği göz önünde bulundurularak yapılabilmektedir.

119 Cumhuriyet, " 30 Ağustos yürüyüşüne bir yasak da valilikten." 28.08.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/591877/30_Agustos_yuruyusune_bir_yasak_da_valilikten.html

6) İzmir Valiliği Halkların Demokratik Partisi (HDP) İzmir İl Örgütü›nün 4 Haziran 2016 tarihinde Gündoğdu Meydanı›nda yapacağı «Demokratik Siyaset Buluşması» mitingini **"kamu güvenliği"** gerekçesiyle

7) Trabzon Valiliği KESK'in 29.05.2016 da yapmak için başvurduğu Laik eğitim, laik yaşam ve iş güvencemizden vazgeçmeyeceğiz mitingi "ülkemizde meydana gelen terör saldırıları ve toplumda oluşan hassasiyet dikkate alındığında **provakatif eylem ve olaylar meydana gelebileceği**" gerekçesiyle

8) Tunceli Valiliği 18.3.2016 tarihinde yapılacak olan Nevruz Kutlaması16.03.2016 tarihinde, "21 Mart Nevruz kutlamaları öncesi, esnası ve sonrasında terör örgütleri ve marjinal gruplarca **toplumsal şiddet hareketlerine yönelik sansasyonel ve provakatif saldırılar ile kargaşa ortamı çıkarılmaya çalışılabileceği,** kutlamalara katılacak milletvekilleri ve siyasi parti temsilcileri başta olmak üzere terör örgütlerinin hedefi olabilecek kişiler ile diğer vatandaşların **can güvenliğinin tehlikeye düşürebileceği, barışçıl etkinliklerin provoke edilerek terör örgütlerinin propagandasına dönüşebileceği** değerlendirilerek, güvenlik tedbirlerinin daha etkin uygulanabilmesi amacıyla 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında yapılacak olan Nevruz Etkinliklerinin sadece 21 Mart 2016 Pazartesi günü geçekleştirilmesinin uygun olacağı Valiliğimizce değerlendirilmiştir." gerekçesi gösterilerek[120]

9) İstanbul Valiliği 19.6.2016 tarihli Trans Onur yürüyüşü Valiliğin internet sitesinden yapılan açıklamada "**Vatandaşlarımızın güvenliği ve kamu düzeni** gözetilerek anılan günlerde bu yönde bir toplantı ve gösteri yürüyüşü tertip edilmesine izin verilmeyecektir" açıklaması yapılarak yasaklanmıştır.

Yukarıdaki örneklerde de görüldüğü üzere toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yasaklama gerekçeleri olarak kamu düzeninin bozulması, huzur ve iç güvenliğin sağlanması ve bunlara ek olarak terör tehlikesi gösterilmiştir.

AİHM'in bu konudaki içtihatlarına bakılırsa:

AİHM iznin verilmemesi için öne sürülen gerekçelerin ikna edici olması gerektiğinin altını çizmektedir. Örneğin, bir gösterinin terörist bir saldırının varlığı öne sürülerek dağıtılması başlı başına yeterli değildir. Bu saldırının var olduğunun şüpheye yer bırakmayacak şekilde ortaya konulması gerekmektedir (AİHM, İvanov ve diğerleri/Bulgaristan, 46336/99, 24 Kasım 2005 tarihli karar.)[121]

Yine soyut kamu düzeninin korunması öne sürülerek gerekçesiz bir şekilde bir barışçıl toplantının yasaklanması, toplanma ve gösteri yapma hakkını ihlal etmektedir. (AİHM, Makhmudov/Rusya, 35082/04, 26 Temmuz 2007 tarihli karar)[122]

Özellikle İstanbul Valiliği›nin 26.6.2016 tarihli Lezbiyen Gey Biseksüel Trans İnterseks (LGBTİ) Onur Yürüyüşü ve basın açıklamasını yasaklama gerekçesi olarak gösterdiği "**provokatif eylem ve olayların meydana gelebileceği"** gerekçesi ile yasaklama, hakkın kullanılmasını neredeyse imkansız hale getirmektedir. İfade hürriyeti farklı görüşlerin bu görüşleri benimsemeyenlere rağmen dile getirilmesini gerektirir. Bu bağlamda AHİM'in *Barankevich/Rusya*kararı önemli bir karar olarak karşımıza çıkmaktadır. Kararda;

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakları sadece çoğunluğun kabul ettiği fikirleri kapsamaz, özellikle azınlıkta kalan fikirleri garanti altına almaya yönelmiştir: Söz konusu olayda, Moskova yakınlarındaki Chekhov şehri Evanjelik kilisesi rahibi, Eylül 2002'de bu

---

120 Tunceli Valiliği, Nevruz İle İlgili Basın Açıklaması, 16.03.2016, http://www.tunceli.gov.tr/nevruz-ile-ilgili-basin-aciklamasi-16032016

121 Diken, "LGBTİ Onur Yürüyüşü İstanbul'da da Yasak Bahane Kamu Güvenliği", 17.06.2016, http://www.diken.com.tr/lgbti-onur-yuruyusu-istanbulda-da-yasak-bahane-kamu-guvenligi/KILINÇ, ÜMİT Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapma Hakkı ve Devletin Yükümlülükler: Barışçıl Gösterilere Orantısız Güç Kullanımının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Uygunluğu Sorunu Üzerine, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı :110, ss: 288, Ocak-Şubat 2014, Ankara , 2014

122 Kılınç, Ümit Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapma Hakkı ve Devletin Yükümlülükler: Barışçıl Gösterilere Orantısız Güç Kullanımının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ne Uygunluğu Sorunu Üzerine, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, Sayı :110, ss: 287, Ocak-Şubat 2014, Ankara, 2014

şehrin kamuya açık binalannda toplantı gösteri yürüyüşü yapmak amacıyla valilikten bir izin talebinde bulunur. Valilik bu başvuruyu reddeder ve red gerekçesinde de Evanjelik kilisesi mensuplarının, o bölgede yaşayan insanların çoğunluğundan farklı bir dine sahip olduklarını, dolayısı ile, bu azınlığın dini bir konuda toplantı gösteri yürüyüşü yapmasının, toplumun çoğunluğu üzerinde belirli bir hoşnutsuzluk ve memnuniyetsizlik yaratacağını ileri sürmüştür.

AİHM verdiği kararda valiliğin bu gerekçesini kabul etmemiş ve söz konusu olayda başvurucu Evanjelik Kilisesi rahibinin toplantı gösteri yürüyüşü haklarının ihlal edildiği sonucuna varmıştır.

AİHM'e göre, çoğulculuk, tolerans ve diğerlerinin fikirlerine ve inançlarına saygı duymak demokratik bir toplumun en önemli karakteristik özelliklerindendir. Demokrasi, çoğunluğun fikirlerinin her şartta üstün geleceği anlamına gelmez önemli olan azınlıkta kalan fikirlerin çoğunluk fikrine karşı korunmasını sağlamaktır. AİHM'ye göre, Rus otoriteleri, farklı dine mensup insanlar arasında belirli bir gerginlik çıkmasını önlemek için alternatif tedbirler aramak yerine, çoğulcu demokrasiye halel getirecek şekilde, azınlığın toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını hepten ortadan kaldırmıştır. Halbuki toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı aynı zamanda ve özellikle, azınlıkta kalan fikirlerin korunması amacına hizmet eder, velev ki, azınlıkta kalan bu fikirler çoğunlukta kalan fikirler nazarında rahatsız edici veya kışkırtıcı olsun.[123]

Yine mahkeme İvanov ve Diğerleri kararında terörist bir saldırının varlığı öne sürülerek toplantı veya gösteri yürüyüşünün dağıtılmasını başlı başına yeterli bir sebep olarak görmemiş, bu saldırının var olduğunun şüpheye yer bırakılmayacak şekilde ortaya konulması gerekmediğini belirtmiştir.[124]

AİHM içtihatları ışığında bakıldığında da, idarenin kamu düzeni iç huzur güvenlik gibi muğlak ve göreceli gerekçelerle toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklaması ve ertelemesinin hakkın kullanılmasına engellen teşkil ettiği açıktır. Bu muğlak kriterlere dayanılarak idareye sınırsız bir takdir yetkisi tanınmıştır.

2911 sayılı yasanın tanıdığı bu geniş takdir yetkisinin yanı sıra 4 Nisan 2015 tarihinde kamuoyunda "iç güvenlik yasası olarak" bilinen 6638 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiş, söz konusu yasa toplumsal olaylara müdahalede polisin yetkisini artırmakla birlikte mülki idari amirlerin de yetkilerini genişletmiştir. Örneğin; 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 119. maddesi uyarınca gecikmesinde sakınca olan haller dışında hakim kararı ile yapılması öngörülen "arama" tedbiri hakkında İç Güvenlik Yasası ile 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 4/A maddesinin altıncı fıkrasında değişiklik yapılmış ve mülki idari amirlere arama yetkisi verilmiştir:

Yine aynı yasada yapılan değişiklikle 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanununun 91 inci maddesinde yapılan değişiklikle gözaltına alma kararı verme hususunda yetki verilmiştir. *"Suçüstü hâlleriyle sınırlı olmak kaydıyla; kişi hakkında aşağıdaki bentlerde belirtilen suçlarda mülki amirlerce belirlenecek kolluk amirleri tarafından yirmi dört saate kadar, şiddet olaylarının yaygınlaşarak kamu düzeninin ciddi şekilde bozulmasına yol açabilecek toplumsal olaylar sırasında ve toplu olarak işlenen suçlarda kırk sekiz saate kadar gözaltına alınma kararı verilebilir. Gözaltına alma nedeninin ortadan kalkması hâlinde veya işlemlerin tamamlanması üzerine derhâl ve herhâlde en geç yukarıda belirtilen sürelerin sonunda Cumhuriyet savcısına, yapılan işlemler hakkında bilgi verilerek talimatı doğrultusunda hareket edilir...."*[125]

İç güvenlik yasası ile yapılan değişiklikler içerisinde idarenin yetkisini en çok ge-

123 Tanyar, Ziya Çağa, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı AUHFD, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt: 60 Sayı: 3, s.593-634, Ankara, 2011

124 AİHM, İvanov ve diğerleri/Bulgaristan, n° 46336/99, 24 Kasım 2005 tarihli karar.

125 4 Nisan 2015 Tarihli ve 29316 Sayılı Resmî Gazete

nişleten değişiklik ise mülki idari amirlere suçun kovuşturulması için yetki verilmesini içeren 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11 inci maddesinde yapılan düzenlemedir:

G) Vali, lüzumu hâlinde, kolluk amir ve memurlarına suç faillerinin bulunması için gereken emirleri verebilir. Kolluk bu emirleri, mevzuatta belirlenen usule uygun olarak yerine getirir.

H) Vali, kamu düzenini ve güvenliğini veya kişilerin can ve mal emniyetini sağlamak amacıyla aldığı tedbir ve kararların uygulanması için adli kuruluşlar ile (D) fıkrası hükmü saklı kalmak kaydıyla askerî kuruluşlar dışında, mahallî idareler dâhil bütün kamu kurum ve kuruluşlarının itfaiye, ambulans, çekici, iş makinesi ve tedbirlerin zorunlu kıldığı diğer araç ve gereçlerinden yararlanabilir, personeline görev verebilir. Kamu kurum ve kuruluşları, valinin bu konudaki emir ve talimatlarını yerine getirmek zorundadır. Aksi takdirde vali, emir ve talimatlarını kolluk aracılığıyla uygular. Bu fıkradaki yükümlülüklerin yerine getirilmemesi veya geciktirilmesi sebebiyle oluşan kamu zararı ile gerçek ve tüzel kişilerin Devlet tarafından karşılanan zararları ilgili idarece genel hükümlere göre sorumlu kamu görevlilerinden tazmin edilir.

I) (H) fıkrası ile valiye verilmiş olan yetkiler, ilçede kaymakam tarafından da kullanılabilir."

İç Güvenlik Yasası ile çeşitli yasalarda yapılan değişiklikler idarenin özellikle toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasına daha etkin müdahale edebilmesinin önünü açmıştır. Hali hazırda 2911 sayılı yasanın idarece keyfi yorumlanarak toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanılmasına engel olunması durumu mevcutken, idareye bu hakka müdahale konusunda da oldukça geniş bir yetki alanı tanınmış, yargının görev alanına giren kovuşturma faaliyetlerinde yürütmeyi yetkili kılarak hukukilikten uzaklaşılmıştır.

Olağanüstü Hal (OHAL) Dönemi

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımında son bir yıllık dönem dikkate alındığında en önemli konulardan biri de kuşkusuz ki 15 Temmuz Darbe Girişimi sonrası Bakanlar Kurulu'nca 21 Temmuz 2016 tarihinde ilan edilen ve TBMM kararı ile 19 Ekim 2016 tarihinden itibaren 3 ay süreyle uzatılmasına karar verilen OHAL dönemidir. Bu süreçte Anayasa'nın "Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması" başlıklı 15. Maddesi'nde "*milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir."* hükmü mevcuttur. 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanunu (OHK) uyarınca OHAL'in idaresi bölge veya il valilerine ait olup yapacakları idari işlemlere karşı açılacak olan davalarda yürütmeyi durdurma kararı verilmesi mümkün değildir. Aynı yasanın 11/1 m bendi idareye kapalı ve açık yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklama, erteleme, izne bağlama, gözlem altında tutma ve dağıtma yetkisi tanımaktadır.

Örneğin; Tunceli Valiliği OHAL süresince ilde 2911 sayılı Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanunun kapsamında yapılacak tüm etkinlikleri 27 Ekim 2016 tarih ve 2016/1001 sayılı onayıyla yasaklamıştır.[126]

Ankara Valiliği OHK 11. Maddesine atıfta bulunarak Ankara'da 30 Kasım 2016 tarihine dek toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılmasını yasaklamıştır.[127] Bursa Valiliği 2911 sayılı yasa çerçevesinde yapılması planlanan gösteri yürüyüşü, basın açıklaması, çadır kurma, stant açma vb. tüm faaliyetler izne tabi tutulmuştur[128]

Benzer şekildeki tedbirler Edirne, İzmit, Van, Siirt, Batman, Diyarbakır illerinde vali-

126 Tunceli Valiliği, http://www.tunceli.gov.tr/basin-aciklamalari-ve-toplanti-gosteri-yuruyusleri-ile-ilgili-valilik-emri, Erişim Tarihi: 25.11.2016

127 Ankara Valiliği, http://www.ankara.gov.tr/umuma-acik-alanlarda-yapilacak-toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-gecici-olarak-yasaklanmasina-iliskin-basin-duyurusu , Erişim Tarihi: 25.11.2016

128 Bursa Valiliği, http://bursa.gov.tr/duyurular/122/toplanti-ve-gosteri-yuruyusleri-yer-ve-guzergahlari.html, Erişim Tarihi: 25.11.2016

likler tarafından alınmış ve bu dönemde yapılan toplantı ve gösteri yürüyüşlerine hukuka aykırı oldukları gerekçesi ile müdahale edilmiştir.

OHAL dönemi idarenin yetkisinin oldukça genişletildiği, dolayısıyla gereklilik arz etmese dahi keyfi tedbirlerin alınabildiği kendine has bir dönemdir. Ancak unutmamak gerekir ki temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına ilişkin Anayasa'nın 15. Maddesi bu sınırlandırmaların "milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlal edilmeden" ve "durumun gerektirdiği ölçüde" yapılması hususunda idareyi kısıtlamaktadır. Haliyle OHAL süreci gerekçe gösterilerek her türlü temel hak ve hürriyetin hakkın özüne dokunacak şekilde ölçülülük ilkesine uyulmaksızın kısıtlanması Anayasa'ya aykırılık teşkil etmektedir.

Sonuç

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ifade hürriyetinin vazgeçilmez bir unsurudur. Demokratik toplum yapısının oluşması için devletleri hakkın özüne müdahale etmemesi ve hakkın kullanılması için gerekli pozitif yükümlülüklerin yerine getirmesi gerekmektedir.

Her ne kadar 1982 Anayasası'nda 2001 yılında yapılan değişiklikle toplantı ve gösteri yürüyüşüne ilişkin hakkın kullanımı daha demokratik bir yapıya büründürülmüş olsa da 12 Eylül askeri darbesi sonrası Türkiye'nin koşullarında yürürlüğe konulmuş olan 1983 tarihli 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Yasası hakkın kullanımına ilişkin geniş kısıtlamalar getirmekte ve Anayasal esaslara aykırılık teşkil etmektedir. Bu bağlamda 2911 sayılı yasanın kendisi adeta hakkın özüne dokunmaktadır.

2911 sayılı yasaya dayanarak işlem tesis eden idarenin keyfiliği hem yerel mahkemelerce hem de AHİM tarafından verilen kararlar yanında Kamu Başdenetçiliği tarafından da tespit edilmiştir.

Ayrıca 4 Nisan 2015 tarihinde kamuoyunda "iç güvenlik yasası olarak" bilinen 6638 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanunu, Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'un yürürlüğe girmesi idarenin yetkilerini genişletip pekiştirmiştir.

Bu koşullar altında kişilerin Anayasal güvence altına alınmış olsalar dahi temel hak ve hürriyetlerini kullanabilmeleri mümkün görünmemekte bu da hukuk devletine olan inancı temelinden sarsmaktadır.

İzleme Bulguları

Mülki İdare Tarafından Alınan Yasak Kararları

Raporlama döneminde 37 il ve 3 ilçede valilik ve kaymakamlıklar tarafından toplantı ve gösterilerin yasaklanmasına ilişkin toplam 101 karar alınmıştır. Kararların 96'sı valilikler, 5'i kaymakamlıklar tarafından verilmiştir. Valilik ve kaymakamlıklar tarafından tüm etkinliklerin yasaklandığı genel yasak kararları yanında, belirli bir eylem veya etkinlik için alınan özel yasak kararları da yer almaktadır. Yasak kararlarının 52'si belirli etkinlikler için alınan özel yasaklama kararı, 49'u ise her türlü etkinliği kapsayan genel yasak kararlardır.

Şanlıurfa Valiliği 6'sı genel, 3'ü özel olmak üzere toplam 9 yasaklama kararı ile en fazla yasak kararı alan valiliktir. Batman Valiliği 4 genel, 3 özel yasaklama kararı, İzmir Valiliği ise 6 özel yasak kararı ile en çok yasak kararı alan diğer valiliklerdir.

Valilikler tarafından alınan diğer bir yasaklama kararı ise protesto biçimlerine ilişkin olandır. Yıllardır bir protesto biçimi olarak kullanılagelen "kepeng kapatma", "çadır kurma" benzeri eylem biçimleri çeşitli valilikler tarafından yasaklanmıştır.

Genel Yasak Kararları

İzleme döneminde toplantı ve gösteri hakkının kullanılması idari makamlar tarafından 20 farklı il ve 3 farklı ilçede 49 kez yasaklanmıştır. Valilikler tarafından alınan 46 yasaklama kararı dışında İzmit, Silvan ve Viranşehir kaymakamlıkları ilçe sınırları içinde toplantı ve gösterilerin yasaklanmasına ilişkin kararlar almıştır.

Kapalı ve açık alanlardaki her türlü etkinliğin yasaklandığı 24, açık alandaki her türlü etkinliğin yasaklandığı 25 karar bulunmaktadır. Açık ve kapalı alanda her türlü etkinliğin yasaklandığı toplam yirmi dört kararın yirmi ikisi valilikler; ikisi ise kaymakamlıklar tarafından alınmıştır. Açık alanda her türlü etkinliği yasaklayan kararların ise yirmi dördü valilikler tarafından alınmıştır.

Antalya Belek'te 15-16 Kasım 2015 tarihleri arasında yapılacak G-20 Zirvesi öncesinde gerçekleşmesi olası protesto gösterilerini engellemek için Antalya Valiliği il genelinde 9-18 Kasım 2015 tarihleri arasında her türlü etkinliği yasaklamıştır. Zete internet sitesinde yer alan habere göre valilik yasaklanan etkinlikleri şu şekilde sıralamaktadır: "Açık ve kapalı yer toplantısı, toplantı ve gösteri yürüyüşü, basın açıklaması, oturma eylemi, çadır kurma, stant açma, bildiri dağıtma, kendini zincirleme, pankart- döviz- afiş açma veya asma, yazılama yapma."[129]

129 Zete.com, "G-20 zirvesi için Antalya'da ana yollar kapanıyor, gösteriler yasaklandı", https://zete.com/g-20-zirvesi-icin-antalyada-ana-yollar-kapaniyor-gosteriler-yasaklandi/.

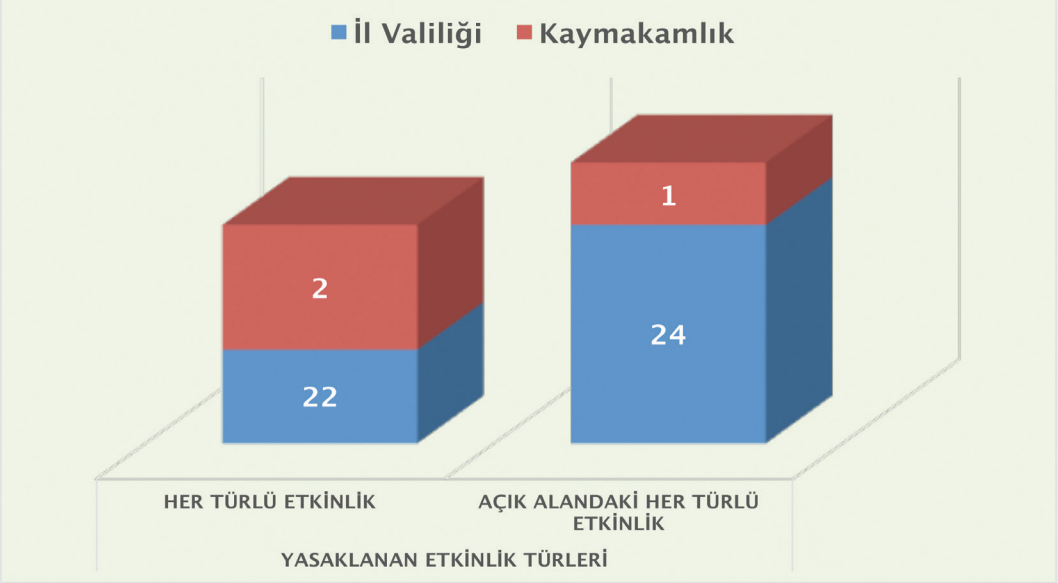

Ankara Valiliği'nin açık alanlarda her türlü etkinliği 17 Ekim/31 Kasım 2016 tarihleri arasında yasakladığı duyuru ise şu şekildedir: "2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında yol, meydan, cadde, sokak, park gibi umuma açık alanlarda yapılacak her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşleri ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanununun Ek 1 inci maddesi kapsamında umuma açık alanlarda düzenlenecek oyun, temsil, açıklama ve çeşitli şekillerdeki gösteriler 2935 sayılı Olağanüstü Hal Kanununun 11 inci maddesinin verdiği yetkiye istinaden 17 Ekim 2016 tarihinden başlamak üzere 30.11.2016 tarihine kadar yasaklanmıştır. Kamu kurum ve kuruluşlarının umuma açık alanlarda yapacağı etkinlikler, Valilik iznine tabidir. Yukarıda belirtilen emir ve yasaklamalara uyulmaması halinde, ilgili mevzuat hükümleri çerçevesinde adli ve idari işlem yapılacaktır."[130]

Yasakların büyük bir çoğunluğu il genelini kapsamaktadır. Antalya[131] ve Kilis'te il merkezinde belirli bir bölgede toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılması yasaklanmıştır. Kilis Valiliği tarafından yapılan açıklamada şunlar ifade edilmektedir: "İlimiz Kilis 7 Aralık Üniversitesinde 15/08/2016 tarihinde öğrenci kayıt işlemlerinin başlayacak olması nedeniyle, üniversite ve yurtlar civarında, kapalı ve açık yer toplantıları, gösteri yürüyüşleri, her türlü stant açma, çadır kurma, basın açıklaması, afiş asılması, bildiri dağıtılması, el ilanı dağıtılması vb. faaliyetler, 13/08/2016 tarihinden geçerli olmak üzere otuz (30) gün süreyle YASAKLANMIŞTIR."[132]

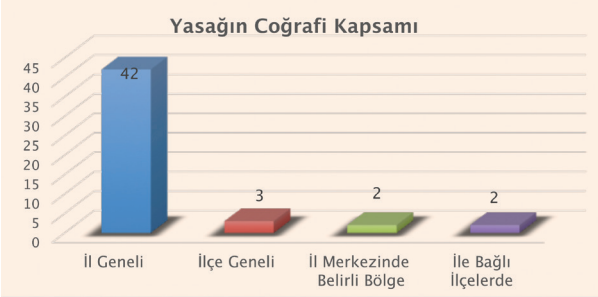

Diyarbakır Valiliği'nin Sur ilçesinde 31 Aralık 2015 tarihinden operasyonlar bitene kadar[133] her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşü yasakladığı görülmektedir. Kaymakamlıklar tarafından alınan yasak kararlarının tümü ilçe genelini kapsamaktadır.

130 Ankara Valiliği, "Umuma Açık Alanlarda Yapılacak Toplantı ve Gösteri Yürüyüşlerinin Geçici Olarak Yasaklanmasına İlişkin Basın Duyurusu", 17.10.2016, http://www.ankara.gov.tr/umuma-acik-alanlarda-yapilacak-toplanti-ve-gosteri-yuruyuslerinin-gecici-olarak-yasaklanmasina-iliskin-basin-duyurusu.

131 Zete.com, "G20 Zirvesi İçin Antalya'da Ana Yollar Kapanıyor, Gösteriler Yasaklandı", 09.10.2015, https://zete.com/g-20-zirvesi-icin-antalyada-ana-yollar-kapaniyor-gosteriler-yasaklandi/

132 Kilis Valiliği, Basın Duyurusu, http://www.kilis.gov.tr/basin-duyurusu5

133 Hürriyet, " Diyarbakır Sur'da Basın Açıklaması, Toplantı, Gösteri ve Yürüyüşler Yasaklandı", 31.12.2015, http://www.hurriyet.com.tr/diyarbakir-surda-basin-aciklamasi-toplanti-gosteri-ve-yuruyusler-yasaklandi-40034155

Genel yasak kararlarının il ve ilçelere dağılım tablosu aşağıdaki gibidir;

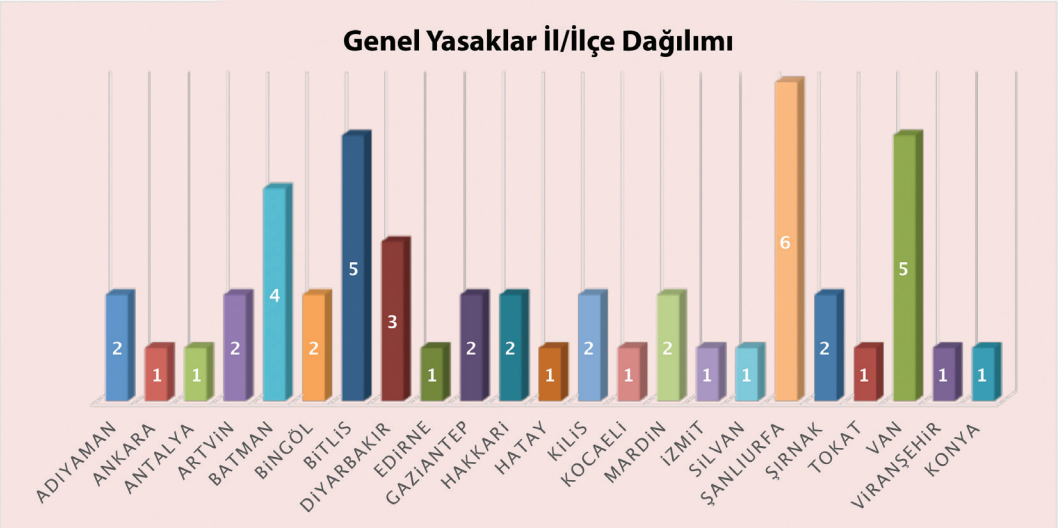

Şanlıurfa Valiliği 6 kez, Van ve Bitlis valilikleri ise 5 kez toplantı ve gösterinin hakkının kullanımı yasaklamıştır. Şanlıurfa'daki yasakların süreleri 3 ile 13 gün arasında değişmektedir.

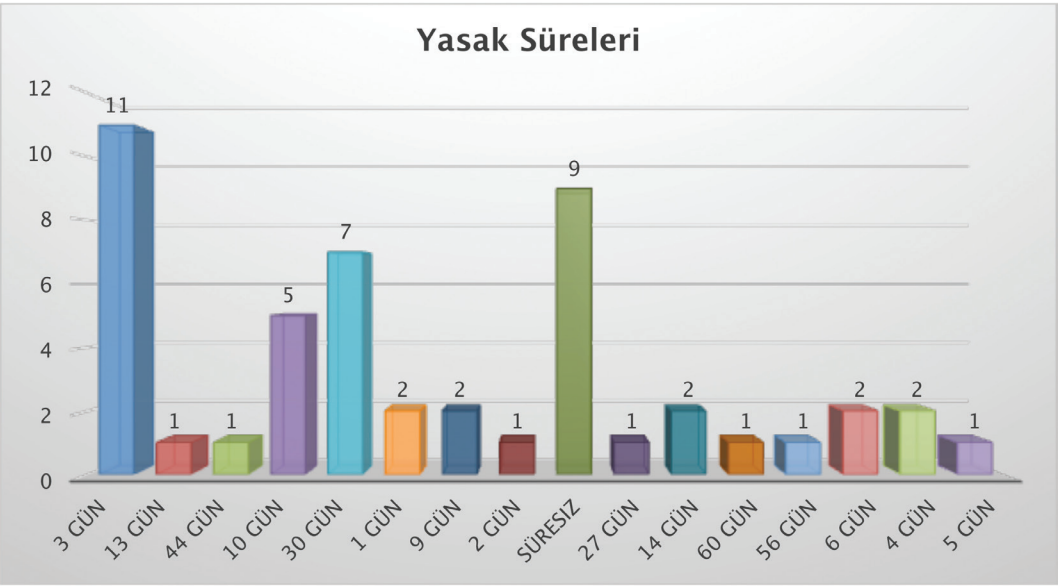

1 gün ile 60 gün arasında değişen belirli süreler için alınmış yasak kararları yanında, başlangıç tarihi belirtilen bitiş tarihi için ise "ikinci bir emre kadar" ibaresi kullanılan, ucu açık yasak kararları da verilmiştir. Örneğin Hakkari Valiliği 15 Mart tarihinden itibaren ikinci bir emre kadar açık havada düzenlenmesi planlanan her türlü etkinliği yasaklamıştır.[134] Yasak 9 Mayıs'da kaldırılmıştır.[135] Ne var ki 25 Mayıs tarihinde valilik tarafından yapılan basın duyurusuyla ikinci bir emre kadar tekrar her türlü toplantı ve gösteri yürü-

134 Cumhuriyet, " Şanlıurfa ve Hakkari'de Nevruz Kutlamaları Yasak!", 15.03.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/498427/Sanliurfa_ve_Hakkari_de_Nevruz_kutlamalari_yasak_.html

135 Türkiye Gazetesi, "Hakkari'de Yürüyüş Yasağı Kaldırıldı", 09.05.2016, http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/368189.aspx.

yüşü yasaklanmış;[136] bu yasak ise 5 Haziran'da kaldırılmıştır.[137] Benzer bir şekilde Şırnak Valiliği de 16 Mart tarihinden itibaren ikinci bir emre kadar açık havada yapılacak olan her türlü etkinliği yasaklamıştır.[138] Valiliğin web sitesinden bu yasağın ne zaman sona erdiğine dair herhangi bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak sitede 20 Ekim tarihinde ikinci bir yasak duyurusu yayınlanmıştır.[139]

Süresiz yasak kararlarının biri de Silvan Kaymakamlığı tarafından alınan ve ilçe genelinde toplantı ve gösterileri 14 Ağustos 2016 tarihinden itibaren ikinci bir emre kadar yasaklandığı karardır.

Yasak kararlarında, toplantı ve gösteri yürüyüşü yasaklarının sürelerine baktığımızda 3 gün süreli yasakların 11 kez, 30 günlük yasakların ise 7 kez alındığı görülmektedir. Yasak kararlarında "ikinci bir emre kadar" olarak ifade edilen süresiz yasakların sayısı 9'dur. Diyarbakır Valiliği tarafından 15 Ağustos tarihinde Sur ilçesinde ilan edilen "açık alanlarda stant açma, çadır kurma, basın açıklamaları yapma, oturma eylemi, miting, her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşleri ikinci bir emre kadar" geçerli olan yasaklama kararı 18 Ağustos'ta yapılan basın duyurusuyla 17 Ağustos'tan itibaren geçerli olmak üzere il genelini kapsayacak şekilde genişletilmiştir. Diyarbakır Büyükşehir Belediyesi Eş Başkanları G. Kışanak ve F. Anlı'nın gözaltına alınmasını protesto etmek amacıyla 26 Ekim'de yapılmak istenen protesto gösterisi için valilik tarafından yapılan açıklamada OHAL kapsamında 15 Ağustos'ta alınan toplantı ve gösteri yürüyüşü yasağının halen geçerli olduğu ve eylem çağrılarının yasa dışı olduğu ifade edilmiştir. Diyarbakır Valiliği'nin aldığı bu yasak kararı halen devam etmektedir.

Valilik ve kaymakamlıklar tarafından alınan yasak kararlarında; Anayasa'nın toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin hangi durumlarda sınırlandırılabileceğini düzenleyen 34. Maddesinde yer alan "milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması" hükmünü içeren 2. bendi yanında; 2911 sayılı TGYK, OHK, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu (İİK) ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu (PVSK) da yasal dayanak olarak kullanılmıştır. 2 yasak kararı için yapılan açıklamada ise yasal dayanaklarına yer verilmemiştir.

2935 sayılı OHK'nın şiddete karşı alınabilecek tedbirler başlıklı 11. maddenin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını düzenleyen (m)[140] bendine 33, 5442 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun valinin hukuki durumu, görev ve yetkilerini belirleyen ikinci bölüm 11. Maddeye 27, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanununun toplantının ertelenmesi veya yasaklanmasını düzenleyen ve valiye toplantıyı erteleme ya da yasaklama yetkisi tanıyan 17. maddesine[141] referans veren yasaklama kararlarının sayısı ise 29'tur. 2 yasak kararında ise herhangi bir hukuki dayanak sunulmamıştır. Bunlardan biri Kilis Valiliği'nin 7 Aralık Üniversitesine öğrenci kayıtlarını gerekçe göstererek üniversite ve yurtlar çevresinde her türlü etkinliği yasakladığı kararıdır.[142] Herhangi bir hukuki refe-

136 Zete.com, " Hakkar'de dokunulmazlık Eylemlerine Engel: Valilik Bütün Gösteriler Yasakladı", 25.05.2016, https://zete.com/hakkaride-dokunulmazlik-eylemlerine-engel-valilik-butun-gosterileri-yasakladi/.

137 Habertürk, " Hakkari'de Toplantı ve Yürüyüş Yasağı Kaldırıldı", 05.06.2016, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1249458-hakkaride-gosteri-ve-yuruyus-yasagi-kaldirildi.

138 Milliyet, " Şırnak Valiliği Nevruz Etkinliklerini Yasakladı", 17.03.2016, http://www.milliyet.com.tr/sirnak-valiligi-nevruz-etkinliklerini-sirnak-yerelhaber-1269226/

139 Şırnak Valiliği, Basın Duyurusu, 20.10.2016, http://www.sirnak.gov.tr/basin-duyurusu-20102016

140 "Madde 11 – Bu Kanunun 3 üncü maddesinin birinci fıkrasının (b) bendi gereğince olağanüstü hal ilanında; genel güvenlik, asayiş ve kamu düzenini korumak, şiddet olaylarının yaygınlaşmasını önlemek amacıyla 9 uncu maddede öngörülen tedbirlere ek olarak aşağıdaki tedbirler de alınabilir: m) Kapalı ve açık yerlerde yapılacak toplantı ve gösteri yürüyüşlerini yasaklamak, ertelemek, izne bağlamak veya toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapılacağı yer ve zamanı tayin, tespit ve tahsis etmek, izne bağladığı her türlü toplantıyı izletmek, gözetim altında tutmak veya gerekiyorsa dağıtmak"

141 2911 sayılı Kanun "madde 17 -(Değişik:26/3/2002 - 4748/6 md.) Bölge valisi, vali veya kaymakam, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlâkın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla belirli bir toplantıyı bir ayı aşmamak üzere erteleyebilir veya suç işleneceğine dair açık ve yakın tehlike mevcut olması hâlinde yasaklayabilir."

142 Bkz. Kilis Valiliği, Basın Duyurusu, http://www.kilis.gov.tr/basin-duyurusu5.

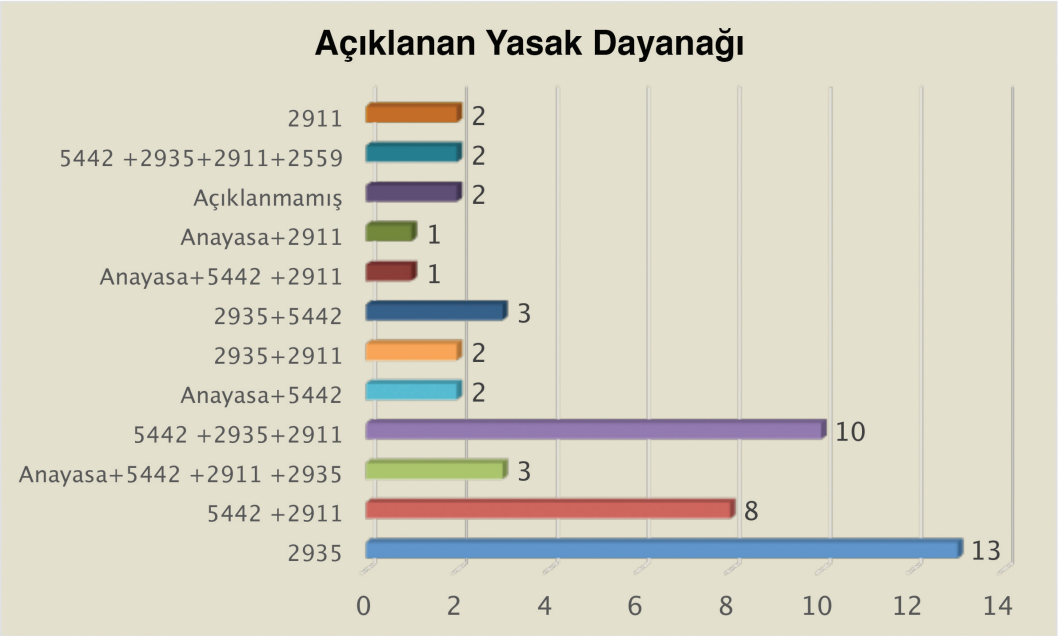

ransın bulunmadığı diğer karar ise İzmit Kaymakamlığı tarafından alınmıştır. Karar şu şekildedir: "01-30 Kasım 2016 tarihleri arasında; 10 Kasım Atatürk'ü Anma Programları, 24 Kasım Öğretmenler Günü Programı ve benzeri programlar hariç, İzmit İlçe Emniyet Müdürlüğü ve İzmit İlçe Jandarma Komutanlığı sorumluluk bölgesinde toplantı, gösteri yürüyüşü, miting, basın açıklaması ve benzeri etkinlikler yasaklanmıştır."[143]

Yasaklama kararlarında Anayasa ve kanunlara verilen referanslar yanında pek çok kararda "etkinlikler öncesi, sırası ve sonrasında oluşabilecek şiddet hareketleri" yasak gerekçesi olarak gösterilmiştir. Hakkın kendisinin yani protesto gösterilerinin yapılması ihtimalinin de yasak gerekçesi yapıldığı kararlar da mevcuttur. Örneğin Konya Valiliği çeşitli kanun maddelerine gönderme yapmakla birlikte ilde Şeb-i Arus etkinliklerinin gerçekleştirileceği 17 Aralık 2015 tarihinde olası her türlü etkinliği yasaklayarak şu şekilde gerekçelendirmiştir: "Devlet büyüklerimizin katılacağı etkinlik ve anma törenleri sırasında bazı marjinal gruplarca çeşitli protesto eylemleri gerçekleştirileceği yönünde bilgiler elde edilmiş olup, bu tür protesto eylemlerinin ülkemizin içinde bulunduğu terör olayları da göz önüne alındığında karşıt görüşlü gruplar arasında çatışma ortamları doğuracağı ve ilimize gelecek devlet büyüklerimiz ile yabancı devlet temsilcileri ve vatandaşlarımızın can güvenliğini tehlikeye düşüreceği değerlendirilmektedir."

Gösteri ve Etkinliklere Yönelik Özel Yasaklama Kararları

Valilikler tarafından genel yasak kararları yanı sıra belirli bir gösteri veya etkinliğin yasaklanmasına ilişkin özel yasak kararları da alınmıştır. Belirli bir gösteri veya etkinliği yasaklayan toplam 52 kararın 20'si Newroz, 8'i Dünya Barış Günü, 4'ü ise Dünya Kadınlar Günü için yapılmak istenen gösteri ve etkinliklerdir. Yasaklanan diğer etkinlikler arasında 10 Ekim Ankara Katliamı anması, Maraş Katliamı anması, Trans Onur Yürüyüşü, Rakı Festivali, sokağa çıkma yasakları protestoları, 30 Ağustos kutlamaları, Yeşil Yol protestosu gibi çok çeşitli etkinlikler yer almaktadır. 2006 yılından beri Aralık ayında Adana'da düzenlenen ve geleneksel hale gelen Dünya Rakı Festivali, Adana Valisi'nin "festival yerine sosyal ve ekonomik organizasyonların yapılması gerektiği" gerekçesiyle izin vermeyeceğini belirtmesi üzerine ismi 'Kebap ve Şalgam Festivali' olarak değiştirilmiştir. Adı değiştirilmek zorunda kalınan Dünya Rakı

143 İzmit Kaymakamlığı, Basın Duyurusu, 01.11.2016, http://www.izmit.gov.tr/basin-duyurusu-01112016.

Festivali'ne bir grup tabanca ve pompalı tüfeklerle havaya ateş açarak, masalara sopa ve döner bıçaklarıyla vurarak festival katılımcılarına yönelik saldırıda bulunmuştur. "Baskını gerçekleştiren dört kişi polis tarafından yakalanarak gözaltına alındı."[144]

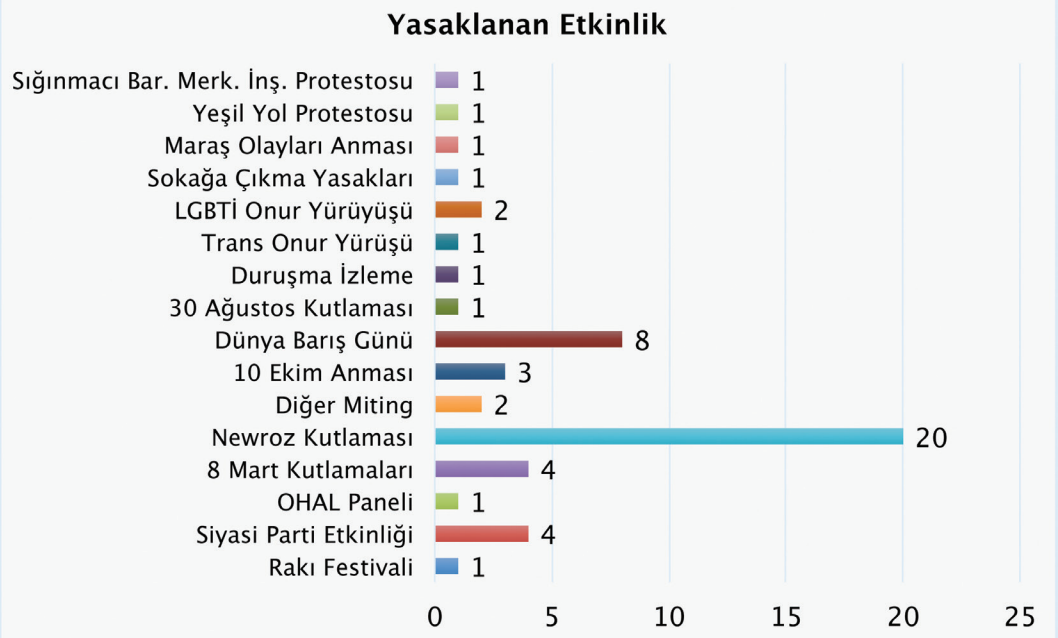

03.11.2016 tarihinde sosyal paylaşım sitesinde yapmış oldukları paylaşımlardan dolayı "Terör Örgütü Propagandası Yapmak ve Cumhurbaşkanına Hakaret" suçlarından tutuklu olan Birleşik Haziran Hareketi ve Halkevi üyesi iki kişinin duruşmasına istinaden Giresun Valiliği tarafından "Şahısların 4 Kasım 2016 günü saat 09. 00'da ilimiz adliyesinde yapılacak olan duruşmalarına örgüt tarafından ülke genelinden afişli katılım çağrısı yapıldığı, dava sonrasında arkadaşlarının serbest kalmaması durumunda davayı takip etmek için ilimize gelecek olan şahıslar tarafından protesto-basın açıklaması türü eylem ve etkinlik yapmayı planladıkları şeklinde duyumlar alınmıştır. Yapılan bu toplanma çağrısı ile birtakım kanunsuz gösteri ve eylemlere zemin hazırlanabileceği, örgüt propagandasının yapılabileceği, güvenlik güçlerimize taşlı sopalı saldırılar olabileceği, telafisi mümkün olmayan olayların meydana gelebileceği" gerekçesi ile 2 gün süre ile tüm eylem ve etkinlikler yasaklanmıştır.[145]

10.05.2016 tarihinde KESK, DİSK, TMMOB, TTB ve Seferihisar Belediyesi, 10 Ekim Ankara Katliamında hayatını kaybeden yurttaşlar için "Her can için bir fidan" sloganı ile İzmir Seferihisar Atatürk Parkında Barış Ormanı oluşturmayı planlamıştır. Valilik ve İl Emniyet Müdürlüğü ise alanın "Hazineye ait orman olduğu ve yasal prosedürlerin tamamlanmadığı" gerekçesiyle etkinliğin Barış Ormanında gerçekleşmesine izin vermemiştir.[146]

Yasaklanan etkinliklerin il/ilçe bazında dağılımı yukarıdaki grafikte yer almaktadır. İzmir ilinde 6; Ankara, Antalya ve İstanbul illerinde 4'er; Aydın, Batman, Gaziantep ve Şanlıurfa illerinde ise 3'er kez çeşitli eylem ve etkinlikler için yasaklama kararı alınmıştır. İzmir'de sokağa çıkma yasaklarını protesto etmek için yaşam nöbeti etkinliği, 10 Ekim Katliamı Her Can İçin Bir Fidan Buluşması, HDP İzmir İl Örgütü'nün Gündoğdu Meydanı'nda yapacağı "Demokratik Siyaset Buluşması" mitingi, İzmir Onur Yürüyüşü ve Dünya Barış Günü mitingi valilik kararı ile yasaklanmıştır. Ankara'da Dünya Kadınlar Günü,

144 Adil Medya, "Vali Yasakladı Yobazlar Saldırdı Adana Rakıdan Vazgeçmedi", 13.12.2015, http://www.adilmedya.com/vali-yasakladi-yobazlar-saldirdi-adana-rakidan-vazgecmedi/;
145 Karadeniz Güne Bakış, "Giresun Eylemi Yasaklandı", 04.11.2016, s. 6.
146 Demokrat Haber, "İzmir Valiliği Ankara http://www.demokrathaber.org/guncel/izmir-valiligi-ankara-katliami-anmasini-yasakladi-h66830.html

Newroz Kutlaması, "Faşizme, Darbelere ve Savaşa Karşı Demokrasi ve Barış İstiyoruz" mitingi, ve 10 Ekim Ankara Katliamı Anması; Antalya'da Newroz kutlaması, "Laik Eğitim, Laik Yaşam ve İş Güvencemizden Vazgeçmeyeceğiz " mitingi ve "Önderlik İrademizdir" etkinliği ve Dünya Barış Günü mitingi; İstanbul'da Dünya Kadınlar Günü, Newroz kutlaması, Trans Onur Yürüyüşü ve LGBTİ+ Onur Yürüyüşü yasaklanan etkinliklerdir. Bingöl, Bursa, Erzincan, Erzurum, Kars, Kırşehir, Mersin, Muş, Silvan, Tunceli ve Van'da ise Newroz kutlamaları yasaklanmıştır.

Toplam 52 yasaklama kararının 49'u valilikler, 3'ü ise kaymakamlıklar tarafından alınmıştır. İzmit, Silvan ve Viranşehir ilçelerinde etkinlikler kaymakamlıklar tarafından yasaklanmıştır. Silvan Kaymakamlığı, 17.03.2016 tarihli yasakta[147] Newroz etkinliklerine dair İçişleri Bakanlığı'nın emri gereği 21 Mart tarihi dışında kutlama yapılmasının yasaklandığını belirtmiştir. Etkinlik takviminde ise 2016 yılında Silvan'da Newroz kutlama tarihi 17 Mart olarak duyurulmuştur.[148]

Viranşehir Kaymakamlığı 06.03.2016 tarihli Kadınlar Günü kutlamalarına yönelik kararında ise "[...] provakatif eylemlerin yaşanabileceğine ve kamu güvenliğini bozmaya dair eylemlerin yaşanabileceğine dair kuvvetli duyumların olmasından [...]"[149] dolayı etkinliği yasakladığını belirtmiştir.

147 Silvan Kaymakamlığı, http://www.silvan.gov.tr/default_B1.aspx?id=490
148 Anahaberim, "2016 Diyarbakır Newroz Programı Belli Oldu", 06.03.2016, http://www.anahaberim.com/haber/2032/2016-diyarbakir-newroz-programi-belli-oldu.html
149 http://www.edessatv.com/sanliurfa/viransehirde-pazar-gunu-yuruyus-ve-gosteri-yasak-h16583.html

Yasaklanan Etkinlik Örnekleri

8 Mart Dünya Kadınlar Günü

2016 yılında 8 Mart Kadınlar Günü kadın örgütleri, meslek örgütleri, siyasi partiler, sendikalar tarafından açık alanlarda kutlamak üzere düzenlenmek istenen etkinlikler birçok ilde çeşitli gerekçelerle valiliklerce yasaklanmıştır.

Kilis ilinin merkezinde valilik tarafından 07.02.2016 tarihinden itibaren "(...) meydana gelebilecek istenmeyen olayların engellenmesini (...)", Şanlıurfa'nın merkezinde ve bütün ilçelerinde 05.03.2016-08.03.2016 tarihlerini kapsayan ve valilik tarafından açıklanan yasakta ise "5422 sayılı İl İdaresi Kanunu'nun 11/C maddesine ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nun 17. Maddesine istinaden"[150] gösteri ve yürüyüşler yasaklanırken ek olarak Şanlıurfa ilinin Viranşehir ilçesinde Kaymakamlık tarafından 06.03.2016 tarihinde "(...) provokatif eylemlerin yaşanabileceğine ve kamu güvenliğini bozmaya dair eylemlerin yaşanabileceğine dair kuvvetli duyumların olmasını (...)",

Siirt ilinin Eruh ilçesinde ise 03.03.2016 tarihinde valilik, "Dünya Kadınlar Günü'nün farklı tarihte kutlanmasını", Ankara ve İstanbul'da yapılmak istenen yürüyüşün valilikçe belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü yapılabilecek alanlar içinde bulunmadığı gerekçesiyle yasaklanmıştır.

Batman merkezinde ise valilik tarafından 05.03.2016 ve 08.03.2016 tarihleri arasında "İl sınırları içinde huzur ve güvenliğin, kişi dokunulmazlığı ve özgürlüklerinin korunması ve kamu esenliğinin sağlanması" gerekçesiyle etkinlikler yasaklanmıştır.

Tunceli Emniyet Müdürlüğü, DTP Kadın Meclisleri'nin 8 Mart'a ilişkin hazırladığı Kürtçe ve Türkçe "Yaşasın 8 Mart/Bijî 8 ê Adarê" yazılı afişlerin asılmasına izin vermemiştir. Benzer bir şekilde Bitlis, Muş ve Hakkari'de de Kürtçe 8 Mart afişleri yasaklanmıştır.

150 İlgili madde ve Toplantı Gösteri ve Yürüyüşü ve Örgütlenme Hakkı ile ilgili detaylı bilgi için bkz, Eşit Haklar İçin İzleme Derneği, "Sivil Toplum Örgütleri İçin Örgütlenme Özgürlüğü ve Toplantı Gösteri Hakkı Kılavuzu", 2016.

İdari makamlar yasaklamalar yanında gösterinin yapılmasını engellemek amacıyla başka yollara da başvurmuştur. Örneğin Mardin'in Kızıltepe ilçesinde yapılacak etkinlikler için Tertip Komitesi üyelerinin adliyeden almak istedikleri sabıka kaydı ise 4 gün boyunca "makine bozuk" gerekçesiyle verilmemiş, dolayısıyla sabıka kayıtları alınamadığı için miting başvurusu yapılamamıştır.[151] Gösterilerin yasaklanmadığı ya da yasağa rağmen gösteri yapmak istenen bazı illerde güvenlik güçleri gösterilere müdahale etmiş ve birçok katılımcı gözaltına alınmıştır. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü için 6 Mart 2016 günü göstericilerin Kadıköy iskelesinde buluşması güvenlik güçleri tarafından engellenmiştir. Boğa Meydanında buluşan ve Bahariye Caddesinde basın açıklaması yapan göstericiler Kadıköy Rıhtım'a yürümek isteyince, güvenlik güçlerinin İstanbul Valiliği'nin açıklamasında yer alan "yürüyüşün güzergahının uygun olmadığı" gerekçesi ile bir kez daha engellenmiş ve biber gazı, plastik mermi kullanarak dağıtılmak istenmiştir. Yapılan müdahale sonucunda göstericilerin bir kısmı darp edilerek gözaltına alınmış,[152] gözaltına alınan kadınlar polis aracının içinde darp edilmiştir.[153] Polisler tarafından kadınlara "Sen git, erkeğin gelsin", "Bağırma sesin çıkmasın, git yat evinde" şeklinde ifadeler kullanılmıştır.[154]

21 Mart Newroz Bayramı Etkinlikleri

Son on yılda Newroz Bayramı kutlamaları bir haftaya yayılarak kutlandığı halde 2016 yılında İçişleri Bakanlığı tarafından Newroz öncesi yayımlanan genelge ile valiliklerden 21 Mart günü haricinde Newroz kutlamalarına izin verilmemesi istenmiştir.[155] Genelge üzerine valiliklere yapılan bildirimlerin çoğu reddedilmiştir. Tunceli Valiliği'ne 18 Mart 2016 tarihinde Newroz kutlaması yapmak üzere yapılan bildirim "[...] güvenlik tedbirlerinin daha etkin uygulanabilmesi amacıyla 2911 Sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında yapılacak olan Nevruz Etkinliklerinin sadece 21 Mart 2016 Pazartesi günü geçekleştirilmesinin uygun olacağı Valiliğimizce değerlendirilmiştir." gerekçesiyle ret edilmiştir. Valilikçe yapılan açıklamada «Tunceli Nevruz Tertip Komitesince Nevruz şenliklerinin Nevruz günü olan 21 Mart tarihinde kutlanmasına yönelik talep olması halinde, bu talep Valiliğimizce ayrıca değerlendirilecek ve gerekli kolaylık sağlanacaktır» ifadeleri yer almaktadır.[156]

Genelgede 21 Mart tarihi dışında yapılacak kutlamalara izin verilmemesi istendiği halde Ankara ve İstanbul valilikleri 21 Mart tarihinde yapılmak istenen kutlamalara da izin vermeyeceğini ilan etmiştir.[157] Gaziantep'te tertip komitesi tarafından 20 Mart Pazar günü Newroz kutlamak üzere yapılan başvuru valilikçe kabul edilerek, 15 Mart'ta izin yazısı komiteye tebliğ edilmiştir. Ancak 17 Mart'ta emniyet müdürlüğüne çağrılan tertip komitesine verilen iznin bakanlık talimatıyla iptal edildiği ve 21 Mart dışında hiçbir yerde kutlamalara izin verilmeyeceği bilgisi verilmiştir.

Valiliklerin belirli tarihler arasında ya da ucu açık biçimde 'ikinci bir emre kadar' ilan ettikleri yürüyüş, toplantı, miting, stant açma, basın açıklaması, çadır kurma vb. bütün etkinlikleri yasaklayan kararları 2016 yılının başından beri sıklıkla başvurulan bir yöntem olmuştur. Newroz kutlamaları bağlamında Şırnak Valiliği, il merkezi ve bütün ilçelerde 16 Mart 2016 tarihinden itibaren ikinci bir emre kadar "[...] 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri

151 Evrensel, "Kürtçe 8 Mart Afişine Yasak", 04.03.2016, https://www.evrensel.net/haber/248547/kurtce-8-mart-afisine-yasak,

152 "Kadiköy'de Dünya Kadınlar Günü Kutlamasına Polis Müdahale", https://www.youtube.com/watch?v=G0QuBoEBO-c

153 Cumhuriyet, "Kadiköy'de Gözaltına Alınan Kadınlara Polis Aracında Darp", http://www.cumhuriyet.com.tr/video/video/492963/Kadikoy_de_gozaltina_alinan_kadinlara_polis_aracinda_darp.html

154 Siyasi Haber, http://siyasihaber3.org/polis-kadikoyde-kadinlara-saldirdi-sen-git-evinde-yat-erkegin-gelsin

155 Cumhuriyet, "Nevruz Kutlamaları Olaylı Başladı", 20.03.2016, s. 4.

156 Tunceli Valiliği, "Nevruz İle İlgili Basın Açıklaması", 16.03.2016, http://www.tunceli.gov.tr/nevruz-ile-ilgili-basin-aciklamasi-16032016.

157 Onedio, "İstanbul ve Ankara Valiliği'nden Nevruz Kutlamasına İzin Çıkmadı", 16.03.2016, https://onedio.com/haber/istanbul-da-valilik-ten-nevruz-kutlamasina-izin-cikmadi-693018.

Polis, Silopi'deki kutlamaya müdahale etti.

Yürüyüşleri Kanunu kapsamında yapılacak olan açık hava toplantıları ve gösteri yürüyüşleri ile düzenlemesi muhtemel Nevruz etkinlikleri, ortaya çıkabilecek herhangi bir provokasyonun engellenebilmesi Milli Güvenlik, Kamu düzeni, başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması ve suç işlenmesini önlemek amacıyla; uygun şartlar oluştuğunda tekrar değerlendirilmek ve en kısa sürede tekrar serbest bırakılmak üzere […]" yasakladığını duyurmuştur.[158] Bingöl, Tunceli, Batman, Muş, Kars, Şanlıurfa, Van, Silvan, İstanbul, Ankara, Erzurum, Mersin, Batman, Gaziantep, İzmir, Antalya, Erzincan ve Kırşehir valiliklerine yapılan Newroz kutlama bildirimleri reddedilmiştir. Dönemin İçişleri Bakanı E. Ala Newroz kutlamalarında "asayişi" sağlamak üzere yurt genelinde 120 bin polis 80 bin jandarmanın görevlendirildiğini ifade etmiştir.[159] Medya-

158 Milliyet, "Şırnak Valiliği Nevruz Etkinliklerini Yasakladı", http://www.milliyet.com.tr/sirnak-valiligi-nevruz-etkinliklerini-sirnak-yerelhaber-1269226/, 17.03.2016.

159 Diken, " 'Yasaklı Nevruz' Kutlamaları: Birçok İlde Polis Saldırısı, İstanbul'da 120 Gözaltı", 20.03.2016, http://www.diken.com.tr/yasakli-nevruz-kutlamalari-bircok-ilde-polis-saldirisi-istanbulda-120-gozalti/

ya yansıyan haberlere göre Ağrı- Doğubeyazıt, Şırnak-Silopi, Mersin, Şanlıurfa–Merkez, Şanlıurfa– Siverek, Şanlıurfa–Birecik, Hatay-İskenderun, İstanbul'un 27 ilçesi, İzmir, Batman, Adana, Kocaeli, Bursa, Hakkari, Eskişehir, Mardin-Kızıltepe, Muş-Malazgirt, Van-Erciş ve Antalya'da yapılmak istenen kutlamalara müdahale edilmiş; toplam 257 kişi gözaltına alınmıştır. Gözaltına alınanların 42'si tutuklanmıştır. Diyarbakır ve Malatya ise kutlamanın yapılabildiği 2 il olmuştur.

1 Mayıs Emek ve Dayanışma Günü

2016 yılında 1 Mayıs öncesinde gösteriler için yapılmak istenen duyuru çalışmalarına müdahale edilmiş, yapılması planlanan etkinliklere çağrı yapmak isteyen çeşitli gruplar engellenmiştir. 19 Nisan 2016 tarihinde İstanbul/Beşiktaş'ta 1 Mayıs'a çağrı bildirisi dağıtan gruba polis müdahale etmiştir. Müdahale sonucunda 11 kişi darp edilerek gözaltına alınmıştır.[160] 23 Nisan 2016 tarihinde ise Çorum'da 1 Mayıs için afiş asmak isteyen üniversiteliler gözaltına alınmıştır. Öğrencilere "kabahatler kanununa muhalefet" gerekçesi ile para cezası verilmiştir.

İstanbul'da ki 1 Mayıs kutlamaları için Taksim Meydanı 2016 yılında da yasaklı mekan olmaya devam etmiştir. İstanbul Valisi V. Şahin Taksim'de 1 Mayıs kutlamalarının yapılamayacağına dair şunları söylemiştir: "Taksim Meydanı ile ilgili olarak bizim önceden beri tavrımız açık ve nettir. Taksim Meydanı, bu tür gösteri ve toplantılara kapalı bir alandır. Dolayısıyla o gün orada böyle bir faaliyet yapılmasına da müsaade edilmeyecektir."[161] Taksim Meydanındaki yasakla ilgili bir araya gelen sendika ve sivil toplum örgütleri Vali V. Şahin ile görüşmüş sonrasında kutlamayı Bakırköy Cumartesi Pazarı'nda yapma kararı almışlardır.[162]

Çalışma Bakanı'nın "uzlaşmanın sağlandığı" alan olarak ifade ettiği Bakırköy'de ise alana girmek isteyen bazı gruplar "yasadışı pankart" taşıdıkları ya da "yasadışı slogan" attıkları gerekçesiyle güvenlik güçlerinin biber gazlı müdahalesine maruz kalmışlardır.

Kamu Denetçiliği Kurumu'nun 2013 1 Mayıs'ında İstanbul Valiliği'nin cadde ve sokakları kapatması, toplu taşıma seferlerini iptal etmesinin aşırı önlemler olduğu ve "seyahat özgürlüğü" ile "serbest dolaşım hakkını" ihlal ettiği kararına rağmen[163]1 Mayıs günü sabah saatlerinden itibaren Taksim Meydanı ve civarındaki ulaşım yolları "meydana girişi engellemek" adına bariyerler ile kapatılmış, toplu taşıma araçlarının seferleri iptal edilmiştir.

İstanbul İl Emniyet Müdürlüğü'nün açıkladığı 1 Mayıs bilançosuna göre: Bakırköy, Beyoğlu, Beşiktaş, Sultangazi, Küçükçekmece, Sancaktepe ve Ataşehir'de çıkan olaylarda toplam 231 kişi gözaltına alınmıştır. Taksim Meydanı'nda gösteri yapmak isteyen veya Bakırköy Halk Pazarı'nda toplanmak isteyen gruplara müdahale eden polisin gözaltına aldığı kişilerden mahkemeye sevk edilen beş kişi, "yasa dışı örgüt propagandası yaptıkları" iddiasıyla 2 Mayıs 2016'da tutuklanmıştır. Aynı zamanda bir kişi, gözüne isabet eden gaz kapsülü ile yaralanmıştır. Okmeydanı'nda polisin attığı gaz bombasının bir eve isabet ettiği ve evde küçük çaplı maddi hasar meydana geldiği ifade edilmiştir.[164] Beyoğlu/Tarlabaşı Bulvarından karşıya geçmeye çalışan Nail Mavuş, kavşaktan dönüş alıp Taksim Meydanı yönüne giden T24 numaralı TOMA'nın çarpması sonucunda hayatını kaybetmiştir. Yaşanan olay ile ilgili adli bir soruşturma açılıp açılmadığı bilinmemektedir.

2013 yılı 1 Mayıs gösterilerinde ve Okmeydanı'nda kolluk kuvvetlerinin müdahalesi sonucunda gözünü kaybeden yurttaş hakkında Beyoğlu Kaymakamlığı'na açılan tazmi-

---

160 Dayanışma.net, "1 Mayıs Bildirisi Dağıtan SGD'lilere Saldırı: 11 Gözaltı", 19.04.2016, http://www.dayanisma.net/2016/04/19/1-mayis-bildirisi-dagitan-sgdlilere-saldiri-11-gozalti/

161 Sabah, "İstanbul Valisi Şahin'den 1 Mayıs Açıklaması, 27.04.2016, http://www.sabah.com.tr/gundem/2016/04/27/istanbul-valisi-sahinden-1-mayis-aciklamasi

162 Cumhuriyet, "1 Mayıs Bakırköy'de", 25.04.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/522018/1_Mayis_Bakirkoy_de.html

163 Kamu Denetçiliği Kurumu'nun 08.10.2013 tarih, 2013/33 sayılı kararı

164 Beyza Kural, "İHD'den 1 Mayıs İstanbul Raporu", Bianet, 06.05.2016, http://bianet.org/bianet/insan-haklari/174522-ihd-den-1-mayis-istanbul-raporu

nat davası 17 Nisan 2016 tarihinde sonuçlanmıştır. İstanbul 4. İdare Mahkemesi, Beyoğlu Kaymakamlığı'nı 'hukuka aykırı eylem' nedeniyle 'İdarenin kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlü olduğu'na hükmederek 167 bin 365 maddi, 200 bin manevi tazminat kararı alınmış olup Mahkeme, kaymakamlığın İ.A'nın kaybettiği gözüne biçtiği 65 bin TL'lik değere ilişkin kararı da hukuka aykırı olduğu için iptal etmiştir.

Gaziantep ve Şanlıurfa'da alınan "canlı bomba duyumları" üzerine güvenliğin sağlanamayacağı gerekçesi ile kutlamalar valilik tarafından iptal etmiştir. Urfa Eğitim-Sen Şube Başkanı M. Keklik'in açıklamasında: "Emniyet, Urfa'da da 1 Mayıs tertip komitesine ulaşarak Urfa'da gerçekleştirilmesi planlanan 1 Mayıs mitinginin 'riskli' olduğunu; 1 Mayıs tertip komitesi olarak emniyetin sorumluluk almadığı koşullarda olası saldırılara ilişkin mitinge katılanların can güvenliğini korumak için mitingi iptal etme kararı aldıklarını" söylemiştir.[165] Adana Uğur Mumcu Meydanı'na yürümek isteyen gruplara polis biber gazı ve tazyikli suyla müdahale etmiştir.

165 Sendika. Org, "Urfa'da 1 Mayıs Mitingi İptal Edildi: Saraylar Büyüyor, Hukuk Ayaklar Altında", 01.05.2016, http://sendika10.org/2016/05/urfada-1-mayis-mitingi-iptal-edildi/

19-26 Haziran Onur Haftası[166]

7. Trans Onur Yürüyüşü ile başlaması ve 24. LGBTİ Onur Yürüyüşü ile son bulması planlanan 2016 LGBTİ Onur Haftası medyada tehditler, yasaklamalar ve polis müdahaleleri ile haber oldu.

Etkinliğin planlanması ve yaygınlaştırılması esnasında Müslüman Anadolu Gençliği isimli bir grup, "26 Haziran Saat 17:00'de düzenlenecek LGBT adlı sapık güruhun yürüyüşüne karşı Anadolu topraklarının gerçek sahipleri böyle bir ahlaksızlığa müsaade etmeyecektir. 26 Haziran Pazar Günü saat 16.00'da Taksim meydanında buluşuyoruz...! Şuurlu bütün müslüman halkımızı pazar günü 16:00 da Taksim meydanına bekliyoruz" söylemiyle onur yürüyüşü katılımcılarını tehdit etmiştir.[167] Alperen Ocakları Vakfı İstanbul İl Başkanı K. Mican ise "Bu ahlaksızlığa ve pervasızlığa izin veren, yön tayin eden, kulaklarını tıkayan, gözlerini kapayan sayın devlet yetkilileri sizleri, bu ahlaksızlığa son vermek için göreve davet ediyoruz. Aksi taktirde derin milletin temsilcileri olan Alperen Ocakları olarak, ecdadımızın ağır bedeller ödeyerek bizlere miras bıraktığı bu topraklarda ahlaksızların fantezi yapmasına müsaade etmeyeceğiz. Aksi

166 Birinci Resim: İndigo Dergisi, "24. İstanbul LGBTİ Onur Haftası'ndan Destek Çağrısı", 28 Nisan 2016. https://indigodergisi.com/2016/04/24-istanbul-lgbti-onur-haftasi-ndan-destek-cagrisi/ İkinci Resim: BBC Türkçe, "İstanbul'dakş Trans Onur Yürüyüşüne Polis Müdahalesi", 19 Haziran 2016. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/06/160619_istanbul_lgbti_mudahale Üçüncü Resim: Vatan Gazetesi, "Taksim'de LGBTİ Yürüyüşüne İzin Yok!", 20 Haziran 2016, s.14. Dördünci Resim: Bursa Hakimiyet Gazetesi, "LGBT'ye Sert Müdahale", 20 Haziran 2016, s. 10. Beşinci Resim: Serkan Akkoç, Erdem Şahin. "LGBTİ Yürüyüşüne Müdahale", Haber Türk Gazetesi, 20 Haziran 2016, s. 13.

167 Birgün, "Gericilerden Onur Yürüyüşü'ne Açık Tehdit", 14.06.2016, http://www.birgun.net/haber-detay/gericilerden-onur-yuruyusu-ne-acik-tehdit-115966.html

taktirde tepkimiz çok net ve sert olacaktır" açıklamasında bulunmuştur.[168] Bu tehditler üzerine İstanbul LGBTİ Dayanışma Derneği, Müslüman Anadolu Gençliği, Alperen Ocakları, Tembihname, Özgür-Der ve BBP'ye yönelik suç duyurusunda bulunarak 7. Trans yürüyüşünün gerçekleşeceğini duyurmuştur.[169] Onur Haftası Komisyonu ise Onur Yürüyüşünün güvenlik içinde gerçekleşmesi için imza kampanyası başlatmıştır.[170]

Son 7 yıl bildirim yapılmadan organize edilen Trans Onur Yürüyüşü, valilik tarafından Onur Yürüyüşü ile birlikte güvenlik gerekçesiyle yasaklanmıştır. 17 Haziran'da İstanbul Valiliği, "Bazı basın organları, internet siteleri ve sosyal medyada, LGBT üyeleri tarafından 19-26 Haziran 2016 tarihlerinde Taksim'de düzenleyecekleri bir yürüyüşe çağrı yapıldığı anlaşılmaktadır. Valiliğimizce, başta katılımcılar olmak üzere vatandaşlarımızın güvenliği ve kamu düzeni gözetilerek anılan günlerde bu yönde bir toplantı ve gösteri yürüyüşü tertip edilmesine izin verilmeyecektir. Bu tür etkinliklerin nerelerde yapılabileceği de, yasa gereği önceden ilan edilmiştir. Değerli İstanbullu hemşehrilerimizin bu tür çağrılara itibar etmemelerini, Güvenlik Güçlerinin bu yönde yapacağı uyarılara riayet ederek yardımcı olmalarını rica eder, kamuoyuna saygıyla duyururuz." açıklamasında bulunmuştur.

19 Haziran günü Taksim Meydanı, İstiklal Caddesi ve civardaki ara sokaklara polis sevk edilmiş, TOMA ve polis araçları yerleştirilmiştir. Metronun gün boyunca Taksim durağında durmayacağı afişlerle halka duyurulmuştur. Yürüyüşün başlaması öngörülen saat 17.00'de toplanan, düzenleyicilerin de içinde bulunduğu 50 kişilik grup, polis tarafından

168 Birgün, "Alperen Ocakları'ndan Onur Yürüyüşüne Tehdit: Her Şeyi Göze Aldık, Engelleyeceğiz!", 15.06.2016, http://www.birgun.net/haber-detay/alperen-ocaklari-ndan-onur-yuruyusu-ne-tehdit-her-seyi-goze-aldik-engelleyecegiz-116119.html

169 Birgün, "Onur Yürüyüşü'nün Tehdit Edilmesine ve Yasaklanmasına Suç Duyurusu", 20.06.2016, http://www.birgun.net/haber-detay/onur-yuruyusu-nun-tehdit-edilmesine-ve-yasaklanmasina-suc-duyurusu-116942.html

170 Cansu Pişkin, " 'Tehdit ve Yasağa Rağmen Onur Yürüyüşünü Yapacağız', Evrensel, 17.06.2016, https://www.evrensel.net/haber/282862/tehdit-ve-yasaga-ragmen-onur-yuruyusunu-yapacagiz

çevrelenmiş ve yürümelerine izin verilmemiştir. Yürüyüşe izin verilmemesi üzerine basın açıklaması yapmaya karar veren gruba, açıklama esnasında güvenlik kuvvetleri tarafından müdahale edilmiştir.

Yapılan müdahalede plastik mermi, tazyikli su ve biber gazı kullanmış, 11 kişiyi gözaltına alınmıştır. Trans Onur Yürüyüşünü engellemek için toplanan iki ayrı karşıt grup nefret söylemi içeren sloganlar ve tekbir getirerek göstericilere saldırı girişiminde bulunmuştur, güvenlik güçleri tarafından engellenen bu gruptan da 15 kişi gözaltına alınmıştır. Göstericilere müdahale sırasında atılan plastik mermiler basın mensuplarının da yaralanmasına neden olmuştur. A. S. Elmaslı darp edilerek gözaltına alınmıştır. AFP muhabiri O. Köse, Hayatın Sesi muhabiri E. Naslıer, DİHA muhabiri M. Yoksu, Sendika.org ve Bianet muhabirlerinin de olduğu bir grup gazeteci, polis müdahalesi esnasında yaralanmıştır.[171]

26 Haziran'da gerçekleşmesi planlanan 14. LGBTİ Onur Yürüyüşü'nün İstanbul Valiliği tarafından yasaklanması kararına karşı düzenleme komitesi tarafından İdare Mahkemesi'nde yürütmeyi durdurma istemiyle dava açılmıştır.[172] Yürütmeyi durdurma kararının çıkmaması üzerine Taksim Tünel'in önünde basın açıklaması yapma talebinde bulunulmuş, ancak bu talep de valilik tarafından 'uygun görülmediği' için izin verilmemiştir.[173] Bunun üzerine, İstanbul LGBTİ Onur Haftası Komitesi, 'Dağılıyoruz' temasıyla "26 Haziran Pazar günü, İstiklal Caddesi'nin her köşesine dağılıyoruz. "Hayatı 'normal' akışına döndürmek" için Pazar günü Beyoğlu'nun her sokağında, her caddesinde birbirimize kavuşuyoruz." çağrısı yapmıştır.[174]

171 Kaos GL, LİSTAG, Pembe Hayat ve SPoD tarafından hazırlanana 19 Haziran Trans Onur Yürüyüşü İnsan Hakları Gözlem Raporu'na erişmek için: http://www.kaosgldernegi.org/resim/yayin/dl/19_haziran_trans_onur_yuruyusu_gzlem_raporu.pdf

172 Çiçek Tahaoğlu, "14. Onur Yürüyüşü İçin Valiliğin Yasaklama Kararına İtiraz Edildi", Bianet, 20.06.2016, http://bianet.org/bianet/lgbti/176031-14-onur-yuruyusu-icin-valiligin-yasaklama-kararina-itiraz-edildi

173 Diken, "LGBTİ'lere Basın Açıklaması da Yasak: Valiliğin Bahanesi 'Hassasiyet' ve 'Güvenlik' 23.06.2016, http://www.diken.com.tr/lgbtilere-basin-aciklamasi-da-yasak-valiligin-bahanesi-hassasiyet-ve-guvenlik/

174 Diken, "LGBTİ+ Onur Yürüyüşü Yapılmayacak: Birbirimize Kavuşacağız", 24.06.2016, http://www.diken.com.tr/lgbti-onur-yuruyusu-yapilmayacak-birbirimize-kavusacagiz/

26 Haziran günü, İstiklal Caddesi'nin ara sokaklarında ve Kadıköy'ün farklı noktalarında gökkuşağı bayraklarıyla toplanılmıştır. Polis ekipleri, Mephisto Kitabevi, Halkların Demokratik Kongresi, HDP binalarına asılmış LGBTİ bayraklarını zorla indirmiş, işlem esnasında çevrede toplanan insanlara biber gazı ile müdahale etmiştir. İstanbul'un çeşitli sokaklarında yapılan basın açıklamaları esnasında da polis müdahalesi gerçekleşmiştir. [175] Müdahale devam ederken bir kişinin polis önünde LGBTİ bayrağını ateşe vermesi kameralara yakalanmıştır.[176]

Gün sonunda toplam 19 LGBTİ Onur Yürüyüşü katılımcısı gözaltına alınmış, bir kişi gaz fişeği ile yüzünden yaralanmıştır. Avrupa Parlamentosu üyesi T. Reintke ve Alman Milletvekili V. Beck, kısa süreliğine gözaltına alınmıştır.[177] Gözaltına alınanlar arasında polisle uzlaşmak amacıyla konuşan düzenleyicilerden 6 kişi olduğu da haberlere yansımıştır.[178]

1 Eylül Dünya Barış Günü

1 Eylül Dünya Barış Günü mitingleri de pek çok ilde valilik tarafından yasaklanan etkinlikler arasındadır. Ankara, Bursa, Kocaeli, Bingöl, Çanakkale, İzmir, Antalya, Aydın, Samsun, İzmit, Şanlıurfa ve Batman illerinde OHAL ve "güvenlik" gerekçesiyle 1 Eylül Barış Günü kutlamaları valilikler tarafından yasaklanmıştır. Samsun Valiliği, "1 Eylül Dünya Barış Günü nedeniyle milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla [...]" 2911 sayılı toplantı ve gösteri yürüyüşleri kanununun ile OHK'nin ilgili maddelerine referans vererek bildiri dağıtma, basın açıklaması yapma, miting düzenleme, stant ve çadır açma, toplantı ve gösteri yürüyüşü gerçekleştirme gibi bütün etkinlikleri 1 gün süreyle yasakladığını duyurmuştur.[179]

İzmit Kaymakamlığı "FETÖ/PDY, PKK/KCK, DEAŞ, DHKP/C" gibi örgütlerin gerçekleştirdikleri ve gerçekleştirmesi muhtemel eylemlere referansla güvenlik gerekçesi ile Anayasanın 121. maddesi 2. bendi, 2935 sayılı Olağan Üstü Hal Kanununun 11/m maddesi, 2911 sayılı kanunun 17. maddesi, 5442 sayılı kanunun 11. maddesi hükümleri gereğince 1 Eylül Barış mitingini yasakladığını duyurmuştur. Kaymakamlığın açıklamasında dikkat çeken ayrıntı ise şu şekildedir: "[...] yine DEAŞ terör örgütünün ülkemizdeki sol tandanslı gurupların gerçekleştirebilecekleri toplantı, gösteri yürüyüşü, miting, basın açıklaması ve benzeri etkinliklerde sansasyonel eylem girişiminde bulunabilecekleri değerlendirilmektedir."[180]

Ankara, Çanakkale, İzmir ve Antalya illerindeki yasaklar, yapılan basın açıklamaları ile protesto edilmiştir. Hakkari'nin Çukurca ilçesinde yasağı protesto etmek için yapılmak istenen basın açıklamasına ise müdahale edilerek 5 kişi gözaltına alınmıştır.

---

175 Erdem Şahin, "Taksim'de 'LGBT Onur Yürüşüne' Müdahale", Habertürk, 19.06.2016, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1255895-taksimde-lgbt-onur-yuruyusu-onlemi

176 Cumhuriyet, "Taksim'de Polis Müdahalesi... Onur yürüyüşüne Saldırmak İstediler, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/553854/Taksim_de_polis_mudahalesi..._Onur_Yuruyusu_ne_saldirmak_istediler.html

177 Akşam Gazetesi, "LGBTİ'nin İzinsiz Gösterisine Müdahale", 27 Haziran 2016, s. 3

178 Ayrıntılı bilgi için bkz. tr.prideistanbul.org

179 Samsun Haber Hattı İnternet Sitesi, "Samsun Valiliğinden 1 Eylül'e OHAL Yasağı", 30.08.2016, http://www.samsunhaberhatti.com/haber/samsun-valiliginden-1-eylule-ohal-yasagi/174016.

180 İzmit Kaymakamlığı, http://www.izmit.gov.tr/basin-aciklamasi-30082016

İdarenin Diğer Yasak Kararları

Valiliklerin yasakları sadece belirli tarih aralıklarında ve/veya günlerde düzenlenmek istenen etkinlik yasaklarıyla sınırlı kalmamaktadır. 9 ilde valilik tarafından toplu iş yeri kapatmaları süre belirtilmeksizin yasaklanmıştır. Hakkari Valiliği'nin 5 Kasım tarihli basın duyurusunda şu ifadeler yer almaktadır: "Kamu düzeninin unsurları arasında yer alan güvenlik, esenlik ve genel sağlık ihtiyacının güvence altına alınması önem arz etmektedir. Kamu hizmetlerinin aksamaya mahal vermeksizin, değişen şartlara ve ihtiyaçlara uyumlu bir şekilde tüm vatandaşlarımıza ulaştırılması kamu düzeniyle yakından ilişkilidir. Ayrıca vatandaşlarımızın ihtiyaçlarını temine yönelik piyasa şartlarında sunulan mal ve hizmetlere erişiminin güvence altına alınmasının da Devletimizin sorumlulukları arasında olduğu açıktır. Kamu hizmetleri ile piyasa şartlarında mal ve hizmet sunumu kamu düzeninden etkilenmektedir. Bu mal ve hizmetlerin aksatılmadan sunulmasının yanı sıra güvenlik, esenlik ve genel sağlık ihtiyaçlarının da güvence altına alınması için Devletimizin çabaları yanında vatandaşlarımızın da hukuk kurallarına uygun bir şekilde davranmaları gerekmektedir. Kamu düzeninin korunması amacıyla, İlimiz genelinde bulunan iş yerlerinin toplu olarak kapatılması yasaklanmıştır. Yasağa uymayanlar hakkında kanuni işlem yapılacaktır."[181] Pek çok valilik çe yasaklara uyulmadığı takdirde adli ve idari işlemlerin yapılacağı da belirtilmiştir.[182]

Ayrıca Antalya Valiliği 2935 sayılı OHAL kanununun toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkına getirilebilecek sınırları düzenleyen 11. maddesinin (m) bendine istinaden "İlimiz genelinde kurulacak ya da kurulması planlanan Taziye Çadırı vb. tarzdaki girişimlerin provokasyonlara yol açabileceği, Terör örgütüne müzahir kesimler tarafından terör örgütü propagandasına dönüştürülebileceği, farklı görüşe mensup grupları karşı karşıya getirebileceği, dolayısıyla bunun da ülkemiz genelinde olduğu gibi ilimiz genelinde de tesis edilen huzur ve güven ortamının bozulmasına neden olabileceği değerlendirildiğinden ilimiz genelinde her türlü çadır kurma vb. etkinliklerin Valilik Makamının 22.08.2016 tarih ve 2016/890 sayısına kayden yasaklandığı bildirilmiştir."[183]

Toplantı ve Gösteri Hakkına OHAL Sınırlamaları

OHK'ye dayanarak 20 Temmuz 2016'da ilan edilen OHAL, toplantı ve gösteri hakkına ilişkin genel ve özel yasak kararlarında hakkın sınırlandırılmasına dayanak olarak kullanılmıştır. Anayasa'da "önceden izin almaksızın" hükmüne rağmen bazı valilikler toplantı ve gösterileri OHAL süresi boyunca ilgili mülki amirin iznine bağlamış ve bu uygulama giderek yaygınlaşan bir durum haline gelmiştir. 18 Kasım 2016 tarihi itibariyle toplam 13 ilde hakkın kullanımı izne tabi kılınmıştır. Aşağıdaki tabloda toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı kullanımının izne bağlandığı iller ve bu uygulamanın başlangıç tarihleri yer almaktadır.

İl	Duyuru Tarihi
Adıyaman	2.11.2016
Antalya	4.11.2016
Batman	4.11.2016
Bolu	25.10.2016
Denizli	22.8.2016
Elazığ	18.11.2016
Eskişehir	9.9.2016
Kilis	27.10.2016
Konya	25.10.2016
Mersin	2.11.2016
Sivas	1.11.2016
Siirt	5.11.2016
Tunceli	27.10.2016

Toplantı ve gösteri yürüyüşü etkinliklerinin izne bağlanmasını; Antalya Valiliği "Kapalı-açık yer toplantıları, gösteri yürüyüşleri, stant açma (ticari stantlar hariç), oturma eylemi, çadır kur-

181 Hakkari Valiliği, http://www.hakkari.gov.tr/basin-aciklamasi-2016192.

182 Bkz. Tunceli Valiliği, http://www.tunceli.gov.tr/basin-aciklamasi-21102016; Şırnak Valiliği, http://www.sirnak.gov.tr/basin-duyurusu-25102016-2; Mardin Valiliği, http://www.mardin.gov.tr/06112016-basin-duyurusu; Gaziantep Valiliği, http://www.gaziantep.gov.tr/basin-aciklamasi-2016-193.

183 Antalya Valiliği, http://www.antalya.gov.tr/detay/3603/yasaklama-karari.html

ma, basın açıklaması ve benzeri tarzdaki bildirimli veya bildirimsiz her türlü eylem ve etkinliklerin [...]."[184] Denizli Valiliği ise "İlimiz genelinde olağanüstü hal süresince, provoke edilebilecek eylem ve faaliyetlerin önlenebilmesi amacı ile açık alanlarda stant açma, çadır kurma, basın açıklamaları, oturma eylemleri ile her türlü toplantı ve gösteri yürüyüşleri düzenlenmesi [...] izne bağlanmıştır"[185] şeklinde duyurmuştur.

Tunceli Valiliği ise yaptığı açıklama ile basın açıklamalarının ancak açıklamanın yapılmasından en az 24 saat önce başvurusu yapılmak kaydıyla izin alınarak yapılabileceği; basın açıklaması dışında "açık alanlarda yapılacak toplantı, gösteri yürüyüşleri, oyun, temsil, stant kurma, bildiri dağıtma, çadır kurma, oturma eylemi, konser, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamında düzenlenecek tüm etkinlikler ile 2559 sayılı Polis Vazife ve Salahiyet Kanunu kapsamında düzenlenecek tüm etkinliklerin" OHAL süresi boyunca yasaklanmasına karar verdiğini duyurmuştur.[186]

Valilikler yayımladıkları duyurularda "kamu düzeni", "güvenlik", "provokatif eylemleri" veya "istenmeyen olayları" engellemek, "tesis edilen huzur ve güven ortamının korunması", "alınan duyumlar" gibi gerekçeler öne sürmektedir. Yapılan açıklamalar bir bütün olarak değerlendirildiğinde devletin toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımına elverişli bir ortam yaratma ve gerekli tedbirleri alma pozitif yükümlülüğünün göz ardı edildiği, hakkın kullanımı için önlemler almaktan ziyade hakkın kullanılmasını engellemenin tercih edildiği görülmektedir.

Müdahale Edilen Barışçıl Gösteriler

2015 Yılı Ekim, Kasım ve Aralık Ayı İzleme Verileri

2015 yılında AİHM'e yapılan başvuru istatistiklerine göre AİHS'i en çok ihlal eden ülke 109 ihlal kararı ile Rusya; ikinci ise 79 ihlal kararı ile Türkiye'dir. Türkiye İfade özgürlüğü ve toplantı ve gösteri özgürlüğü ihlalinde 46 Avrupa Konseyi ülkesinin toplamını geride bırakmıştır.[187] Ekim 2015-Aralık 2015 tarihleri arasında, müdahale edildiği tespit edilebilen barışçıl gösteri sayısı 37'dir. Müdahale edilen gösterilerin konularına göre dağılımı şu şekildedir:

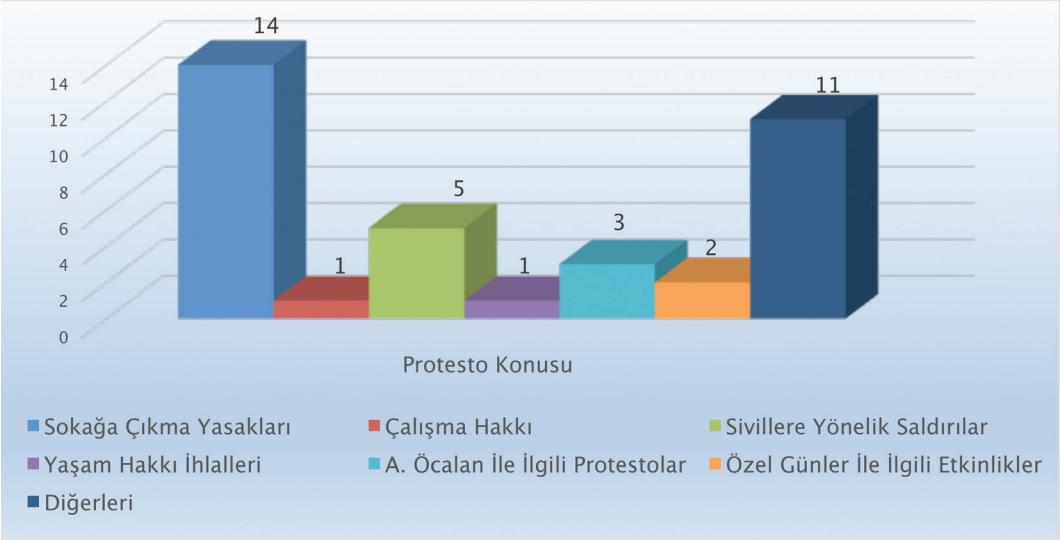

184 Birgün, "Antalya valiliği Gösteri ve Yürüyüşler OHAL Süresince Yasak", 08.11.2016, http://www.birgun.net/haber-detay/antalya-valiligi-gosteri-ve-yuruyusler-ohal-suresince-yasak-134786.html
185 Denizli Valiliği, http://www.denizli.gov.tr/denizli-valiligi-il-olaganustu-hal-burosunun-tedbirler-konulu-duyurusu
186 Tunceli Valiliği, http://www.tunceli.gov.2tr/basin-aciklamalari-ve-toplanti-gosteri-yuruyusleri-ile-ilgili-valilik-em2
187 İnsanhaber, "Türkiye 46 Avrupa Konseyi Ülkesinin Toplamını Geçti", 28.01.2016, http://www.insanhaber.com/dunya/turkiye-46-avrupa-konseyi-ulkesinin-toplamini-gecti-63859.

16 Ağustos 2015 tarihinde Muş'un Varto ilçesinde ilan edilen ve 20 saat süren sokağa çıkma yasağı ile başlayan yasaklar 2016'da da çeşitli yerleşim yerlerinde uygulanmıştır. 11 ilde en az 171 defa ilan edilen sokağa çıkma yasakları, ilçenin tümü, belirli mahalleler ve/veya köyleri kapsamış; saatler, günler, haftalar hatta bazı durumlarda ise aylarca sürmüştür. Yasaklar sürerken uygulamayı protesto için gösteri yürüyüşleri düzenlenmiştir. Sokağa çıkma yasaklarına ilişkin yapılmak istenen 14 protesto gösterisine müdahale edilmiştir.12 Kasım 2015 tarihinde sokağa çıkma yasağı süren Silvan'a yürüyüş düzenlemek isteyen ve aralarında milletvekillerinin de bulunduğu grubun önce yürüyüş güzergahı kapatılmış ardından da gruba gösterinin izinsiz olduğu gerekçesiyle tazyikli su ve biber gazı ile orantısız güç kullanılarak müdahale edilmiştir. Müdahale sırasında bir göstericinin bacağı kırılırken, Milletvekili F. Yüksekdağ yoğun gaz kullanımından etkilenmiştir. Milletvekili heyeti grubun dağılması ile sonlanmayan müdahaleden korunmak için ilçedeki belediye binasına sığınmak zorunda kalmıştır.[188]

22 Kasım 2015 tarihinde ise sokağa çıkma yasağının sürdüğü Nusaybin'e yürümek isteyen 200 kişilik bir gruba polis müdahale etmiştir. Müdahalede yoğun gaz kullanılması sonucunda Milletvekili Mithat Sancar hastaneye kaldırılmıştır.[189] Milletvekillerinin katıldığı bu iki gösteri ile ilgili olarak basında, müdahale esnasında milletvekillerinin doğrudan hedef alındıklarına dair iddialar yer almıştır.

28 Kasım 2015 tarihinde Sur ilçesinde çatışmaların yarattığı kültürel tahribata dikkat çekmek isteyen aralarında avukatların da bulunduğu grup, Sur ilçesinde bulunan tarihi 4 Ayaklı Minare'nin önünde basın açıklaması yapmıştır. Açıklamayı güvenlik görevlileri de takip etmiştir. Açıklama sonrası göstericilerin dağılması sırasında kitlenin bulunduğu alana ateş açılmıştır. Basın açıklamasını yapan Diyarbakır Barosu Başkanı Tahir Elçi açılan ateş sonucunda hayatını kaybetmiştir. Tahir Elçi'nin öldürülmesi ile ilgili etkin soruşturma yürütülmemiştir.

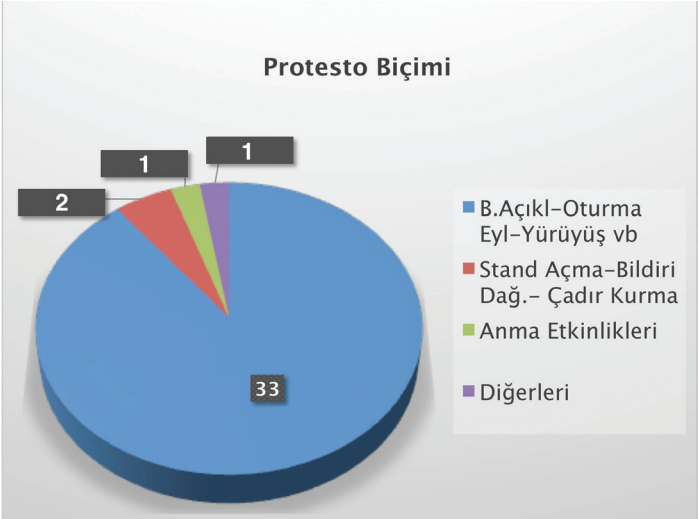

14 Aralık 2015 tarihinde Diyarbakır'da Sur ilçesindeki sokağa çıkma yasaklarını protesto etmek için HDP tarafından gösteri yürüyüşü çağrısı yapılmıştır. Diyarbakır Valiliği bu çağrı sonrası Sur ilçesinde ikamet edenler dışındaki kişilerin ilçeye girişlerini ikinci bir emre kadar yasaklamıştır.[190] Yürüyüş için toplanan göstericilere güvenlik güçleri tarafından gösterinin kanunsuz olduğu gerekçe gösterilerek biber gazı ve tazyikli su ile müdahale edilmiştir.[191] Dağıtılan göstericilere Bağlar ilçesinde yapılan müdahale sırasında ise ateşli silah kullanımı sonucunda iki kişi hayatını kaybetmiş, iki kişi de yaralanmıştır.[192]

2015 yılının son üç ayında müdahale edilen gösterilerin 33'ü basın açıklaması/oturma eylemi/gösteri yürüyüşü, 2'si stant açma/bildiri dağıtma/çadır kurma, 1 tanesi de anma

188 Habertürk, "Sivan'da HDP'lilere Müdahale: Yüksekdağ da Gazdan Etkilendi", 12.11.2015, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1152411-silvanda-hdpli-gruba-polis-mudahale-etti

189 Doğan Haber Ajanı, "Polis Müdahale Etti, Mithat Sancar Hastaneye Kaldırıldı", 22.11.2015, http://www.dha.com.tr/polis-mudahale-etti-mithat-sancar-hastaneye-kaldirildi_1078518.html.

190 http://www.diken.com.tr/valilik-demirtasin-yuruyus-cagrisi-yaptigi-sura-girisleri-yasakladi/

191 Bianet, " Diyarbakır'da Valilik Yaskladı, Polis Müdahale Etti", 14.12.2016, http://bianet.org/bianet/insan-haklari/170142-diyarbakir-da-valilik-yasakladi-polis-mudahale-etti.

192 Çağdaşses, "Diyarbakır'daki Çatışmalarda 2 Kişi Hayatını Kaybetti", 14.12.2015, http://www.cagdasses.com/guncel/29394/diyarbakirdaki-catismalarda-2-kisi-hayatini-kaybetti.

etkinliğidir. Diğer etkinlik, Koza İpek Grubu'na kayyum atanması protestosudur. Yemek Programı yapan Oktay Usta programını kayyum atamalarını protesto etmek için Kanaltürk ve Bugün Tv binası önünde toplanan kitleye "demokrasi pilavı" dağıtarak yapmak istemiştir. Pilav dağıtılmaya başlandıktan sonra polisler tarafından alanı boşaltma uyarısı yapılmış, göstericiler ise dağıtım sonrası alandan ayrılmak istemiştir. Bunun ardından polis müdahalesi gerçekleşmiştir. Yaşanan arbede sonucunda Samanyolu Tv muhabiri yere düşerek ayağını kırmıştır.[193] Müdahale edilen 37 gösterinin 34'ü müdahale gösteri başlamadan ya da gösteri sırasında yapıldığı için gerçekleşmemiştir. Gerçekleşmeyen gösteriler arasında: sivilleri hedef alan saldırı protestoları, çalışma ve çevre hakkına yönelik protestolar, uluslararası günlerdeki etkinlikler, güvenlik güçlerinin yaşam hakkını ihlal etmesine yönelik protestolar yer almıştır. 3 etkinliğe ise gösterinin bitimi sonrasında müdahale edilmiştir. 10 Eylül 2015 tarihinde Sivas'ta SİDEMİR'de çalışan ve ücretlerini alamayan işçiler kent meydanına yürümüştür, işçiler yürüyüşe polis müdahalesinin gerçekleştiği yerde oturma eylemi yaparak gösterilerine devam edip sonrasında gösteriyi sonlandırıp dağılmışlardır.[194] 28 Ekim 2015 tarihinde Koza İpek Grubu'na kayyum atanması protestolarına da müdahale olmuştur. Müdahale ardından kitle protesto alanına tekrar geri dönüp oturma eylemi gerçekleştirmiştir.[195] Gerçekleşen ve müdahaleye uğrayan bir diğer etkinlik ise protesto biçimini değiştirerek gerçekleşebilmiştir. Antalya'da 19 Kasım 2015 tarihinde siyasi tutuklulara yönelik tecrit ve kötü koşulları protesto etmek amacıyla toplanan Halk Cephesi üyesi bir grup yürüyüş yapmak istemiştir. Yürüyüş güzergahındaki yaya kalabalığını gerekçe gösteren polisler yürüyüşe izin vermemiş, ardından protestocu grup oturma eylemi yapmıştır. Oturma eyleminin ardından polis müdahalesi gerçekleşmiştir. Müdahalede 11 kişi gözaltına alınmış, yoğun gaz kullanımından dolayı bir polis memuru da hastaneye kaldırılmıştır.

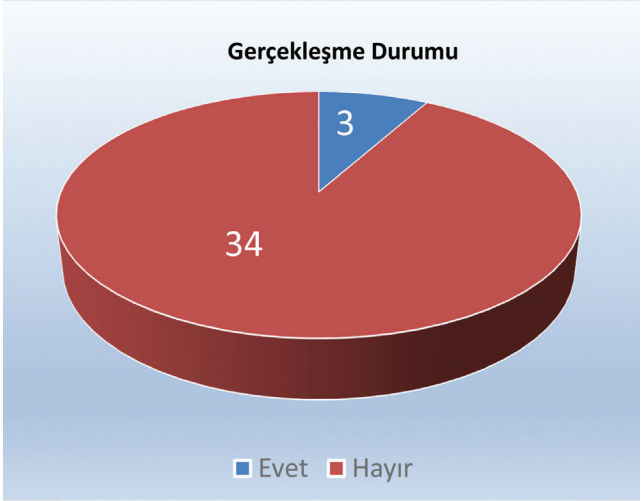

KESK, DİSK, TTB ve TMMOB tarafından 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara Sıhhiye Meydanında Emek, Demokrasi ve Barış Mitingi için valiliğe başvuru yapılmış ve tüm yasal prosedür yerine getirilmiştir. Miting günü göstericilerin toplanma alanı olan Ankara Garı Kavşağı'nda art arda iki bombalı saldırı düzenlenmiştir. Bombalı saldırıları terör örgütü IŞİD üstlenmiş olup bu saldırı sonucunda 101 kişi hayatını kaybetmiş, pek çok gösterici de yaralanmıştır.

Patlamanın ardından alanda bulunan TTB ve Sağlık Emekçileri Sendikası üyeleri yaralılara müdahale ederken gerekli sağlık hizmetleri, ambulanslar olay yerine gerekli sayıdan az ve geç ulaşmıştır. Yaralılara müdahale edilirken alana gelen çevik kuvvet ekipleri tarafından olay yerine tazyikli su ve gaz kullanılmıştır. Ayrıca patlamanın ardından alandan uzaklaşmak isteyen göstericiler yol boyunca cop kullanarak darp edilmiştir. Olaydan

193 Hürriyet, "Oktay Usta pilav dağıtırken polis müdahalesi geldi ", 28.10.2015, http://www.hurriyet.com.tr/oktay-usta-pilav-dagitirken-polis-mudahalesi-geldi-40007192.

194 Gerçek Gündem, "Sivas'ta işçilere polis müdahalesi", 10.0.9.2015, http://www.gercekgundem.com/ekonomi/167330/sivasta-iscilere-polis-mudahalesi.

195 Haber3, " El Konulan Kanatürk Binası Önü Karıştı Tomalar Devrede", 28.10.2015, http://www.haber3.com/el-konulan-kanalturk-binasi-onu-karisti-tomalar-devrede-3641986h.html.

yaklaşık yarım saat sonra ambulansların olay yerine olarak gelmeye başladıkları sırada ise bir grup çevik kuvvet polisinin ambulansların geçiş güzergahını kısıtlayacak biçimde ilerledikleri için ambulansların alana varmalarını geciktirmişlerdir. Göstericilerin polislere tepki göstermesi sonucunda yol açılmıştır.[196]

Mitingte meydana gelen patlama hakkında iki mülkiye başmüfettişi ve iki polis başmüfettişinin hazırladığı 25 Şubat 2016 tarihli inceleme raporunda patlamadan 25 gün önce IŞİD'in mitinglerde birden fazla canlı bombayla eylem yapıcağına dair istihbarat alındığı ancak bu bilginin üstlere ve mitingle ilgili önlem alan Güvenlik Şube Müdürlüğü'ne iletilmediği, polisin bu istihbarat üzerine barış mitingine katılan kitleyi değil yalnızca kendi personelini uyardığı, Gaziantep'ten Ankara'ya giden canlı bombaların kente girişleri sırasında emniyetin yaptığı yol uygulamalarına ara verildiği[197] tespitleri yer almış ve o tarihteki Ankara Emniyet Müdürlüğü ile Terörle Mücadele, Güvenlik ve İstihbarat Şube müdürlerinin de ihmal suçundan soruşturulması gerektiğini belirtmiştir. Ancak Ankara Valiliği yetkili polisler hakkında soruşturma izni vermemiştir. Savcılık da valiliğin kararını yerinde bulup itiraz yolunu ve dosyayı, alınan tedbirlerde eksiklik olmadığı, istihbaratın genel nitelikte olduğu ve doğrudan barış mitingine yönelik somut bir bilgi taşımadığı, gösterinin 'siyasi partiler tarafından değil sivil toplum kuruluşları tarafından düzenlendiği için' somut bir istihbaratın olmadığı ve alınacak her türlü tedbire rağmen canlı bomba saldırılarının engellenmesinin çok zor olduğu gerekçeleri ile kapatmıştır.

Patlamada hayatını kaybeden G. Dalmaç'ın ailesi tarafından İçişleri Bakanlığına yetki ve görevini yerine getirmediği gerekçesiyle tazminat davası açılmıştır. İçişleri Bakanlığı "Mitingde beklenmeyen bir durum karşılığında olası yaşanacaklar için güvenlik güçleri tüm önlemleri almış ve görevlerinin gereğini yerine getirmiştir. Olay öncesi ve sonrasında davalı İdaremiz üzerine düşen gerekli dikkat ve özeni göstermiştir. İdarenin hizmet kusurundan kaynaklanan herhangi bir güvenlik açığı mevcut değildir. Belirtmek gerekir ki, olay bir terör saldırısıdır ve patlama miting alanı dışında, kararlaştırılmış miting saatinden önce gerçekleştiğini"[198] iddia ederek Bakanlığın sosyal risk ilkesi gereğince sorumluluğu olmadığını belirterek davanın reddini talep etmiştir.[199] Bu ifadeler yukarıda yer alan müfettiş raporlarıyla çelişmektedir. Ayrıca Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun Uygulanmasına Dair Yönetmeliğin güvenlik güçlerinin görev, yetki ve sorumlulukların belirleyen 16. maddesinin ilgili fıkralarıyla da çelişmektedir. 16. maddenin ilgili fıkraları şu şekildedir: "b) Toplantı yerinde bir gün önceden ve toplantı ve gösteri yürüyüşünün yapılmasından iki saat önce keşif yapmak, toplantı ve gösteri yürüyüşünün emniyetini bozabilecek nedenleri ortadan kaldırmak, c) Toplantıya katılacakların toplantı yerine belirlenen cadde veya sokaklardan güvenlik kuvvetlerinin gözetiminde gelmeleri için gerekli önlemleri almak."

Ankara Katliamı anmalarının pek çoğuna müdahale edilmiştir. 10 Ekim katliamının yıldönümünde başta gar ve yakın çevresi olmak üzere Ankara genelinde her türlü top-

---

196 İnsan Hakları Derneği, "10 Ekim 2015 Tarihinde Ankara Merkez Tren Garı Önünde Emek, Demokrasi ve Barış Mitingi Toplanma Yerinde Gerçekleştirilen Katliam İnsan Hakları Derneği Ön İzleme Raporu", 12.10.2015, http://www.ihd.org.tr/10-ekim-2015-tarihinde-ankara-merkez-tren-gari-onunde-emek-demokrasi-ve-baris-mitingi-toplanma-yerinde-gerceklestirilen-katliam-insan-haklari-dernegi-on-gozlem-raporu/.

197 Cumhuriyet, "Emniyet kitleyi değil polisi uyardı: Canlı bomba var kendinizi koruyun!", 13.04.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/515254/Emniyet_kitleyi_degil_polisi_uyardi__Canli_bomba_var__kendinizi_koruyun.html.

198 14 Eylül 2015'te yapılan İl Güvenlik Koordinasyon Kurulu toplantısı kararı ile gerekli bildirim sonucunda mitingin yapılmasına "izin" verilmiştir. İl Emniyet Müdürü Kadri Kartal 'Toplantı için istenilen saatlerin 08.30-16.00 olması halinde yolların 8 saat kapalı kalacağı ve trafikte zorluk yaşayan halkın tepkisine neden olabileceği' görüşünü dile getirmiş; bunun üzerine mitinge 12.00-16.00 saatleri arasında yapılması planlanmıştır. Mitingdeki patlamalar ise saat 10.04'te meydana gelmiştir. Patlamanın gerçekleştiği saatte polisin alanda olmaması ile miting saatinin ileriye çekilmesi arasında bağlantı kurulsa da patlama saatinde güvenlik güçleri mitingin yapılacağı Sıhhiye Meydanında güvenlik tedbiri almışlardır. Ancak patlamanın yaşandığı toplanma alanında ise hiçbir güvenlik tedbiri alınmamıştır. Toplanma alanına girişte arama yapılmadığı için canlı bombaların tespit edilmesi ya da alana girişlerinin önlenmesi mümkün olmamıştır.

199 Birgün, "Bakanlık Böyle Buyurdu: 10 Ekim 'Katliam' Değilmiş", 14.06.2016, http://www.birgun.net/haber-detay/bakanlik-boyle-buyurdu-10-ekim-katliam-degilmis-116061.html.

lantı ve gösteri yürüyüşü yapılması valilik tarafından yasaklanmıştır.[200] Ankara Emniyet Müdürlüğünden yapılan açıklamada sosyal medyadan alınan bilgiler doğrultusunda patlamada hayatını kaybeden göstericilerin yakınları ve çeşitli STK'ların anma etkinliği düzenlemek istediğinin öğrenildiği, ayrıca Ankara Barosu'nun koordinesinde 7 kişilik düzenleme kurulunun 10 Ekim Pazartesi sabahı başlayacak şekilde baro otoparkında toplanılarak Ankara Garı'na kadar yürüyüş düzenlemesine ilişkin talebinin, İl Hukuk İşleri Şube Müdürlüğü'nün ilgili yazısından anlaşıldığı belirtilerek; OHAL gerekçesi ve alınan tedbirler doğrultusunda her türlü etkinliğin yasaklandığı ancak sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulacak sembolik bir grubun alana gidebileceği belirtilmiştir.[201]

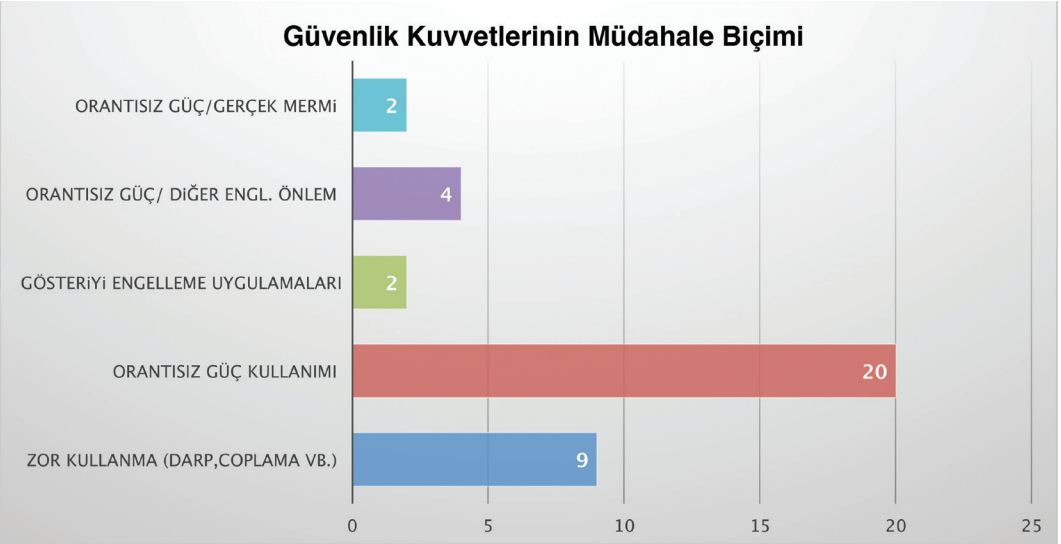

2015 yılının son üç ayında güvenlik güçleri barışçıl gösterilere biber gazı ve tazyikli su kullanarak müdahale en sık kullanılan müdahale biçimi olmuştur. İkinci olarak başvurulan müdahale biçimi ise darp, coplama ve kalkanla itmeyi içeren zor kullanma olmuştur.

Protesto konusu ve müdahale biçimleri karşılaştırıldığında güvenlik kuvvetlerinin gösterilerde orantısız güç kullanımının en fazla sokağa çıkma yasakları protestolarında kullanıldığını görebiliyoruz. Bununla birlikte sokağa çıkma yasakları protestolarında diğer engelleyici önlemlere de başvurulmuştur. Çalışma hakkı konulu protestoda ise orantısız güç kullanımı ve diğer engelleyici önlemlere birlikte başvurulmuştur. Zor kullanarak (darp, coplama, vb.) müdahale edilen etkinlik konuları ise özel günler ile ilgili etkinlikler, sivillere yönelik saldırıların ve yaşam hakkı ihlallerinin protesto edildiği etkinliklerdir.

37 etkinlik içinde en fazla basın açıklaması, oturma eylemi ve yürüyüş şeklindeki protestolara orantısız güç kullanılarak müdahale edildiği görülmektedir. Aynı zamanda güvenlik güçleri tarafından 14.12.2015 tarihli Diyarbakır'da sokağa çıkma yasağı protesto yürüyüşünde ve 09.10.2015 tarihli Bitlis'in Hizan ilçesindeki yürüyüş gösterisinde gerçek mermi kullanılarak müdahale edilmiştir.[202] Orantısız güç kullanımından sonra müdahale biçimi olarak zor kullanmanın (Darp, coplama, fiziksel tehdit oluşturma vb.) güvenlik güçleri tarafından en fazla başvurulan müdahale biçimi olduğu görülmektedir.

Müdahale gerçekleşen 15 gösteride gözaltına alma işlemi de gerçekleşmiştir. Tespit edilebilen toplam gözaltı sayısı 258'dir. Ne var ki gözaltı sürecinin ardından soruştur-

200 Sol, "Ankara Valiliği 10 Ekim Katliamında Hayatını Kaybedenleri Anmayı Yasakladı", 08.10.2016, http://haber.sol.org.tr/toplum/ankara-valiligi-10-ekim-katliaminda-hayatini-kaybedenleri-anmayi-yasakladi-171643.

201 Türkiye Gazetesi, "Ankara Emniyet Müdürlüğünden 10 Ekim Açıklaması", 08.10.2016, http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/408111.aspx.

202 Çağdaş Ses, "Diyarbakır'daki çatışmalarda iki kişi hayatını kaybetti", 14.10.2015, http://www.cagdasses.com/guncel/29394/diyarbakirdaki-catismalarda-2-kisi-hayatini-kaybetti; Bitlis Bülteni 13, "Hizanda Yürüyüşe polis müdahale etti", 09.10.2015, http://www.bitlisbulteni13.net/hizanda-yuruyuse-polis-mudahale-etti/10350/

Protesto Biçimi	Güvenlik Güçlerinin Müdahale Biçimi					Toplam
	Zor Kullanma (Darp,Coplama vb.)	Orantısız Güç Kullanımı	Gösteriyi Engelleme Uygulamaları	Orantısız Güç/ Diğer Engl. Önlem	Orantısız Güç/Gerçek Mermi	
B.Açıkl-Oturma Eyl-Yürüyüş vb	7	19	1	4	2	**33**
Stand Açma-Bildiri Dağ.- Çadır Kurma	1	1	0	0	0	**2**
Anma Etkinlikleri	1	0	0	0	0	**1**
Diğerleri	0	0	1	0	0	**1**
Toplam	**9**	**20**	**2**	**4**	**2**	**37**

malara ve soruşturma sonuçlarına ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır. Müdahale edilen 7 gösteride 1-10, 3 gösteride 11-20, 1 gösteride 21-30, 2 gösteride ise 31-40 arası kişi gözaltına alınmıştır. Kırkın üzerinde kişinin gözaltına alındığı protesto gösterisi sayısı birdir. Söz konusu müdahale, 10 Ekim 2015 tarihinde Ankara'da gerçekleşen patlamayı protesto

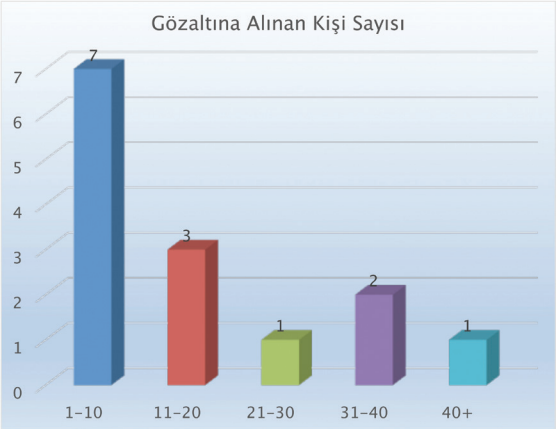

etmek üzere aynı gün İzmir'de toplanan gruba yönelik gerçekleşmiştir. Yürüyüş yapmak isteyen gruba polis müdahale etmiş ve 66 kişiyi gözaltına almıştır.[203]

Protesto konusu ve gözaltına alma uygulamasına karşılaştırmalı olarak baktığımızda en fazla gözaltının diğer etkinlikler kategorisinde olduğunu görüyoruz. Bu kategoriye dahil olan etkinlikler; Antalya'da siyasi tutuklulara yönelik tecrit ve kötü şartların protestosu, Tahir Elçi'nin öldürülmesine yönelik İstanbul-Beyoğlu'nda yapılan protesto, İsrail ve Türkiye kadın basketbol takımlarının Ankara'da oynadığı maçta İsrail'in Filistin'de ki politikalarına karşı yapılan protesto, Yükseköğretim Kurulunun kuruluş yıl dönümünde üniversitelerde

Protesto Konusu	Gözaltı İşlemi			Toplam
	Evet	Hayır	Bilinmiyor	
Sokağa Çıkma Yasakları	2	12	0	**14**
Çalışma Hakkı	0	1	0	**1**
Sivillere Yönelik Saldırılar	2	3	0	**5**
Yaşam Hakkı İhlalleri	1	0	0	**1**
A. Öcalan İle İlgili Protestolar	0	3	0	**3**
Özel Günler İle İlgili Etkinlikler	2	0	0	**2**
Diğerleri	8	3	0	**11**
Toplam	**15**	**22**	**1**	**37**

203 Gerçek Gündem, "İzmir'de Ankara Protestosuna Müdahale", 10.10.2015, http://www.gercekgundem.com/guncel/160601/izmirde-ankara-protestosuna-mudahale.

yapılmak istenen protestolar, Kobane'de hayatını kaybeden Aziz Güler'in cenazesinin Türkiye'ye getirilmesi talebiyle yapılan protesto gösterisi, Mardin'in Kızıltepe ilçesinde okul çıkışı araba çarpması sonrasında bir öğrencinin hayatını kaybetmesine yönelik gerçekleştirilen protesto ve Koza İpek Grubu'na kayyum atanmasına karşı gerçekleştirilen protestodur.

Gözaltına alma işleminin en fazla gerçekleştiği protesto biçimi basın açıklaması/oturma eylemi, yürüyüş vb. etkinlikler olmuştur. Gözaltı işleminin gerçekleştiği diğer iki etkinlikten bir tanesi Antalya Belek'te gerçekleştirilen G-20 zirvesine katılan devlet yetkililerine mektup vermek isteyen 4 kişinin gözaltına alınmasıdır.[204]

Protesto Biçimi	Gözaltına Alınan Kişi Sayısı					Toplam
	1-10	11-20	21-30	31-40	40+	
B.Açıkl-Oturma Eyl-Yürüyüş vb.	5	3	1	2	0	**11**
Stand Açma-Bildiri Dağ.- Çadır Kurma	1	0	0	0	0	**1**
Anma Etkinlikleri	0	0	0	0	1	**1**
Diğerleri	1	0	0	0	0	**1**
Toplam	**7**	**3**	**1**	**2**	**1**	**14**

2016 Yılı İzleme Verileri

1 Ocak ile 10 Kasım 2016 arasında tespit edilebilen müdahaleye maruz kalan toplam barışçıl gösteri sayısı 227'dir. Protesto gösterilerinin konulara göre dağılımı aşağıdaki tabloda ayrıntılı olarak yer almaktadır.

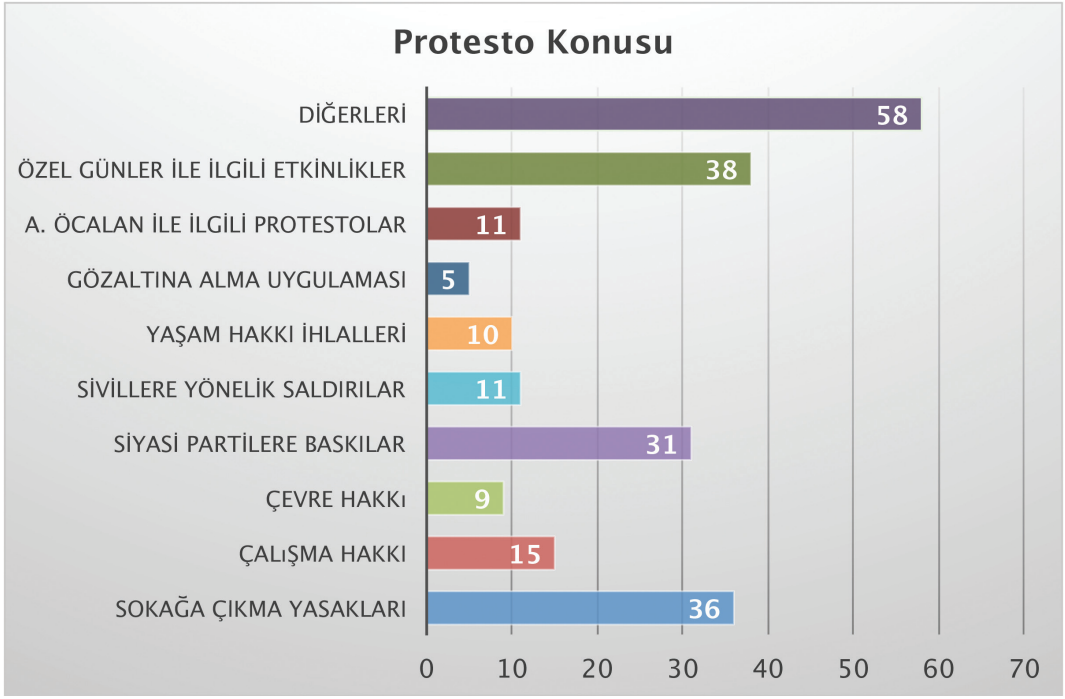

204 Bkz. Haber Türk, "Belek'e Yürümek İsteyen 4 Kişi Gözaltına Alındı", 15.10.2015, http://www.haberturk.com/gundem/haber/1153548-beleke-yurumek-isteyen-4-kisi-gozaltina-alindi

224 etkinliğin konuları; sokağa çıkma yasakları, çalışma hakkı, siyasi partilere yönelik baskılar, yaşam hakkı, gözaltına alma uygulamaları, sivilleri hedef alan saldırılar gibi bir çeşitlilik göstermektedir. Müdahale edilen 3 gösteride gösterinin neden yapıldığı bilgisine ulaşılamamıştır. Kocaeli'de 3 kişinin "izinsiz" basın açıklaması yapmak istediği ancak polislerin müdahale ettiği basına yansırken basın açıklamasının amacı belirtilmemiştir.[205] Ankara Üniversitesinde bir grup öğrencinin oturma eylemi yaparak pankart açtığı ve kampüse giren polislerin müdahale ettiği haberleştirilirken, yine protesto konusuna yer verilmemiştir.[206]

Sivas'ta 1 Mayıs kutlamaları esnasında ülkücü bir grup "Şehitler ölmez vatan bölünmez" sloganları atarak kutlamanın yapıldığı alana girmeye çalışmış ve polis müdahalesiyle karşılaşmıştır. Dolayısıyla grubun neyi protesto ettiği anlaşılamamıştır.[207]

Spesifik olarak en fazla müdahale edilen gösteriler sokağa çıkma yasakları ile ilgili protestolardır. 2015 yılının son üç ayında olduğu gibi sokağa çıkma yasaklarını protesto etmek için farklı illerde yapılan 36 gösteriye müdahale gerçekleşmiştir. Ayrıca sokağa çıkma yasağı il ve ilçelerde pek çok hakkın kullanımını engellediği gibi toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkının kullanımın da ortadan kalktığı gözardı edilmemelidir.

Çevre Hakkına ilişkin yapılan protestoların çoğunluğu Artvin'in Kafkasör Yaylası Cerattepe bölgesinde kurulması planlanan bakır madeniyle ilgilidir. Özellikle iş makinelerinin bakır madeninin yapılması planlanan Cerattepe'ye çıkmasını protesto için yapılan gösteriler Şubat ayında damgasını vurmuştur.[208] Birçok şehirden insan protestolara katılmak için Artvin'e gitmiş ve/veya gitmeye çalışmıştır.[209] Sadece Artvin'de değil birçok kentte gösteriler düzenlenmiştir.[210] Ne var ki yapılan protesto gösterileri çoğunlukla güvenlik güçlerinin müdahalesiyle karşılaşmıştır.

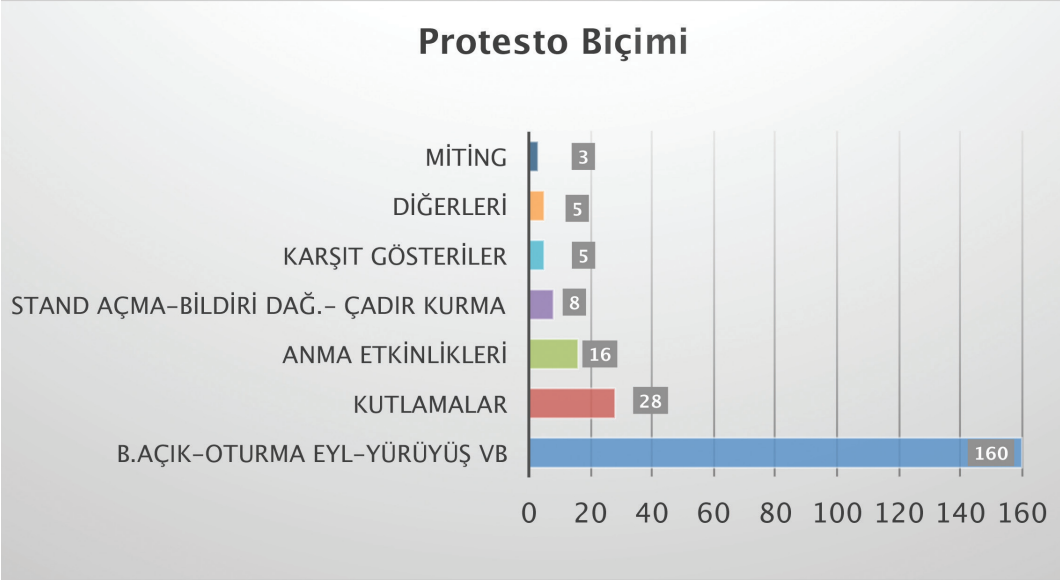

205 Mavi Kocaeli, "İzinsiz Gösteriye Polis Müdahalesi", 06.09.2016, s. 3.
206 Sabah Ankara, "İzinsiz Pankarta Polisten 13 Gözaltı", 2 4.03.2016, s. 3.
207 Sivas Hakikat, "Tehlikeyi Polis Önledi", 03.05.2016, s. 9.
208 Bkz. Diken, " 'Cengiz Çıkartması' Artvin'i Nöbete Geçirdi: Cerattepe'de Polis Biber Gazıyla Saldırsı", 16.02.2016, http://www.diken.com.tr/cengiz-cikartmasi-artvini-nobete-gecirdi-cerattepede-polis-biber-gaziyla-saldirdi/; Cumhuriyet Gazetesi, "Bir Kenti Daha küstürmeyi Başardılar", 18.02.2016, s. 20.
209 Bkz.Karadeniz, " Artvin Yine Karıştı", 21.02.2016, s. 10.
210 Bkz. Radikal, " Ankara'da 'Cerattepe Protestosuna Polis Müdahalesi: 10 Gözaltı", 17.02.2016, http://www.radikal.com.tr/cevre/ankarada-cerattepe-protestosuna-polis-mudahalesi-10-gozalti-1512683/; Tunaydın, "İzmir'de Cerattepe Protestosu", 23.02.2016, s. 3.

Müdahale edilen gösterilerin 160'ı basın açıklaması/oturma eylemi/gösteri yürüyüşü, 28'i kutlama, 16'sı anma, 8'i stand açma/bildiri dağıtma/çadır kurma, 5'i karşıt gösterilerdir. ve 5'i de diğer gösteriler olmak üzere çeşitli biçimlerde gerçekleşmiş ya da gerçekleştirilmek istenmiştir. 12 Şubat 2016'da Van'da sokağa çıkma yasaklarını protesto etmek için barış çadırı kurup, nöbet başlatmak isteyen HDP ve DBP üyelerine polis müdahale ederek çadıra ve çadırı getiren araca el koymuştur.[211] Kadiköy'de "Laikliği Kazanacağız" bildirisi dağıtmak için 24 Eylül'de stant açan Birleşik Haziran Hareketi üyelerine polis müdahale etmiş, 14 kişiyi gözaltına almıştır. Nöbetçi savcılıkça bildirinin imha edilmesi kararı verilmiştir.[212]

227 etkinliğin 32'si müdahaleye rağmen gerçekleştirilmiş, 183'ü ise yapılamamıştır. 10 etkinliğin gerçekleşip gerçekleşmediğine ilişkin bilgiye ulaşılamamıştır. İhtara rağmen dağılmamak, "yasa dışı" slogan atmak gibi müdahale gerekçeleri yanında yapılan basın açıklamasında yer alan ifadeler de müdahale gerekçesi olabilmiştir. Hakkari'nin Çukurca ilçesinde 1 Eylül Dünya Barış Günü dolayısıyla yapılmak istenen basın açıklaması esnasında açıklamada "Sayın Öcalan" ifadesinin kullanılması nedeniyle polis müdahalede bulunarak bu ifadeleri kullanamayacaklarını ifade etmiştir. Yaşanan tartışma sonucunda polis kitleyi tazyikli su ile dağıtmış ve 5 kişiyi gözaltına almıştır.[213]

Güvenlik kuvvetleri tarafından etkinliklere yönelik gerçekleştirilen müdahale biçimlerinin dağılımı ise şöyledir; biber gazı ve/veya tazyikli su kullanımı 97 etkinlikte, darp, coplama gibi zor kullanımı ise 42 etkinlikte kullanılmıştır. Fiili müdahale biçimleri etkinliklerin 31'inde gösteriyi engelleyici uygulamalar olarak kendini göstermiştir. Gösteriyi engelleyici önlemlerin başında barikat kurarak protesto gösterisinin yapılmak istendiği yere erişimin engellenmesi gelmektedir. 10 etkinlikte zor kullanma ve diğer engelleyici uygulamalar ile müdahale gerçekleşmiştir. 9 etkinlikte ise orantısız güç kullanımı ve diğer engelleyici uygulamalar birlikte yer alırken etkinliklerin birinde ise gerçek mermi kullanılmıştır. Batman'da A. Öcalan'ın Kenya'dan Türkiye'ye getirilişini protesto etmek için 14 Şubat'ta gerçekleştirilen eyleme müdahale esnasında gerçek mermi kullanıldığı Batman Milletvekili A. A. Başaran tarafından iddia edilmiştir.[214] AİHM'in aldığı kararlar incelendiğinde bir gösteride ayrılıkçı sloganların atılması ya da gösterinin bir örgütün ve/veya liderini desteklemek için yapılması müdahale için yeterli gerekçe olarak kabul edilemediği görülmektedir. Temel kriter gösterinin barışçıl olması ve şiddet çağrısı yapılmamasıdır.[215] Barışçıl bir gösteriye müdahalenin temel kriteri ise mutlak suretle gerekli olmasıdır. Müdahale esnasında kullanılan

211 Taraf, "Polis, HDP'nin Barış Çadırına El Koydu", 12.02.2016, s. 7.
212 Sendika.org, "İstanbul'da Bildiri Dağıtan BHH'lilere Polis Saldırısı: Gözaltılar Var", 24.09.2016, http://sendika14.org/2016/09/istanbulda-bildiri-dagitan-bhhlilere-polis-saldirisi-gozaltilar-var/.
213 Cumhuriyet Gazetesi, " Çukurca'da Barış Günü Etkinliğinde Olay Çıktı", 01.09.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/594339/Cukurca_da_Baris_Gunu_etkinliginde_olay_cikti.html
214 Bkz. Arif Arslan, "Batman'da Olaylı Yürüyüş", Doğan Haber Ajansı, http://www.dha.com.tr/batmanda-olayli-yuruyus_1137477.html,
215 Ümit Kılınç, "Barışçıl Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Yapma Hakkı ve Devletin Yükümlülükleri", http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2014-110-1347, s. 288; Ziya Çağa Tanyar, "Avrupa İnsan Hakları İçtihadında Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Hakkı", Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 60, Sayı: 3, 2011, s. 609.

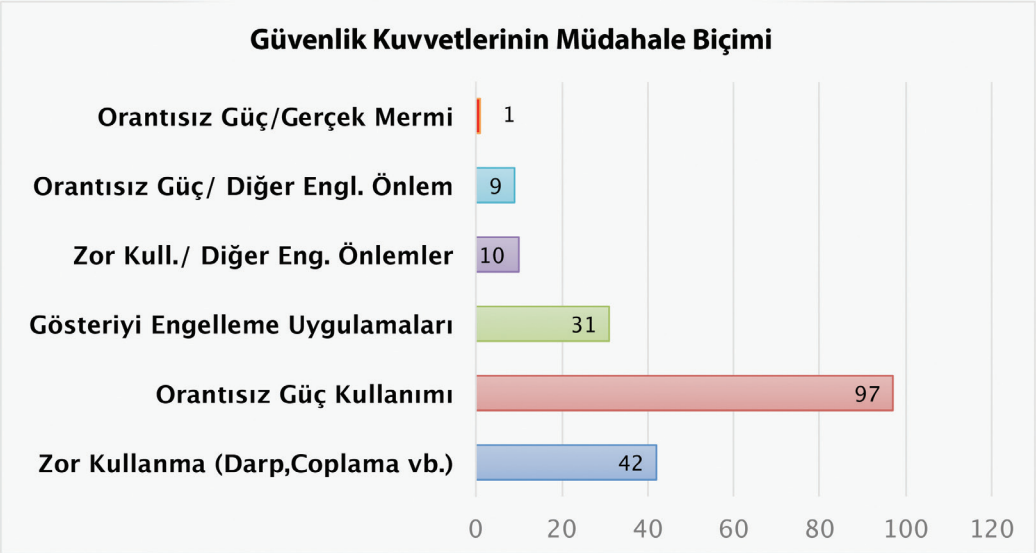

gücün ise orantılı olması gerekmektedir.[216] Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine engelleyici uygulamaların ardından "kamu düzenini" sağlamaya yönelik olarak gerçekleştirilen güç kullanımı açık ya da yakın bir tehlike olmadığı durumlarda da kolluk kuvvetleri tarafından uygulanmıştır.[217] Bu uygulamalar kademeli olarak yoğunlaşmak yerine en şiddetli halinden başlayarak (tüm göstericileri bir anda etkileyecek ve doğrudan hakkın kullanımı engelleyecek şekilde göstericilere karşı biber gazı kullanımı ya da doğrudan plastik/gerçek mermi kullanımı) yöntemleri uygulanmıştır. AİHM Aldemir vd.- Türkiye kararında hükümetlerin, polis kuvvetine uluslararası insan hakları ve polis standartlarına uyum amaçlı, etkili bir eğitim verme yükümlülüğü bulunması gerekliliğinin altını çizerek, polise, ateşli silahları nasıl ve hangi şartlar altında kullanabileceğine dair açık ve net talimatlar verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Önemle belirtmek gerekir ki, kolluk alanındaki önlem ve müdahaleler ölçülü ve yerinde olmak zorundadır ve en son çare olarak harekete geçmelidir. Devletlerin hakkın kullanımını engellemekten ziyade hakkın kullanımını kolaylaştırma pozitif yükümlülüğünün olduğunun altı bir kez daha çizilmelidir.

Protesto konuları ve güvenlik kuvvetlerinin müdahale biçimi arasındaki ilişkiye baktığımızda yandaki tablo ortaya çıkmaktadır:

Protesto konuları açısından güvenlik güçlerinin müdahale biçimlerine bakıldığında yapılan gözaltıları protesto eylemleri haricindeki bütün protesto konularında en sık başvurulan yöntemin biber gazı ve/veya tazyikli su kullanımı olduğu görülmektedir. Gözaltına alma işlemi yapılan protestolar güvenlik güçlerinin daha sert müdahalesine maruz kalmıştır. Söz konusu protestolara güvenlik güçleri doğrudan fiziksel müdahalede bulunmuş, kimi durumlarda yaralanmalara sebebiyet vermiştir. Coplama, darp, tartaklama, kalkanla itme gibi müdahaleler fiziksel müdahale olarak değerlendirilmiştir. 31 Mart 2016 tarihinde Çağdaş Hukukçular Derneğine (ÇHD) üye bir grup avukat dernek üyesi arkadaşlarının davasına ilişkin basın açıklaması yapmak üzere Çağlayan Adliyesi'nin önünde bir araya gelmişlerdir. Polis basın açıklamasının yapılamayacağını ifade ederek merdivende oturan avukatları kalkanlarla iterek ve darp ederek dağıtmıştır. Müdahale esnasında bir avukatın iki omuru kırılmıştır. Beli kırılan avukat, güvenlik güçlerinin oturma eylemine müdahalesi esnasında bir polisin belini defalarca tekmelediğini ve kırığa bu şiddetin neden olduğunu ifade etmiştir.[218]

216 Kılınç, a.g.e., s. 289,

217 Pınar Yaşar, "Kamu Düzeni Kavramı ve Polisin Şiddet Kullanma Yetkisinin Ölçücü Bağlamında Gezi Direnişi", http://www.ankarabarosu.org.tr/siteler/ankarabarosu/hgdmakale/2013-1-1/4.pdf

218 Ayça Söylemez, "Polis, Adliye Önünde Kadın Avukatın Belini Kırdı", bianet,org, 31.03.2016, http://bianet.org/bianet/insan-haklari/173505-polis-adliye-onunde-kadin-avukatin-belini-kirdi.

Protesto Konusu	Güvenlik Güçlerinin Müdahale Biçimi						Toplam
	Zor Kullanma (Darp, Coplama vb.)	Orantısız Güç Kullanımı	Gösteriyi Engelleme Uygulamaları	Zor Kull./ Diğer Eng. Önlemler	Orantısız Güç/ Diğer Engl. Önlem	Orantısız Güç/ Gerçek Mermi	
Sokağa Çıkma Yasakları	2	23	3	1	2	0	**31**
Çalışma Hakkı	6	4	1	0	0	0	**11**
Çevre Hakkı	1	6	2	0	0	0	**9**
Siyasi Partilere Baskılar	4	17	4	1	2	0	**28**
Sivillere Yönelik Saldırılar	3	3	1	3	0	0	**10**
Yaşam Hakkı İhlalleri	4	2	2	0	0	0	**8**
Gözaltına Alma Uygulaması	4	0	0	0	0	0	**4**
A. Öcalan İle İlgili Protestolar	0	8	1	0	0	1	**10**
Özel Günler İle İlgili Etkinlikler	1	22	8	1	0	0	**32**
Diğerleri	17	11	8	4	5	0	**45**
Toplam	**42**	**96**	**30**	**10**	**9**	**1**	**188**

Ölümlerin yaşandığı müdahaleler de gerçekleşmiştir. İzleme döneminde protestolara müdahaleler esnasında en az 6 kişi hayatını kaybetmiştir. Ölümlere ilişkin herhangi bir soruşturmanın başladığına ve/veya devam ettiğine ilişkin bir veriye ulaşılamamıştır. Diyarbakır'da farklı tarihlerde gerçekleştirilen sokağa çıkma yasaklarıyla ilgili protestolarda en az 2 kişi hayatını kaybetmiştir. 9 Şubat'ta sokağa çıkma yasaklarını protesto etmek amacıyla düzenlenen gösteriye polis müdahalesi esnasında 16 yaşındaki M. Bulak hayatını kaybetmiştir. Basına yansıyan haberlerin bir kısmında polis kurşunuyla, bir kısmında ise nereden geldiği belli olmayan bir kuşunla hayatını kaybettiği iddiaları yer almıştır.[219] Yine 27 Şubat'ta gerçekleştirilmek istenen sokağa çıkma yasağı protestosuna polis müdahale etmiştir. Müdahalenin yaşandığı sırada Bağlar'da 22 yaşındaki A. Yılmaz hayatını kaybetmiştir. Basında yer alan haberlerden bazıları Yılmaz'ın polis tarafından öldürüldüğünü iddia ederken, bir diğer iddia ise Yılmaz'ın karıştığı bir hırsızlık olayı nedeniyle sivil bir kişi tarafından vurularak hayatını kaybettiğidir.[220] Adana'da 1 Şubat'ta sokağa çıkma yasaklarına ilişkin bazı iddialara göre barışçıl olmayan protesto gösterisinde, göstericiler arasında yer almayan 19 yaşındaki M. Daşkan hayatını kaybetmiştir.

219 Bkz. Evrensel, "Polisin Katlettiği Mahmut Bulak'ı Binler uğurladı", 10.02.2016, https://www.evrensel.net/haber/272289/polisin-katlettigi-mahmut-bulaki-binler-ugurladi; Son Dakika, "Diyarbakır'da İzinsiz Gösteri", 09.02.2016, http://www.sondakika.com/haber/haber-diyarbakir-da-izinsiz-gosteri-3-8143458/.

220 Bkz. Evrensel, "Diyarbakır'da Başından Vurulan 22 Yaşındaki Abdullah yılmaz Hayatını Kaybetti", 27.02.2016, https://www.evrensel.net/haber/273681/diyarbakirda-basindan-vurulan-22-yasindaki-abdullah-yilmaz-hayatini-kaybetti.

Daşkan'ın kimi iddialara göre çatışma arasında kalarak ve nereden kaynaklandığı belli olmayan bir kurşunla, kimi iddialara göre ise polis kurşunuyla hayatını kaybettiği basında yer almıştır.[221] Kahramanmaraş'ta yapılması planlanan mülteci kampını protesto etmek için yapılan gösterilere güvenlik güçleri biber gazı ile müdahale etmiştir. Gazdan etkilenen 82 yaşındaki M. A. Karayel kaldırıldığı hastanede hayatını kaybetmiştir. Gazi mahallesinde iddialara göre barışçıl olmayan gösteriye polis müdahalesi esnasında evinin balkonunda bulunan P. Gemsiz, kurşun isabet etmesi sonucu hayatını kaybetmiştir.[222]

Protesto biçimleri ile güvenlik kuvvetlerinin müdahale biçimleri bir arada değerlendirildiğinde ise şu tablo ortaya çıkmaktadır:

Protesto Biçimi	Güvenlik Kuvetlerinin Müdahale Biçimi						Toplam
	Zor Kullanma (Darp, Coplama vb.)	Orantısız Güç Kullanımı	Gösteriyi Engelleme Uygulamalar	Zor Kull./ Diğer Eng. Önlemler	Orantısız Güç/ Diğer Engl. Önlem	Orantısız Güç/ Gerçek Mermi	
B. Açık-Oturma Eyl-Yürüyüş vb.	33	71	21	6	7	1	**139**
Miting	0	2	1	0	0	0	**3**
Karşıt Gösteriler	2	1	2	0	0	0	**5**
Stand Açma-Bildiri Dağ.-Çadır Kurma	3	0	1	0	1	0	**5**
Kutlamalar	0	18	4	1	0	0	**23**
Anma Etkinlikleri	4	3	1	3	1	0	**12**
Diğerleri	0	2	1	0	0	0	**3**
Toplam	**42**	**97**	**31**	**10**	**9**	**1**	**190**

Güvenlik güçleri tarafından yapılan müdahalelerde en fazla başvurulan yöntem biber gazı ve/veya tazyikli su kullanımıdır. Orantısız güç kullanımı, en fazla başvurulan protesto biçimi olan basın açıklaması, yürüyüş, toplantı gibi protesto biçimlerini dağıtmak için kullanılan müdahale biçimidir. 23 Nisan 2016 tarihinde 1 Mayıs afişleri asan Halkevi ve Öğrenci Kolektifleri üyesi 4 kişi gözaltına alınmıştır. Karakolda Kabahatler Kanununa muhalefetten para cezası kesilerek serbest bırakılmışlardır.[223]

Sadece barışçıl gösterilere değil milletvekillerinin mecliste yapmak istediği basın açıklamalarına bile müdahale edildiği örneklere de rastlamak mümkündür. Meclis Başkanı İsmail Kahraman'ın Che Guevara'ya yönelik 'katil kişilik, eşkıya, gerilla' ifadelerini protesto etmek için TBMM'de 'Devrimci Liseliler ile basın açıklaması yapmak isteyen TBMM Katip Üyesi CHP'li A. H. Hakverdi'ye de polisler müdahale etmiştir. Polis, liselileri basın açıklamasının yapılması planlanan basın toplantı odasına alamayacaklarını ifade ederek izin vermemiştir. Bunun üzerine basın açıklamasının basın kapısı önünde yapılmasına karar verilmiştir. Ne var ki polis buna da izin veremeyeceğini ifade etmiştir. Hakverdi ve polis arasındaki müzakereler sonucunda basın açıklamasının yapılmasına izin

221 Bkz. Milliyet, "Çatışma Ortasında Kalan genç Öldü", 01.02.2016, http://www.milliyet.com.tr/catisma-ortasinda-kalan-genc-oldu-gundem-2187866/; Zete, "Adana'da Bir Genç Vurularak Öldürüldü", 01.02.2016, https://zete.com/adanada-19-yasinda-bir-genc-vurularak-olduruldu/.

222 Zeynep Yüncüler, "Pınar gemsiz'in Olay Yeri İnceleme Raporu Yayınlandı: Eşim Vuruldum Diye Bağırdı", Birgün, http://www.birgun.net/haber-detay/pinar-gemsiz-in-olay-yeri-inceleme-raporu-hazirlandi-esim-vuruldum-diye-bagirdi-112518.html

223 Sendika.org, "Çorum'da 1 Mayıs Afişi Asan Dört Kişi Gözaltına Alındı", 23.04.2016, http://sendika10.org/2016/04/corumda-1-mayis-afisi-asan-dort-kisi-gozaltina-alindi/.

verilmiştir. Ne var ki bu esnada da Che tişörtü giymek isteyen öğrencilerle polis arasında kısa süreli arbede yaşanmış, Hakverdi'nin araya girerek tişörtleri polise teslim etmesiyle basın açıklaması gerçekleştirilmiştir.[224] Benzer bir olay yine Hakverdi'nin Öğrenci Veli Derneği yöneticileriyle birlikte basın toplantı odasında yeni eğitim öğretim yılına ilişkin bir basın açıklaması yapmak istediğinde de yaşanmıştır. Polisler bu basın açıklamasına da izin vermemişlerdir. Yaşanan tartışmalar sonucunda basın açıklaması basın toplantı odasının bulunduğu koridorda yapılabilmiştir.[225] Her ne kadar basın açıklamaları gerçekleşmiş olsa da bu olaylarda söz konusu olan hakkın kullanımını caydırmaya yönelik müdahaleler gerçekleşmiştir.

Protesto konusu açısından bakıldığında tespit edilebilen toplam 16 adet sokağa çıkma yasağı protestosunda gözaltı işlemi gerçekleştirilmiştir. Bunlardan 3'ünde 40 ve üzeri sayıda kişi gözaltına alınmıştır. Toplu gözaltıların en fazla yaşandığı protestoların konusu sokağa çıkma yasakları olmuştur. Cizre'de ki sokağa çıkma yasaklarını ve operasyonları protesto etmek için 10 Şubat 2016 tarihinde İzmir'in Konak ilçesinde Barış Bloku tarafından düzenlenen gösteride 47 kişi, 3 Mart 2016 tarihinde ise Diyarbakır'ın Sur ilçesinde 3 aydır devam eden sokağa çıkma yasaklarını ve operasyonları protesto etmek amacıyla düzenlenen yürüyüşe yapılan müdahale sonucunda 34 kişi gözaltına alınmıştır. Yine sokağa çıkma yasaklarını protesto etmek için İstanbul'un çeşitli ilçelerinde (Bağcılar, Sultangazi, Zeytinburnu, Ümraniye, Başakşehir, Arnavutköy ve Fatih) düzenlenen gösterilere izinsiz oldukları gerekçesi ile müdahale edilmiş ve toplamda 29 kişi gözaltına alınmıştır.

Gözaltına alınanlar hakkında 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa muhalefet ve terör örgütü propagandası yapmak suçlamalarıyla adli işlem başlatılmıştır.[226]

Protesto Biçimi	Gözaltına Alınan Kişi Sayısı					Toplam
	1-10	11-20	21-30	31-40	40+	
B.Açıkl-Oturma Eyl-Yürüyüş vb.	56	26	13	1	6	102
Miting	1	0	0	0	0	1
Karşıt Gösteriler	0	3	0	0	0	3
Stand Açma-Bildiri Dağ.-Çadır Kurma	3	2	1	0	0	6
Özel Günler Kutlamalar (8 Mart, 1 Mayıs, 21 Mart vd.)	10	4	1	0	2	17
Anma Etkinlikleri	7	5	1	1	0	14
Diğerleri	3	1	0	0	0	4
Toplam	80	41	16	2	8	147

Gözaltına alınan kişi sayısıyla protesto biçimi karşılaştırmasında ortaya çıkan tablo şöyledir;

40 ve üzeri sayıda kişinin gözaltına alındığı protesto biçimi en fazla basın açıklaması, oturma eylemi, yürüyüş vb. gösterilerdir, Özel günler kategorisindeki 2 gösteri ise Newroz ve 1 Mayıs kutlamaları esnasında İstanbul'da gerçekleşmiştir. İstanbul Valiliği'nin Grup Yorum'un Yenikapı'da gerçekleştirmek istediği konseri yasaklaması üzerine kararı protesto etmek üzere 17 Nisan'da bir grup İstiklal Caddesinde

224 Cumhuriyet, "Mecliste Che Arbedesi", 31.08.2016, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/turkiye/593379/Meclis_te_Che_arbedesi.html.

225 CNN Turk, "Meclis'te Tartışma Çıktı Basın Açıklaması Tuvalet Önünde Yapıldı, 19.9.2016, http://www.cnnturk.com/video/turkiye/mecliste-tartisma-cikti-basin-aciklamasi-tuvalet-onunde-yapildi

226 İnternet Haber, "İstanbul'da İzinsiz Gösteriye 29 Gözaltı", 08.02.2016, http://www.internethaber.com/istanbulda-izinsiz-gosteriye-29-gozalti-1563855h.htm.

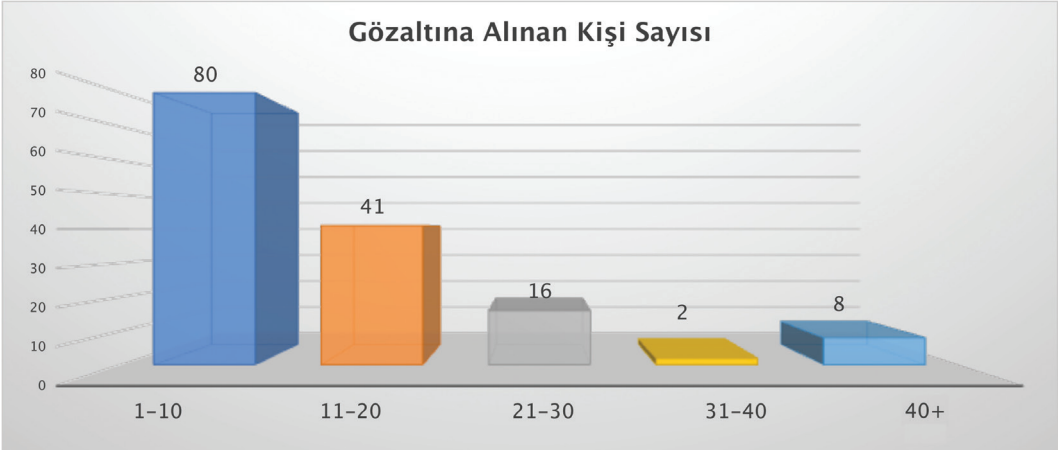

"şarkı söyleme eylemi" yapmak istemiş,. yaklaşık 20 kişilik bir grup, Grup Yorum şarkıları söyleyip halay çekerken, polis gruba müdahale ederek 14 kişiyi gözaltına almıştır.[227]

Müdahaleler sırasında gözaltına alınan kişiler haricinde toplantı ve gösteri yürüyüşü gerçekleştikten sonra da açılan adli soruşturmalarda söz konusudur. Örneğin HDP'nin 23 Mayıs 2015 tarihinde İzmir'de gerçekleştirdiği mitingde Yunanistan Radikal Sol Koalisyon'u (SYRIZA) temsilcisinin de katılıp konuşma yapması nedeniyle İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı soruşturma başlatmıştır. Soruşturmanın siyasi parti toplantılarında yabancı konukların konuşacağının valiliğe haber verilmemesi nedeniyle açıldığı ve HDP İzmir İl eş başkanının Emniyet Müdürlüğü'ne ifade vermek üzere çağrıldığı basına yansımıştır.[228] Avukatlar gerek basın bildirilerinde yabancı katılımcının olacağının yer alması gerekse de toplantı esnasında kolluk güçlerinin durumu bilmesine rağmen hiçbir uyarıda bulunmamalarını gerekçe göstererek sanıkların beraatini istemişse de yargılama sanıkların 10'ar ay hapis cezasına çarptırılması ve cezanın ertelenmesi ile sonuçlanmıştır.[229]

Yine 8 Mart Dünya Kadınlar Günü nedeniyle kadınlara yönelik şiddet, taciz ve tecavüz davalarında alınan olumsuz kararlara dikkat çekmek için 6 Mart 2015 tarihinde Çağlayan Adliyesi önünde oturma eylemi yapan kadın avukatlara bir yıl sonra TGYK'ye muhalefetten 4 kadın avukat hakkında soruşturma açıldığı basına yansımıştır.[230]

İzmir'de 6 Mart 2016 günü valiliğe bildirimde bulunularak yapılan mitingde, 8 Mart Kadın Platformunun hazırladığı basın açıklamasını okuyan Eğitim Sen 1 No'lu şubesinin Kadın Sekreteri hakkında İzmir Valiliği tarafından soruşturma açılarak, kademe ilerlemenin durdurulması talebiyle savunması istenmiştir.[231]

Ayrıca toplantı ve gösteri yürüyüşleri gerçekleşmeden yapılan müdahalelerde söz konusudur. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü kutlamalarına katılmak için Diyarbakır'a gelmek isteyen Katalonya Özerk Parlementosu (CUP-Halk Birliği Adaylığı) milletvekili Mireia Vehi ve Justa Revolta aktivisti Maria Juez İstanbul Atatürk Havalimanı'nda gerekçe gösterilmeden gözaltına alınmıştır. Gözaltı süresince telefon açma haklarını kullanmalarına izin verilmemiştir. Ardından yine gerekçe gösterilmeden sınır dışı edilmişlerdir.[232]

---

227 Akşam, "Beyoğlu'nda izinsiz gösteri: 14 gözaltı", 17.04.2016, http://www.aksam.com.tr/guncel/beyoglunda-izinsiz-gosteri-14-gozalti/haber-508208

228 Diken, " 'Sen Misin İzinsiz Çağıran?': İzmir Mitingine SYRİZA'yı davet eden HDP'ye Soruşturma", 20.06.2016, http://www.diken.com.tr/hdpye-syriza-sorusturmasi-izmir-mitinginde-izin-yok-diyen-savcilik-harekete-gecti/.

229 Birgün, "HDP'lilere Syriza Davasında 10'ar Ay Hapis", 01.06.2016, http://www.birgun.net/haber-detay/hdp-lilere-syriza-davasinda-10-ar-ay-hapis-114327.html.

230 Cumhuriyet Ankara, "8 Mart Eylemine Bir Yıl Sonra Soruşturma", 27.04.2016, s. 14.

231 İleri Haber, "8 Mart'ta Basın Açıklaması Okuyan Eğitim-Sen Üyesine Soruşturma Açıldı", 31.08.2016, http://ilerihaber.org/icerik/8-martta-basin-aciklamasi-okuyan-egitim-sen-uyesine-sorusturma-acildi-59234.html

232 Diken, "8 Mart için Diyarbakır'a gitmek isteyen Katalan vekil, İstanbul'da sınırdışı edildi.", 05.03.2016, http://www.diken.com.tr/8-mart-icin-diyarbakira-gitmek-isteyen-katalan-vekil-istanbulda-sinir-disi-edildi/

Sonuç Gözlemleri

Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, hem mevzuatta hem de uygulamada kısıtlanmış bir haktır. İzleme döneminde tespit edilen sorun alanlarını beş başlıkta incelenebilir:

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını düzenleyen kanunlar uluslararası standartlara uygun değildir;
Anayasa barışçıl toplantı hakkını tanımaktadır (madde 34). Bunun yanında, milli güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, kamu sağlığı ve ahlakını veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması bu hakkın sınırlandırılmasında uygun gerekçeler olarak sunulmaktadır. Bu madde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 11. Maddesi ile uyumludur. Ancak, hakkın içeriğini düzenleyen 2911 sayılı TGYK hakkı sınırlama yetkilerini geniş tutarak Anayasa ve uluslararası sözleşmelerce korunan hakkı kısıtlamaktadır.

TGYK parklar, genel yollar ve kamu hizmeti görülen binalar gibi kimi kamu alanlarında toplantı yapmaya genel yasaklar getirmektedir. Anayasa'nın ilgili maddesi ve uluslararası sözleşmelerde barışçıl toplantı hakkı herkese tanınmışken, TGYK gereğince yabancı ülke vatandaşlarının toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlerken İçişleri Bakanlığı'ndan izin alması gerekmektedir. Yasa aynı zamanda tüm toplantı ve gösteri yürüyüşleri için bir bildirim zorunluluğu getirmektedir ki bu uygulama spontane gösterileri doğrudan yasa dışı kılmaktadır. Düzenlemeler toplantı ve gösteri yürüyüşlerine müdahale eden güvenlik güçlerine sınırsız yetki tanımaktadır. Güvenlik güçleri etkinliğin gerçekleşmesinden önce etkinlik mekânına video ve ses kayıt cihazları yerleştirme ve katılımcıları kayıt altına alma yetkisine sahiptir ki bu caydırıcı etki yanında katılımcıların mahremiyet hakkını ihlal etmektedir. Güvenlik güçlerinin müdahale etmesi için toplantının 23. Madde gereğince 'kanuna aykırı' olması gerekmektedir. Ancak bu maddenin fıkraları hem muğlak hem de oldukça kapsamlıdır. Bu maddeye göre, güneş doğmadan, ilan edilen toplantı ve gösteri yürüyüşü güzergâhları dışında, bildirimde belirtilen amacın dışına çıkarak, kanunların suç saydığı maksatlar için, yasaklama veya erteleme kurallarına rağmen, dağıtma kararı olan veya yabancıların özel izin alması kuralına uymadan yapılan toplantılar kanuna aykırıdır. Bu kapsamlı ve takip edilmesi güç prosedürler, barışçıl toplantı hakkının uygulamada kullanılmasını neredeyse imkânsız bir hale getirmektedir.

Uluslararası standartlar barışçıl toplantıların içeriğine müdahale edilmesi için olabildiğince kısıtlı olanaklar tanımıştır. Yalnızca acil bir şiddet tehlikesi yaratan toplantı içeriklerinin engellenmesini uygun bulmaktadır. Ancak TGYK yasa dışı içerik kapsamını oldukça geniş tutmaktadır. Toplantıda atılan sloganlardan giyilen önlüklere kadar içeriğin yasallığı veya yasa dışılığı kolluk kuvvetlerinin inisiyatifine bırakılarak muğlak bir durum yaratılmıştır. Bu muğlaklık izleme döneminde muhalif grupların aleyhine işlemiştir. Aynı zamanda 'kışkırtma yasağı'nı tanımlayan 27. Madde, 'kanuna aykırı' toplantı ve gösteri yürüyüşlerine 'özendirmek veya kışkırtmak' adına yapılan her türlü iletişim yöntemini (görsel, sesli, yazılı) de yasaklamaktadır.

Yasalar, kamu otoritelerinin barışçıl toplantı ve gösterilere yaklaşımlarını belirleyen temelleri oluşturmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sözleşmelerce korunan barışçıl toplantı hakkının kullanımında birincil engel teşkil ederler. Bu raporda ve uluslararası otoritelerce Türkiye'nin Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu'na yöneltilen eleştirilere rağmen[233] Türkiye Devleti barışçıl toplantı hakkının Anayasa ve diğer kanunlarca korunduğunu ve bu nedenle iyileştirmeye gitmek için bir sebep olmadığını savunmaktadır.[234]

---

233 EU Turkey Progress Report 2013 (53-54), 2014 (53-54), 2015 (65)
234 A/HRC/29/15/Add.1 Report of the Working Group on the Universal Periodic Review, Turkey, 150.23

Kamu otoritelerinin takdirindeki sınırlayıcı yetkiler oldukça geniş ve kapsamlıdır;

Türkiye'de toplantı ve gösteri yürüyüşlerini düzenleyen kanunlar muğlak ifadelerle doludur ve kanunları yorumlama ve uygulama yetkisi çoğunlukla yargıya değil kamu otoritelerine verilmiştir. Bu durum, barışçıl toplantı hakkını engelleyici keyfi uygulamalara yol açmaktadır. Valiliklerden kaymakamlıklara kadar birçok kamu otoritesi toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde kullanılabilecek güzergâhları belirleme, erteleme ve yasaklama yetkilerine sahiptir.

Anayasa'da toplantı ve gösteri yürüyüşleri izne tabi olmasa da TGYK gereği mitingler bildirim yükümlülüğüne tabidir. Bildirimlerin etkinliğin düzenleneceği saatten 48 saat öncesine kadar düzenleyicilerin kimlik fotokopileri, ev ve iş yeri adresleri, etkinliğin başlangıç ve bitiş zamanları ve etkinliğin amacını içerecek şekilde ilgili valiliğe teslim edilmesi zorunlu kılınmıştır. Devletin pozitif yükümlülüklerini yerine getirmesi için gereken bilgilerden çok daha kapsamlı sayılabilecek bu bildirim yükümlülüğü uygulamada bir izin zorunluluğu haline gelmektedir. Toplantı ve gösteri yürüyüşleri kamu otoriteleri tarafından 'kamu sağlığı ve ahlakı' ve 'güvenlik sebepleri' gibi yoruma açık gerekçelerle yasaklanabilmektedir. Dolayısıyla izleme döneminde toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin büyük çoğunluğuna 'yasadışı' veya diğer bir söylemle kamu otoriteleri tarafından 'izin' verilmemiş olmalarından dolayı müdahale edilmiştir.

Valilikler aynı zamanda toplantı ve gösteri yürüyüşlerine genel yasaklar getirme konusunda da geniş yetkilere sahiptirler. Bu yetkiler, Olağanüstü Hal süresince her türlü kolektif veya tekil protesto eylemini süresiz erteleme veya yasaklamaya varacak kadar geniş hale getirilmiştir. Bu yetki toplu gazete okuma yasağı, araba konvoyu yasağı, toplu kepenk kapatma yasağı gibi kimi ilginç genel yasaklara yol açmıştır. 2014 Avrupa Birliği İlerleme Raporu'nda da belirtildiği üzere 'genel ahlak', 'Türk aile yapısı', 'ulusal güvenlik' ve 'kamu düzeni' gibi kavramlar kamu otoriteleri tarafından sıklıkla ve geniş bir takdir yetkisi ile kullanılmakta, toplantı gösteri hakkını sınırlamaktadır. Kamu otoritelerinin geniş takdir yetkileri toplantı ve gösterilerin gerçekleşme olasılıklarını ciddi anlamda kontrol etmekte ve hakkın kullanımını problemli hale getirmektedir.

Kolluk kuvvetlerinin güç kullanımında orantısızlık ve yaygınlık önemli bir problemdir;

Uluslararası standartlara göre şiddet içeren toplantı ve gösterilerde bile şiddeti uygulayan kişi/gruplar güvenlik güçlerince toplantıdan ayrıştırılmalı ve toplantıda güvenlik ortamı sağlanmalıdır. İzole durumların şiddet içeriği kazanması toptan bir dağıtma için gerekçe değildir. Dolayısıyla, toplantı ve gösteri yürüyüşlerine polis müdahalesi olduğunda müdahalenin haklılığını ve orantılı güç kullanıldığını kanıtlama sorumluluğu devlete aittir. İzleme döneminde Türkiye'deki toplantı ve gösterilere müdahalelerde tazyikli su, biber gazı gibi dağıtma araçlarının sıklıkla kullanılması öne çıkan bulgulardandır. Özellikle son yıllarda gerçekleşen orantısız müdahaleler esnasında hayatını kaybedenlerin olması ya da ciddi yaralanma vakalarının yaşanmasının toplumsal hafızada yer tutması, barışçıl toplantı hakkının kullanımında caydırıcı etki yarattığı söylenebilir.

2006 yılında orantısız güç kullanımı üzerinden Türkiye aleyhine verilen Oya Ataman v. Türkiye (2006) kararından beri bu konuda oluşan AİHM içtihatları Türkiye'de bu sorunun sistematikleşmiş olduğunun birincil göstergesidir. Bu kararlar grubunda 'AİHM protestocular a uygulanan acı ve ıstırabın boyutunun 3. Madde kapsamında işkence, insanlık dışı ve aşağılayıcı muamele kapsamında değerlendirilmesi' gerektiğini belirtmiştir.[235] İzleme döneminde toplanabilen müdahale verilerinin neredeyse yarısında orantısız güç kullanımı tespit edilmiştir. Kasım ayında gerçekleşen bir polis müdahalesinin video kaydında polis amirinin

235 Çalı, Başak. THE EXECUTION OF THE ATAMAN GROUP CASES (Application No. and Judgment Date: 74552/01, 5 December 2006) MONITORING REPORT (December 2014)

silah kullanmaktan çekinmemeleri gerektiğini söylemesi,[236] polis ile protestocular arasındaki ilişkinin gittikçe kişiselleşen ve ciddileşen bir hal aldığını da gösterir niteliktedir. Ne var ki uluslararası standartlar ve devletin pozitif yükümlülükleri gereğince toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleyicileri ile kolluk kuvvetleri arasında sağlanacak iletişim, katılımcıların güvenliğini sağlamak açısından elzemdir. Aynı zamanda toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde herkesin bireysel sorumluluğu vardır ve düzenleyiciler çıkabilecek sorunlardan sorumlu tutulamazlar. Ancak izleme bulgularına göre düzenleyiciler çoğu zaman toplantılarda kullanılan 'yasadışı' poster, afiş ve sloganlardan dolayı sorumlu tutulmuşlardır. 2016 Onur Yürüyüşünde kolluk kuvvetleri ile iletişim kurmaya çalışan düzenleyiciler polis tarafından gözaltına alınmışlardır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin pek çoğunda etkinlik başlamadan önce dağıtıcı silah ve TOMA, gözaltı araçları, video ve ses kayıt cihazları ve orantısız sayıda polis memuru etkinlik mekânına getirilmiş ve henüz toplantı veya gösteri yürüyüşü başlamadan müdahale edileceği algısı oluşturulmaktadır. Türkiye'de güvenlik güçlerinin orantısız güç kullanımı uluslararası otoriteler ve AİHM tarafından sistematik bir problem olarak tespit edilmiştir. İzleme bulguları da bu tespiti desteklemektedir.

TGYK'ya muhalefet gerekçesiyle kişilere yöneltilen suçlamalar sıklıkla başka suç isnatları ile birleştirilmiştir;

AİHM içtihadına göre barışçıl göstericilerin yargılanması toplantı ve gösteri hakkının ihlalidir. Bu konu üzerine Türkiye'de veri toplamak oldukça zor olsa da AİHM'e yapılan başvuruların sayısı ve konuyla ilgili Adalet Bakanlığı istatistikleri endişe vericidir. Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanunu'na aykırı hareket etmekten dolayı hakkında yasal işlem yapılan kişilerin sayısı 2011'den beri iki katına çıkmıştır.

Bunun bir nedeni mevzuatta yapılan yaptırımları artıran düzenlemeleridir. Yasada yer alan geniş yasaklar uymayanlara hapis cezaları ile yaptırım uygulanmaktadır. Örneğin, her yıl için valilikler tarafından belirlenen toplantı ve gösteri yürüyüşü güzergâhlarına uymayan barışçıl göstericiler iki yıla kadar hapis cezası ile karşılaşabilirler.

Barışçıl toplantı ve gösterilere katılanlar sıklıkla 2911 No'lu kanunun yanı sıra Türk Ceza Kanunu ve/veya Terörle mücadele Kanunu gibi diğer yasalarda düzenlenen suçlar ile yargılanmaktadır. Toplantı ve gösteri yürüyüşlerine katılan muhalif görüşlü göstericilere misilleme amaçlı dava açılması da sık görülen durumlardandır ki, bu barışçıl toplantı hakkının kullanımında caydırıcı bir engel yaratmaktadır. Bu konu üzerine verilen son AİHM kararı durumu özetlemektedir. Gülcü v. Türkiye davasında 15 yaşında bir çocuk terör örgütü olarak tanınan bir grubun düzenlediği toplantıya katılmaktan ötürü terör örgütü üyesi olmakla suçlanmış, yaşından dolayı cezası 15 yıla düşürülmüştür. AİHM kararında yalnızca bir toplantıya katılmanın böyle ağır bir suçlamaya yol açmasını reddetmiştir. Ancak bu tarz hakkın kullanımını baltalamaya yol açan yasal işlemler Türkiye'de sistematik bir sorun olma yolundadır. Bazı durumlarda gösteri öncesinde kamu otoriteleri tarafından yasadışı olarak ilan edilen toplantı ve gösterilere katılan göstericiler suçlu olarak damgalanmakta ve yargılanmaktadırlar.

Kamu otoritelerinin ve güvenlik güçlerinin barışçıl toplantı hakkını tanımalarında ayrımcı uygulama gözlenmiştir;

İzleme süresinde toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkını kullanan kişiler/gruplar arasında gösterinin konusu, taleplerin içeriği, gösteriyi düzenleyenlerin politik görüşleri üzerinden ayrımcı uygulamalar gözlemlenmiştir. Belirli gruplar tarafından gerçekleştirilen gösterilerde güvenlik önlemleri gerektiği gibi etkinliğin gerçekleştirilmesini gözetecek şekilde alınmış bu gösterilere güvenlik güçlerinin müdahalesi tespit edilmemiştir. Muhalif gruplar tarafından gerçekleştirilen gösterilerde ise idari zorluklar, aşırı güvenlik önlemleri ve güvenlik güçlerinin müdahalesi ile sıklıkla karşılaşılmıştır. Benzer şekilde, mekân ve

236 http://ilerihaber.org/icerik/esenyurtta-protesto-polis-silah-kullanmaktan-cekinmeyin-62575.html

zaman sınırlamaları tüm gösteriler bakımından aynı standartlarla uygulanmamıştır. Bazı gruplar birçok ilde valiliklerce belirlenen yasaklı alanlarda gösteriler düzenlenmiş, bazı etkinlikler güneşin batmasının ardından gerçekleştirilmiş, hatta bazı gösteriler için kamu olanakları seferber edilmiştir.[237]

İfade özgürlüğü ve barışçıl toplanma hakkının çoğulcu demokrasilerde ne kadar önemli bir yeri olduğu düşünülürse, bu hakların kısıtlanmasının uluslararası yükümlülüklerin yerine getirilmemesi yanında Türkiye'de hukukun üstünlüğünün, demokratik toplum ilkelerinin ihlal edilmesidir.

237 Örneğin Taksim'de 28.5.2016 İHH Yürüyüşü, 30.09.2016 Ankara Hacıbayram Camii'inde Suriye ve Rusya protestosu ve birçok kentte 15 Temmuz Darbe girişimi protestoları valiliklerce yasak olarak ilan edilen alanlarda yapılmıştır.

ESHİD
Eşit Haklar
İçin
İzleme Derneği

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği
Kamerhatun Mah. Hamalbaşı Caddesi
No:22/9 Beyoğlu - İstanbul - Türkiye
Tel: +90 212 293 63 77
www.esithaklar.org
email: esithaklar@gmail.com